REB

ITSHE MEYER KOROINEK

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

REB ITSHE MEYER KOROLNEK

In Memoriam

✡

Editor:

NACHMAN SHEMEN

Published by

THE MEMORIAL COMMITTEE

✡

Toronto - Chicago 5735-1975

Translations into English from Yiddish

and Hebrew were made by

Rabbi Dr. David Graubart.

Mr. and Mrs. I. M. Korolnek

CONTENTS

Page

Rabbi Jacob Kamenetsky
An Insight into the Special Qualities of Reb Itshe Meir Korolnek 7

Rabbi M. Ochs
Reb Itshe Meyer Korolnek 9

Yeshivah Sefath Emeth, Jerusalem 13

Rabbi Abraham Kahaneman
A Tribute 15

Rabbi Dr. David Graubart
The Rabbi and Community Leader 17

Rabbi Israel H. Weisfeld
Reb Itshe Meyer 23

S. Nachmani
Facts and Dates 27

Rabbi Samuel Cooper
The Tones Linger On 39

David E. Newman, Q.C.
A Man of Concern 45

Rabbi Dr. Leon D. Stitskin
Mesirath Nefesh 51

Rabbi Dr. Norman E. Frimer
Strength and Character 53

Joseph A. Goldwasser
Born a Leader 57

Velvel Pasternak
Reb Itshe Meyer — Menagen 63

N. Shemen
The End of an Era 65

A Letter from Rabbi Philip Graubart 75

Names of Parents Enshrined 77

A Great Ethical Will 80

Rabbi Z. Korolnek
Interview with Alte Tobe 83

Monuments, Photographs and Documents

AN INSIGHT INTO THE SPECIAL QUALITIES OF REB ITSHE MEIR

By Rabbi Jacob Kamenetsky

To sit down and list the characteristic features of Reb Itshe Meir the community leader is something I assumed would be rather easy. After all I was rabbi of the "Torath Emeth" Kehilla for seven years and there was no community activity, no kehilla project in Toronto in which he did not participate. Many of them were initiated by him.

So I thought it would be easy for me to provide a fairly full picture and a rather exact description of his character.

But when I started, an image of Reb Itshe Meir suddenly appeared in my mind's eye and I could see him smirking, mocking the eulogy I was about to write. I thought: "He had little taste for flattery while he was down here in this world and now that he is up there in the world of pure truth he would surely not want to hear any flattery; and my heart then overflowed with a deep feeling of gratitude, gratitude for all the goodness performed by Reb Itshe Meir who rescued my family from the Hell of Europe. I wanted only to express my thanks, but as the sages say when you love someone, you go to excess." And so I decided to write some comment about the qualities of Torah people who aspired to community leadership following the principle that if the sages resembled the angels, we are merely simple humans.

In the blessing of the patriarch Jacob (Genesis 49:5) it is said: "Shimon and Levi are brethren; weapons of violence their kinship . . . cursed be their anger for it was fierce and their wrath for it was cruel, I will divide them in Jacob and scatter them in Israel." Rashi adds in his commentary that the poor, the scribes and the teachers were to come out of the tribe of Shimon and that the tribe of Levi will have to seek its livelihood in the threshing floors—in order to collect the tithes and be dispersed among the Jews.

It is difficult to understand why they should be teachers because their anger was so strong. According to Maimonides (Akum A:33) the heads of Yeshivoth (academies of Torah learning) and scholars have to show how to live according to the precepts of God. So the question is if Shimon and Levi were people of wrath and anger, how can they be the teachers of the ways of God?

When we look closer into the story of Shechem (in Genesis) we see that Jacob was silent throughout. He understood that it would not be possible to tear his daughter Dinah from the palace of Shechem belonging to the Prince of the realm. As a man of truth he could not propose an **ormo** (a deceitful way) to save her. So he was silent when his son proposed circumcision for the men of Shechem with the intention of taking his daughter later when they would be lying in pain after the operation. Shimon and Levi did not follow this plan and acted as their emotions dictated. Jacob expressed himself very sharply against their anger though he did acknowledge that the shame perpetrated on their sister affected them more than it did the other sons. Their sense of justice was keener. For this reason he chose them as leaders, as teachers and mentors of the people for only such were worthy of leadership.

We also see that Moses who risked his life to save an Israelite, killing an Egyptian who was beating him, came to merit God's message . . .

A leader must be one who is willing to sacrifice himself for the community, one who risks all for his people expecting no reward, no credit, no praise.

This is what distinguished Reb Itshe Meir. I never knew him to expect any favor to be returned for anything he did for anyone or that he expected anyone to be in his debt for this reason. He worked for others with the same diligence, zeal and effort as he did for his own affairs and interests.

When Moses saw two brothers quarreling and one was about to raise his hand to strike the other, he could not resist intervening. Both took an immediate dislike to him and became his enemies — this extended from the time they informed on him to Pharaoh to the time of the controversy with Korah. Within Moses there lay a deeply imbedded antipathy to evil and a love for justice which is why he behaved the way he did even to the point of risking his life. And so he truly merited being the nation's leader, being God's emissary for his people's redemption.

Reb Itshe Meir was similarly blessed with this heaven-sent quality. His practice was to honour people who were active for Torah. He was respectful to scholars who strengthened Jewish life on the basis of Torah principles and Torah life, and he always made an effort to be in the circle of those who worked and lived for Torah.

May his memory be blessed among his progeny and his admirers, among whom is the writer of these lines—Jacob Kamenetzky.

REB ITSHE MEYER KOROLNEK זצ"ל

by Rabbi M. Ochs

אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הם זכרונם
(ירושלמי, שקלים, פ"ב, ה"ה; ב"ר, ס"ב, י"א)

"One erects no monuments for the righteous, their words and deeds are their memorials".

A host of living memorials attest to the devotion of the late revered Reb Itshe Meyer Korolnek זצ"ל; yet the writing of his biography renders a distinct service to the Jewish Community. It is valuable to record for posterity the rich and colorful life of this devout, dedicated Jew, a man of courage and vision, one of the pioneers who toiled and built for the Jewish future. Let us hope that others will be inspired by his life-story and strive to emulate his shining example.

It is still within the sad year of mourning for the wife with whom he was blessed, Alta Toba Korolnek ע"ה. A woman of unflagging kindliness, simple yet deep faith, an amazing fortitude, cheerfulness, and complete acceptance of all that "His dear Name decreed", she was to IMK both partner and life-companion. With their demise a proud chapter of Toronto Jewish history has come to a close.

First impressions often leave an indelible imprint.

I still vividly recall the occasion of my first meeting with RIM, close to twenty-five years ago. My father Shlita had just been elected Rav of the Eitz Chaim Kehilla. As he brought the rest of the family over from England, many Baalei Batim met us at Union Station and led us to a reception in the Talmud Torah Hall. I was still a lad at the time.

The mounds of snow everywhere visible, the bearded jews with fur hats, presented to me a picture of how I had imagined a Polish shtetl. The central figure, a dynamo of energy, with a glint in his eyes, obviously the Rosh Hakohol was RIMK. As we sat at the tables he began to intone one of his favourites

קדש את שמך על מקדישי שמך

"Sanctify your name for those who acknowledge the sanctity of your name!"

Ever since, this song, flowing forth so beautifully and harmoniously has symbolized for me the leit motif of RIM's entire career and strivings — the total consecration of all aspects of life in the service of G-d.

The term "Godol" denotes a giant of Jewish scholarship. As there are giants in Torah knowledge, so there are also giants amongst Baalei Batim, giants in deeds and Jewish community leadership. RIMK belongs to this latter category.

He was indefatigable and unswerving in his pursuit of principle. He sought to establish a Kehilla patterned on the European communities he had known, completely loyal to Torah and Jewish tradition, embracing all Jewish needs, material and spiritual, public and individual.

As such, he was instrumental in bringing over from Europe the Rabbonim who headed Kehillath Torath Emeth. First the Stashover Rav Hagaon Mahril Graubart זצ"ל, then Rabbi J. Kaminetsky shlita, and then my father shlita. He then spearheaded the lay backing to assist them organize Kashruth, Torah Education, Shabbos observance, and the entire spectrum of Jewish life. Fearless in his battle for Torah principles, he deeply revered his Rabbonim and was their steadfast friend.

He personified some of the finest Jewish virtues. He was ruggedly honest in all his dealings. In fact, his decision to leave his town of Stashov was taken when he realized that he could no longer subsist there, unless he cheated against the local customs regulations. Whilst others leaving for "treifa America" would flee in the dark of night, he invited all friends to a farewell

party, and assured them he would remain fully observant and loyal to Torah.

Even during the most difficult depression times, he refused to accept any remuneration for his melodious, heartfelt rendition of High Holy day Tefilos. These were his personal offering to G-d as the emissary of his congregation. One who observed him, for example, during the Yom Kippur Avoda, felt that in him indeed one could perceive a reflection of מראה כהן, the glory and splendour of the Kohen Godol in the Holy Temple.

His personal acts of kindness were legion, combining concern for his fellows' material and spiritual needs. When an observant Jew came over from Europe, he immediately took him to his bank, personally guaranteed a loan, to enable the man to purchase a horse, that he could become a peddler, his own boss, and not be constrained to desecrate the Shabbos.

When a visitor or newcomer came to the synagogue, he was always of the first to proffer hospitality, provide lodging, give support. He was an excellent appeal-maker for charity and Torah institutions (whether the "coal appeal" for the Talmud Torah, Yeshivas Sfas Emes, or the kitchen to feed the poor in Jerusalem for which he raised funds at every Matzeva unveiling). He always provided both the fervour for the Mitzvah, and set the tone of the contributions.

No aspect of Jewish life was beyond the purview of his concern. At weddings he was indispensable

צו באַזינגען חתן־כלה — „חתן, כלה, מזל־טובי!"

At Yeshivah dinners he was called on to enhance the occasion with

„בורא עולם בקנין, השלם זה הבנין!"

or his popular

„אם אין אני לי, מי ליי?"

As the years advanced he became increasingly a legendary figure, universally beloved. Some people pledged a contribution to the Talmud Torah every time they beheld his patriarchal features.

At the sad occasion of a bereavement one could rely upon him as head of the Chevra Kadisha that the last sacred rites for a dear departed would be reverently and tenderly performed, in accordance

with Jewish tradition. Similarly, his wife, as long as she had strength, headed the women's "Chevra".

His life-work, one could say his magnum opus, was Talmud Torah Eitz Chaim. At a time when spirit of defeatism prevailed, when the prophets predicting the imminent disappearance of all vestiges of Judaism abounded on all sides, against bitter and determined opposition, RIMK did not hesiate a moment to confront the task of providing Torah education. When Rabbi Graubart ז"ל received a phone call threatening IM's life, if he proceeded with the building of the Talmud Torah, the Rav called to counsel caution and delay. RIM responded, "I see, Rabbi, that with you, the Talmud Torah will not be built". He then advised the Rav to take a leave of absence to another community — until he recalled him to Toronto to behold the completed edifice.

Throughout the more than half-century history of Eitz Chaim, RIMK was the central pillar and vital force behind the institution.

It is a special blessing when a parent sees his work continued and extended by his children. RIMK was granted this great nachas. Each child in his and her own way carries on as a "chunk" of the father — but none, and in fact no one, can replace the whole.

At the funeral of RIMK, I recalled the words of the Talmud (שבת, כ"ב, ע"ב; יומא, ל"ט, ע"א) נר מערבי... עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל . . . שממנה הי' מדליק ובה הי' מסיים

"The western light of the Menorah of the Temple testified before all comers that the Shechina resided amongst the Jewish people. From it the Kohen would kindle all the lights, and it never burned out. The Gemora, however, adds, that with the passing of Shimon Hatzadik this miracle ceased and the Ner Maaravi was extinguished. The Sages say that it was rekindled from the מזבח העולה ,the altar of burnt-offerings.

RIMK came to symbolize for an entire generation the Ner Maaravi, the indomitable, unquenchable Torah spirit, defying and surviving all statistics and vicissitudes. RIMK ע"ה is no longer physically in our midst. The miraculous light has been withdrawn. But the fire he kindled lives on — fanned by the selfless devotion to Torah of his own children and the many friends whom he inspired as an eternal flame.

YESHIVAH SFATH EMETH — JERUSALEM

— — — —

AN EXPRESSION OF DEEP CONDOLENCE

In a letter to the editors of the Reb Itshe Meyer Korolnek Memorial Publication, the Administration of the famed Gur Yeshivah, also known as Yeshivah Sfath Emeth, so named for the celebrated **GERER REBBE,** Rabbi Aryeh Leib Alter, author of the well-known book, **Sfath Emeth,** pays tribute to Reb Itshe Meyer. The Hebrew text appears in this volume in its entirety. Here we give a synopsis of the statement.

The leaders of the **Gerer** Yeshivah refer to Reb Itshe Meyer's signal qualities as a great altruist, a man dedicated with every fibre of his being to the ideal of **ZEDAKAH,** ever ready to extend a helping hand to his fellow-man, and always attuned to the needs of other human beings.

Mention is made of his office of trustee of the Yeshivah and his excellent stewardship as fund-raiser for the institution. He always carried out his mission with joy and devotion. His beloved wife, the late Alta Toba, of blessed memory, always cooperated with him in these endeavours like the true woman of valour that she was. These great efforts continued also during Reb Itshe Meyer's declining days.

During his visits to the Holy Land he took a warm interest in the Yeshivah and the welfare of its students. He would converse with them and he related to them as a loving father.

On his last visit, after the Six Day War, he rejoiced at the sight of the expansion of the Yeshivah, including the additional floors of the dormitory.

Reb Itshe Meyer was unique among the elders of the **GERER** Hasidim. He would quote from the lore of Kotzk and Ger, always with enthusiasm and zeal.

His passing is a great loss to GER **HASIDUT,** for with him has now departed a truly original and interesting personality. May his soul be bound up in the bond of life.

Opening of Viewmount Korolnek Building, November 17, 1963. From left to right: Rabbi Dr. W. Wurzberger, Rabbi Dr. D. Ochs, I. M. Korolnek, Markus Nusbaum, Moshe Nusbaum, Ch. J. Zeifman.

REB ITSHE MEYER KOROLNEK
A TRIBUTE

By Rabbi Abraham Kahaneman
President, Ponevez Yeshiva

It was in Miami Beach, Florida, where my father, the Gaon, of Blessed Memory, first met this wonderful man, Reb Itshe Meyer Korolnek. At the very first contact with him, my father was impressed with his unusual gifts and dazzling personality. A man of action, he was uniquely dedicated to Torah education, founder of the Talmud Torah in Toronto, and a man of great concern for the education of youth in our Holy Land.

Soon they became close to each other, and a great friendship grew between them. A unique partnership emerged between the families of Ponevez and Korolnek.

I recall his visit at the Ponevez Yeshiva, where he came with his beloved wife, now too, of Blessed Memory. There was a grand reception for them. One can still hear the **Niggunim** that he sang. Who can forget the Hasidic ecstasy so characteristic of him?

The Korolnek family became a pillar of the Ponevez Yeshiva during Reb Itshe Meyer's life-time. After his departure, his children received from him his legacy of generosity, and continued the great tradition of giving and dedication to Torah projects; and specifically the ramified activities of Ponevez.

Outstanding among them is Mr. Herbert Karoll who with every fibre of his heart and soul is dedicated to the Ponevez Yeshiva. Mr. Karoll always made himself available to my sainted father, assisting him at all times and opening all doors for him.

The projected Karoll Educational Centre of Kiryat Ponevez in Ashdod, which will house hundreds of boys and girls reared and trained in the atmosphere of Ponevez Yeshiva, will be a glorious memorial to their great father whose name will be enshrined in this great institution.

**Editor's Note*

Rabbi Joseph Shlomo Kahaneman, known as the Ponevez Rav, with his Yeshiva and large Torah Seminars, has achieved fame as an incomparable builder of Torah institutions in Israel.

Among the large contributors were Reb Itshe Meyer Korolnek and his children. They revered and admired the Ponevez Rav.

Rabbi Abraham Kahaneman, the son, continues in the ways of his great father — building and creating Yeshivas and Jewish Centres in B'nai Brak, Ashdod and other cities in Israel.

Reb Itshe Meyer was successful in all his endeavors because he was a fearless man. He was not easily frightened, because he was convinced of the rightness of his cause, and had an abiding faith in his ideals.

* * * *

Reb Itshe Meyer served the Toronto Jewish community with heart and soul. With every fibre of his being he was dedicated to the cause of Jewish education as he understood and conceived it.

THE RABBI AND THE COMMUNITY LEADER

by Rabbi Dr. David Graubart

When I first heard the name of Itshe Meyer Korolnek I was, still a small boy in Staszow. I heard of letters which had arrived from Toronto, a city in far-away Canada, dealing with my father's possible journey there in order to accept the rabbinic post in that community. The letterheads and stationery bore the name of that fantastic Jew, and I don't know why, but it seemed to me that he had to be a banker; throughout the weeks and months during which the negotiations proceeded with the almost legendary Max Korolnek — this was the name in English — I kept on thinking that he was a banker ... Isn't he mailing Steamship tickets — that is the work of a banker ...

In the meantime my father had left for London, England, a member of the Mizrachi delegation to the historic World Zionist Conference. There he delivered an address at the closing session in Albert Hall, where he severely criticized the Polish anti-Semitically oriented government. As a result of the publication of excerpts of his speech in the Polish press, the Mayor of Staszow, **Pan** Krause, warned my mother to advise my father by way of secret code not to return to Staszow but to proceed directly from London to Toronto. She immediately carried out these instructions, and my father sailed from London to Toronto. Mother and we, the children, left Staszow shortly thereafter, proceeding to Toronto.

It was **Erev Yom Kippur** when we detrained at Toronto's Union Station on Front Street, where we were met by father and Reb Itshe Meyer Korolnek. The small boy looked at the long-awaited Mr. Korolnek. Somehow he did not look like the banker in his imagination! Before him stood a Hasidic Jew of the type of the Jews of Staszow: Is this the Mr. Korolnek?

Reb Itshe Meyer had evidently read my thoughts, and with his familiar smile turned to me and my brother Philip, addressing us thus: "I see that you are surprised, **Ha-zot Naomi?** Is this Mr. Korolnek? Yes, yes, it's I, a **heimisher Yid,** an old-fashioned Jew, your Stashever **landsman,** and let me tell you right now that Toronto is but a collection of many Stashevs, and that one can observe **Yiddishkeit** here just as meticulously as in Staszow" ...

That Yom Kippur we heard Reb Itshe Meyer for the first time as he chanted the liturgy at services in Talmud Torah Eitz Chaim on D'Arcy Street. Who will ever forget that?

After the Holy Days the family abode was set up, first at 9 Baldwin Street, close to the Korolneks, and later on 22 Cecil Street. The man who was responsible for all this was, of course, Reb Itshe Meyer.

And beginning with those early days, and literally to the last moment of my father's life, the two, the Rabbi and the community leader, were inseparable. They soon became "the beloved ones and the dedicated ones who in their lives were not separated," to paraphrase the words in David's eulogy over Saul and Jonathan. Their cooperation was a model of harmony.

In Talmud Torah Eitz Chaim, where Reb Itshe Meyer was the moving spirit, he certainly had the spiritual co-operation of his beloved rabbi and friend. Despite their differences based on principles, let us say with respect to curriculum, the Rabbi's word was in such matters sacred to Reb Itshe Meyer. To me, as a youthful observer, that was a remarkable phenomenon. The Hasidic Jew, who held old-world views on Jewish life, manifested a true understanding of the Rabbi's *anshauungen;* the Rabbi's outlook was **Lamdanic-Maskilic,** which means that his ideology was traditional and at the same time enlightened. Because of this cooperation it was possible for the Talmud Torah to adopt a more or less modern curriculum. Of course, there arose conflicts round this problem; certainly there took place lively discussions at meetings in those years — the Rabbi and Reb Itshe Meyer understood each other well and worked harmoniously.

In the life of the community, the two, Rabbi and **Parnas,** my father and the **Rosh Ha-Kahal,** worked together consistently. This is not to say that there were no differences of opinion in those areas — in a certain sense the two represented two different worlds — but, as I remember, the two always achieved a wondrous harmony. No one in the city was able to alienate one from the other.

There was a time of great communal conflicts. Struggles took place which have already become part of Toronto Jewish history. In one period, the religious camp **Machneh** had become **Machnayim,** two camps ... It was not always a **Machneh Elohim,** God's Camp, but as Scripture puts it, "And he called the name of that place **Machnayim,** two Camps" ... There existed a **Kehillah,** but there also functioned the **Kehal Adas Israel.** Its spiritual leader was the Rav; its **Parnas** — Reb Itshe Meyer Korolnek. It was with extraordinary endurance and perseverance that Reb Itshe Meyer led the **Kehal Adas,** as the organization was popularly known. For he was a born leader, a **Manhig b'hesed Elyon.** by the Grace of God. And how loyally he served his beloved Rabbi! Their cooperation, their working together, is a resplendent chapter in the chronicle of the Jewish community of Toronto.

At that time there came to Toronto three celebrated rabbis from the United States, who composed a **Beth Din** which was to settle a conflict between the two religious camps and, of course, the differences which had arisen between the **Gaon,** Rabbi Judah Leib Graubart, and the other Toronto **Rabbanim.** That conflict is already part of history; it is reflected in detail in the columns of the Hebrew Daily Journal. I now recall the good reporting of H. M. Kirshenbaum and the articles of its editor, Abraham Rhinewine. The rabbis were Israel Rosenberg, Joseph Konvitz and Alter Saul Pfeffer. Rabbis Rosenberg and Konvitz were at various times the presidents of the **Agudath ha-Rabbanim,** The Union of Orthodox Rabbis of the U.S. and Canada, and great Talmudists; Rabbi Konvitz was the son-in-law of the celebrated **Gaon,** Ridvaz, Rabbi of Slutzk and later Chief Rabbi of Chicago; Rabbi Pfeffer, a true **Gadol B'Torah,** to whom a responsum is addressed in my father's **Magnum Opus, Habalim Ba-Ne'Imim.** The three were admirers of the Toronto

Rav, but they had to serve as mediators between him and the Toronto rabbis ... I still remember their halachic decision, their **p'sak din!** In the text they used the same titles for all the rabbis without distinction: everyone was called **Ma' alat K'vod** and ha-Rav ha-Gadol! ... They were, of course, impartial judges.

Reb Itshe Meyer manifested in those years his extraordinary talents as a trained diplomat. Daily he visited the Rabbi, discussing with him problems which concerned both of them; nothing could be done without him. What tolerance one displayed to the other! That does not mean that there were not times when their endurance was not put to the test. I recall such moments ... Finally things arrived at **'et Vahev ba-sufah',** as the rabbis put it in a comment on a Scriptural verse, meaning that after the storm comes the love feast, and understanding follows disagreement.

And thus it had always been: the beloved ones and the dedicated ones, the Rabbi and Reb Itshe Meyer. In Toronto Rabbi Graubart and Reb Itshe Meyer Korolnek were often mentioned in the same breath. And so it lasted till the last moment . . .

And when Rabbi Graubart was gone for a brief period of time, becoming Chief Rabbi of St. Louis, Missouri, in the United States, Reb Itshe Meyer once brought him to Toronto as the principal speaker at the dedication of the Talmud Torah! However, he did not let him return to St. Louis. Rabbi Graubart settled again in Toronto, where he resided till the last moment on 147 Dennison Avenue.

Shabbat Bereshit had arrived. The Rabbi was called to the Torah; the reader ended his portion with the verse, "And Enoch walked with God and he was not! For God took him" ...

The following Wednesday evening, the Gaon, **Maharil,** Rabbi Judah Leib Graubart, breathed his last. At his side, summoned by my mother, the beloved **Rebbetzin,** stood Reb Itshe Meyer Korolnek, dedicated disciple, associate, co-worker, **hasid** and beloved friend. His weeping voice was heard over the telephone in Chicago:

"Noflah 'Ateret rashenu!" Indeed, the crown had fallen from his head ...

* * *

On the entire North American Continent Reb Itshe Meyer was one in a generation, **sui generis.** One hardly believes that in all of Canada and in the United States of America there lived another such community leader. Reb Itshe Meir was a pioneer, a **halutz** of the religious Jewish education system in the city. The Crown and Glory of his multi-faceted communal activity was without a doubt the Talmud Torah Eitz Chaim with all its ramifications, actually a complex of institutions. But other institutions, too, bear his imprint. He was, indeed, one in a generation.

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו

Lovely and pleasant in their lives,
and in their death they were not divided.

בילד פון מצבות

הרב הגאון מהרי"ל גרויבאַרט; הרב ר' פנחס ראבד; ר' יצחק מאיר קאראלניק;
ר' יוסף ברוך קופער

Rabbi J. L. Graubart, Rabbi Pinchas Ravid, Itshe Meir Korolnek, Joseph Cooper.

On the cemetery of Adas Israel Anshei Poland (Talmud Torah Eitz Chaim, D'Arcy Street) on Roselawn Avenue:

Rabbi J. L. Graubart, next to his friend and disciple from Staszow, Rabbi Pinchas Ravid, who served as the Principal of Eitz Chaim for many years, and Reb I. M. Korolnek and Reb Joseph B. Cooper, a founder of the Talmud Torah, flanked and surrounded by the founders of Talmud Torah Eitz Chaim.

מבני העליה שהם מעטים
עבודתו הברוכה — נר למשפחתו ולכל מכיריו

REB ITSHE MEYER

by Rabbi Dr. Israel H. Weisfeld

As a small boy, while studying in the old Talmud Torah Eitz Chaim on D'Arcy Street, the figure of Reb Itshe Meyer Korolnek, he of the flaming red beard and changing moods, sometimes radiantly, winningly smiling, other times fiercely scowling, became a daily part of the scenery. Soon it became evident that both in Shul and in the Talmud Torah councils he was the dominant personality; his advice heeded, his word accepted. And not long later he emerged and remained the articulate spokesman for Polish Jewry in Toronto — an accepted and respected communal leader.

Now what was it that enabled this man to tower above his peers — many far more learned — and to speak out on local and communal matters with authority and finality?

Long ago Maimonides reviewed the Talmudic debate of whether man's actions are predestined or a result of his own choice? He opted for and ruled that man enjoys complete freedom of will. In his own words, "Man is given freedom of the will. If he wishes to choose the right way and be righteous, he is free to do so; if he wants to choose the wrong path and be wicked, he is free to do so.

"Do not believe what the stupid among the gentiles and most of the blockheads among the Jews say, that God decides at birth whether one will be righteous or wicked. No, every human being can either be righteous like Moses or wicked like Jeroboam. He can be wise or foolish, merciful or cruel, miserly or open-handed, for there is no compulsion exerted upon him, and nothing draws him to one of two ways. A person chooses his way with his own determination."

True, in the physical, tangible world it is inscribed on Rosh Hashanah and sealed on Yom Kippur, "How many shall pass away

and how many shall be born; who shall live and who shall die; who shall be at ease and who shall be brought low and who shall be exalted ..." but spiritually, morally, man is master of his fate. Indeed, even to the extent of determining his belief or disbelief in God. For did not the Talmudic sages posit the dictum that **hakol biyedei shamayim chutz miyirat shamayim?**

Living in a black-and-white world of strong, immutable convictions Itshe Meyer was able to influence and indelibly impress his household, his peers, his environment. And because his own path was clearly marked and straight he brooked no detours on the part of others.

But sincerity, profound convictions and a readiness to be questioned, criticized and openly maligned for his strongly expressed views and beliefs do not completely account for his strong personality and long, acknowledged leadership.

He lived among men of conviction; many were those who were equally sincere, sacrificial and communally active, yet they remained relatively quiet and unknown, whereas he became a true leader, "higher than any of the people from his shoulders and upward." What pluses did he possess? First, his courage and his democracy were disarming. He had one voice for the great and insignificant alike. There was no shame about him — he was always Itshe Meyer and in the parlance of the day he "said it like it was." Secondly, there was his inexhaustible energy. From his bottle shop in front of his home on Baldwin Street, he would dash away to an emergency Talmud Torah, Vaad Hakashrus, Yeshiva, Rabbis-laymen, Kehillah and numerous other time and energy consuming meetings, conferences, sessions. And always he would speak up, clearly, logically, simply and boldly. And mostly he carried the day.

Above all, however, there was one rare attribute that marked him and set him apart. To employ a current and much-abused term, Itshe Meyer Korolnek possessed "charisma." This is a difficult term to define. Perhaps it is best defined as some quality that very few possess and that is immediately recognizable. Privately or

publicly, in the intimacy of a personal conversation or from the platform making an appeal or espousing a worthy cause; the colourfulness of his personality — his charisma was unmistakably compelling.

Not everyone agreed with him; some voiced their opposition bitterly and crudely, but his tenacity, singlemindedness and charisma overpowered all opposition. Moreover his ubiquitous, communal presence; his day and night appearance and participation in meetings and sessions dealing with all conceivable communal matters was recognized and his selfless motivation and interest appreciated.

It is a sad but true historic footnote that so many leaders in the process of reorganizing and saving society, the "world," lose their own children. Preoccupation with the needs of humanity causes the ignorition and sacrifice of their household ... Not so Itshe Meyer Korolnek. In this too he was a happy exception. Wisely, perhaps unconsciously he involved his household in all his communal, as well as private affairs. If Herb and Sam were at the Talmud Torah services on Kol Nidre night, on a special visit from Chicago, and Itshe Meyer was making the annual appeal for coal to heat the Talmud Torah during the coming winter, they would be called upon publicly by him for most generous donations. If it was not a **mitzvah** that they should snap up, why was he making the appeal...?

How rewarding the Nachas for him and his lovely wife as they commuted in the later years between Toronto and Chicago to find his children presidents of Shuls, officers in Yeshivos, chairing committees, generously supporting Jewish causes and institutions, **roshom ve-rubbom** in Jewish problems and activities.

Truly, **maasei avot simman lebanim** was realized, for not only had he helped transform his environment; more importantly, he had influenced and so conditioned his sons and daughters that the meaningful tribute could be applied to him, "For I have known him and his household after him, that they may keep the way of the Lord, to do righteousness and justice."

1915 — TALMUD TORAH EITZ CHAIM ESTABLISHED ON CHESTNUT ST. WITH AN ENROLLMENT OF 7 CHILDREN. 1917 — MOVED TO D'ARCY STREET

Beginning in 1915 with 7 children in quarters on Chestnut Street, Reb I. M. Korolnek and others realized the need of proper accommodation for the teaching of Torah. In 1917 they moved the Talmud Torah to the then fashionable D'Arcy Street near the palatial houses on Beverley Street. In 1928 they rebuilt it to keep up with the growing school population and the need for more modern accommodations.

FACTS AND DATES IN THE LIFE OF REB YITZCHAK MEYER KOROLNEK

Adar 23, 5644 (1884) — Iyar 8, 5731 (1971)

by S. Nachmani

IN LIEU OF A PREFACE

Our hearts are filled with reminiscences of Reb Yitzchak Meyer Korolnek, or as we affectionately called him, **Reb Itshe Meyer.**

This **Sefer Ha-Zikkaron,** based on authentic documents, conversations with his wife, now too of blessed memory, and with his children, will hopefully give expression to our feelings and thoughts in that they will delineate his personality, his character, and his contributions to religious Toronto.

In the forthcoming chapters, written by a score of contributors, as well as through a cycle of pictures, letters, and documents, the reader will obtain a clear view and evaluation of Reb Itshe Meyer; his place in Toronto's Orthodoxy; his role as a pioneer of Jewish religious education and as a moving spirit in every significant communal endeavour.

BIRTH AND RESIDENCE

Reb Itshe Meyer was born on Adar 23, 5644 (1884), in Szydlow, Poland, to his parents, Israel Yechiel and Rivkah. His father **GERER** hasid, died in GER — *Góra Kalwarja* — during a visit on the High

Holy Days with the celebrated **GERER REBBE**; young Itshe Meyer became the family's provider and bread-winner.

His bride and life's companion, Alta Toba, was born in Kielce, but spent her childhood in Szydlow, her mother Rivkah's birthplace. Years later the Goldkind family moved to Staszow, the birthplace of her father, Moshe. Thus three towns were the residences of the Korolneks and the Goldkinds — all in the province of Radom, Poland.

Itshe Meyer and Alta Toba knew each other as children, so that it was easy for the **Shadchan** to effect the marriage which had already been decreed in heaven ...

It was a good marriage, divinely pre-ordained. They were married on Sivan 19, 5662 - 1902, in Staszow; he — age eighteen, as it is written in the Mishnah of **AVOT,** "at eighteen to the bridal canopy"; she — age seventeen, which is the numerical value of **TOV** ... The marriage was solemnized by the rabbi of Staszow, Rabbi Judah Leib Graubart, of blessed memory.

It is interesting that Rabbi Graubart was the **SANDAK** at the **B'rit** of their son, Israel Yechiel — Herb, as he is known today — and he also solemnized the marriage of Herb and his bride in Toronto.

The Korolneks gave birth to four children in Staszow and to five in Toronto. When Reb Itshe Meyer left Staszow he was twenty-six years old, leaving behind his wife and four children. The goal was to make some money and return home. Destiny willed it otherwise.

After his departure, two children took sick and died. The gentle young mother did not have the courage to apprise her husband of the sad news. He was always an ardent father.

So what does a lonely woman do? She journeyed to the **Shidlover Rebbe** to hear his advice. She came equipped with a letter

from her husband in Toronto which also contained ten roubles, a goodly sum in those days.

The **Rebbe,** a wise man, offered her his counsel: She should reply that with the money she had purchased various items, including apparel for Israel Yechiel and Samuel, thus not referring to the other children, and he would "catch on" ... She obeyed the **Rebbe,** and her young husband understood, wanting to know details ... To her enquiry whether one could lead a Jewish life in Toronto, there arrived a letter containing a ship's ticket with the suggestion that she decide whether to join her husband immediately or wait until he could save more capital and return to Staszow. Her decision: to come to Canada.

FAMILY SETTLES IN TORONTO

In 1904 Reb Moshe Goldkind decided to leave his birthplace and look for a livelihood in the New World. His plan met with obstacles, and he went to England; from there to Canada. He arrived in Toronto on the third day of Hannukah, 5664, leaving his family behind in Staszow, his wife, children and son-in-law Reb Itshe Meyer.

It took six years before he had the opportunity to bring over part of his family: his wife, the saintly Rivkah, of blessed memory, and the son-in-law whom he revered and respected. They arrived in Toronto on May 12, 1910. A year and four months later, on September 9, 1911, Itshe Meyer's family arrived. The in-laws together with their daughter and son-in-law made their home at 35 Baldwin Street, a central street in Jewish Toronto of that era. It was there that they lived out their years.

The Korolnek residence, even after the removal of the Jewish community to the northern part of the city, had become a rallying point for Jews of Toronto and Jews of other parts of the world, who came to the city on various philanthropic and educational missions. This writer's first address was the Korolnek home. The family continued to have its domicile there so long as Reb Itshe Meyer was able to have his **Minyan.** For six decades 35 Baldwin

was a famous address! There he was the hard worker, living by the sweat of his brow, and there he would forever be "politicking"; there he received great merchants as well as celebrated rabbis. When he fell ill and could no longer maintain his **Minyan,** he found a new residence, also number 35, and again in proximity to Talmud Torah Eitz Chaim!

Reb Itshe Meyer worked hard during those early 'immigrant' years. He suffered a good deal during the years of World War I. Father-in-law and son-in-law labored hard at buying, washing and selling bottles. However, it was a labor of love because he could be independent and a Sabbath observer. These were days when employment without working on Saturday and Yom Tovim was rarely available. Reb Itshe Meyer and his father-in-law chose a harder livelihood in order to be free to observe **Shabbos** meticulously.

As his son Herb tells us, the father once had the opportunity to earn a very large sum of money which could have led him into a million-dollar business, but it was involved with some illegality, and he shunned such earnings and profits. He taught his children to travel the straight road in their business dealings. Even as he always wanted to be an **Osek b'tzorke tzibbur be-emunah,** a faithful communal worker, he sought to be an **osek b'misechar be-emunah,** an ethical businessman!

How satisfied he was, he would tell in later years, that Alta Toba had decided to come to Toronto, in this way avoiding the tribulations of World War I.

THE INFLUENCE OF HIS YOUTH

Reb Itshe Meyer, as we knew him, was energetic, dynamic, and militant. These characteristic traits accompanied him to his eighties.

The severity was already rooted in his youth, when he became an orphan and had to fight his own life's battles and be a provider for his family.

He would wax angry, speak with a sharp tongue, but he was basically a man of gentleness ... gentle Alta Toba influenced him greatly. She was his wonderful helpmate, inspiring him in his communal efforts.

He became a valiant fighter for organized religious education as well as for an organized **Kehillah.** He was one of the founders of Talmud Torah Eitz Chaim, **YESHIVAT MAHARIL,** named for Rabbi Judah Leib Graubart, and in his later years helped in founding of Ner Israel Yeshiva, Beit Yaakov as well as other Torah institutions. At the same time, he helped organize a central **Kehillah** and Rabbinate. After the dissolution of the **Kehillah** he founded the **Shomrei Ha-Das,** actively participated in the organization of the Orthodox Division of the Canadian Jewish Congress, and other religious bodies for the strengthening of Judaism.

The Kehillah of Toronto, as a central body, was founded in September of 1924, and its statutes, aims and projects were modeled on those of the Jewish communities of Eastern Europe.

The Kehillah became the recognized organization for **Kashrut,** the maintenance of a Rabbinate, **shohetim, mashgihim,** and the subsidizing of educational institutions.

Reb Itshe Meyer was one of its organizers, occupying an important place in the administration. Thanks to his participation in the directorate and his influence among Polish Jews, the Kehillah, despite many obstacles, maintained its position for well over two decades. Particularly manifest was his dynamic leadership, when Mr. Joseph Levine was the president of the Toronto Kehillah. Both were the central pillars, guiding the destiny of the religious life of the community. After the dissolution of the Kehillah, the two proceeded to organize the Orthodox Division of the Canadian Jewish Congress, under the leadership of Mr. Meyer W. Gasner, the distinguished head of the Welfare Fund, Canadian Jewish Congress, Central Region, and other national and local organiza-

ד' איטשע מאיר און אלטע טאבע גרינדן אין ירושלים אַ פרייע
ליי־קאַסע — גמילות חסד פאַר הלואות

קרנות לגמילות חסדים
FREE LOAN FOUNDATIONS
JERUSALEM P.O.B. 175 ת.ד. ירושלים

10 Nissan, 5731
Date 5 April, '71 ב"ח. יום

Mr. and Mrs. I.M. Korolnek
35 Viewmount Ave.
Toronto, Ontario

Dear Mr. and Mrs. Korolnek,

We are pleased to enclose the photostat copy of your Free Loan Foundation known as the Toronto Free Loan Foundation established in Israel by Mr. and Mrs. I.M. Korolnek. As you know, your Free Loan Fund has a separate account at the Bank Leumi, Israel's National Bank, and the account number is 74280/69.

As you can see, whatever has been donated for this Free Loan Fund has been put into this account and the payments on the loans that were issued from this account have also been put back into it. In this way, the Toronto Free Loan Foundation has been working as a revolving fund to help in different ways.

There are not sufficient words to express the great importance of having a special Free Loan Fund. We already have 214 Free Loan Funds under our Trustee and have representatives in most of the cities in the country. We are happy that we are able to help hundreds and hundreds of people among whom are young couples waiting to be married, those who want to establish themselves in business, students who want to study, large families who need necessary equipment in their homes, and could not possibly get them without a loan. Lately, we are also a great source of help to those idealistic immigrants from different countries who want to establish themselves and find the beginning of settling here very difficult.

May G-d bless you for the help you have given through this great project.

We would like to ask you if it would be possible for you to send us a substantial amount to increase the Toronto Free Loan Foundation because the need is very great and the merit tremendous.

However, if it is difficult for you, please forgive us for asking. We are only asking because we have a large waiting list of people who are desperately in need of help, and it is through the generosity of people like you we are able to assist them with interest-fre loans. We are sure that you are aware of the special importance of having this Free Loan Fund on a bigger scale because this is an everlasting project for generations and generations to come, which will bring you untold happiness in the knowledge that you are doing such a great thing.

Looking forward to hearing from you, and with kindest personal regards, I am,

Sincerely yours,

MENACHEM PORUSH
Member of Israel Parliament
Chairman: Board of Directors

MP/pm encl.

The Korolneks have organized a Free Loan Foundation in Jerusalem, and this letter from M. PORUSH, Ch.K., expresses the importance of this project.

tions. Reb Itshe Meyer took a leading part in the new religious body, participating in all its sessions. They would always consider his opinions and proposals, appreciating his seriousness and influence.

But, not only did he dedicate himself to community affairs, he also found time to listen to a **niggun** and sing it wondrously with all its nuances and movements without looking into notes ... to hear him sing was sheer delight!

TALMUD TORAH AND REB ITSHE MEYER

From the day that he was instrumental in founding **Talmud Torah Eitz Chaim,** in 1915, to his last day, in 1971, he was involved with his heart and soul in the work of this Torah institution. He would spare no effort when it came to his beloved **Eitz Chaim.**

In 1940, when **Eitz Chaim** observed its twenty-fifth anniversary, we read a report in the Toronto **Hebrew Daily Journal,** in a Friday issue of December 1940:

"... Itshe Meyer Korolnek, honorary president and chairman of the Anniversary Committee, held spell-bound a crowd of two thousand sitting and standing listening to his sincere words" ... It was in 1916, during World War I, a time when the fire of cannons was consuming the Jewish communities overseas that unique personalities, Jews fired with the zeal of their faith, could no longer be indifferent to the sight of pedlars — **melamdim** who went from house to house teaching the children a few lines from the Siddur ... they resolved to do something about it, and this was how the foundation was laid for **TALMUD TORAH EITZ CHAIM** ... Reb Itshe Meyer was one of the first and most dedicated ... and his sons — among the first pupils."

Directing the curriculum and examinations was the so-called **POLISH RABBI,** as Reb Yudel Tarler was called ... He was the famed Rabbi Judah Rosenberg, translator of the **Zohar,** author of

Ziv ha-Zohar, and other works. The laymen cared for the financial aspect of the institution.

Money was soon needed for a new building, but where were the means to be found?

Reb Itshe Meyer was daring indeed, when he loaned the sum of $1,000, and a building was purchased on D'Arcy Street, then in the heart of the Jewish community. Modern classrooms were built, and at the dedication Reb Itshe Meyer collected nearly $3,000.

Like a veritable pillar of iron he always guarded the Talmud Torah against all obstacles, always trying to satisfy the faculty.

Reb Leibush Noble, first teacher, tells in the Jubilee Book pp. 77-78: "... When I arrived in 1912, I first came to **Davven** in the Elm Street Synagogue, where we worshipped in the traditional manner, and where a communal **SEUDAH SH'LISHIT** was held. In charge were Reb Itshe Meyer Korolnek and Reb Ya'Akov Reichman ... In those days the young men of the Elm Street **Shul** had begun to think of the future of their children ... And so the Eitz Chaim Talmud Torah was born ..."

Reb Itshe Meyer was always a man who labored on behalf of institutions and causes, but also the man who urged others to do the same.

As said before, he was ever the great protector of the teachers, seeing to it that they were paid decently and on time. "A hungry teacher cannot be efficient in the classroom", was his motto. He was a great adherent of discipline in class. Great was his joy when he saw an increase of students in the Talmud classes. It was in this area that he relied on the opinions of the Rabbis a great deal for advice and guidance.

IMPORTS HIS RABBI

Reb Itshe Meyer was eager to have a rabbi who would be a great **HALAKHIC authority,** a decisor in law, and a leader. In Rabbi Judah Leib Graubart he saw such a personality. It was he who was

instrumental in bringing Rabbi Graubart to Toronto. On Elul 4, 5680 - 1920, the Rabbi arrived in the city. That was Reb Itshe Meyer's great day! His love and admiration for Rabbi Graubart knew no bounds. He was absolutely dedicated to him with every fibre of his being. He was equally devoted to the Rabbi's family.

"I remember" — Rabbi Philip Graubart, of blessed memory recalls — "the first **MUSAR DERASHAH** which I heard from Reb Itshe Meyer ... you are obviously disappointed ... you found the same Stashever Jews with their beards and me with a big red beard ... and so I want to tell you, children of the **STASHEVER RAV,** that Toronto is not America; it is simply STASZOW, IWANISKA (or YIVANTZK), LAGOW ... we live here as we did at home." (T. T. Jubilee Volume, P. 52.)

Yes, Reb Itshe Meyer lived as he did at home. He sought to transplant here that pristine Polish Jewishness complete with all its traits and mores.

To his Rabbi he was uniquely dedicated. His word was to him sacred. There were communal conflicts. Men sought to sow seeds of dissension. Reb Itshe Meyer, firm though he was in his stance, carried out meticulously the Rabbi's decisions. The Rabbi's word was, indeed, law to him. It was **HALAKHAH,** in the spirit of the Scriptural Command, "Thou shalt not depart from the words which they shall speak to you, either to the right or to the left."

He had faith in what he did and knew no duplicity; thanks to his convictions he weathered all crises, emerging whole from them.

After Rabbi Graubart's passing on Wednesday evening, 2 Heshvan, 5698 - October 6, 1937, at the invitation of Reb Itshe Meyer, Rabbi Jacob Kamenetzky, came to Toronto as Rabbi and **ROSH YESHIVAH.** Rabbi Kamenetzky was known in Lithuania as the **DOLHINER ILUI,** a renowned Lithuanian **Rav.**

The leadership of the Talmud Torah then consisted of I. M. Korolnek, honorary president; Abraham Tanenbaum, president; Joseph Levine, the retired president became chairman of the Edu-

cational Committee. These three saw in Rabbi Kamenetzky the true Rabbi and **Rosh Yeshivah** of the recently established **YESHIVAH MAHARIL GRAUBART,** as well as leader of Torah Jewry.

After Rabbi Kamenetzky's departure from Toronto to assume the post of head of **Yeshivah Torah V'Daat** in New York, Reb Itshe Meyer and Reb Abraham Tanenbaum did not rest until they brought to Toronto the worthy successor, Rabbi Dr. David Ochs, leader of Torah Judaism and a gifted orator and preacher. Reb Itshe Meyer continued to stand at the helm of **Shomrei Ha-Das** and **Toras Emes.**

MAN OF COMPASSION

Reb Itshe Meyer could be severe and rigid, indeed uncompromising. But he was also a man of compassion and truly generous, always extending a helping hand to his fellow-man.

My friend, Meyer Cooperberg, relates the following story: A poor man approached Reb Itshe Meyer for a loan of $200.00. The man came from a small town in Ontario, and told him that with this amount he could open a store and make his livelihood.

Reb Itshe Meyer had no extra cash, and $200.00 was then an immense sum of money. But can one refuse a man's plea when a livelihood is involved? And so, Reb Itshe Meyer hastened to the bank, took out a loan, giving the money to the man with a prayer for success in his endeavor.

A man, who stood by, witnessing the transaction, whispered in his ear: "I want to talk to you." Reb Itshe Meyer grew angry, "You'll talk to me later; can't you see that the man is waiting for his money."

"Wait a minute," retorted the man, "on what kind of surety do you lend this man the money — he'll never return it."

Reb Itshe Meyer replied, "Such stupidity! To whom shall I lend money, if not to a poor man? The rich do not come to me; they know where to borrow money."

Such a man was Reb Itshe Meyer: generous to individuals, as well as to institutions. He supported all **YESHIVOT,** especially the **Yeshivot** of GER and Ponievezh. With Ponievezh he continued to have a great association. His son, Herb, as well as his other children, are outstanding supporters of this great **Yeshiva.**

In 1969, he founded in Jerusalem a **KEREN GEMILUT HASADIM.**

Thus he continued with all his activities, the outstanding one being the Talmud Torah. He always involved his children in these efforts. In Chicago, they stand at the helm of educational institutions, and Harry, in Toronto, has for many years been the leader of Eitz Chaim.

As he saw it in the home of his in-laws, notably, through the inspiration of the saintly Rivkah, he was the man of action, encouraging others to do the same. His co-workers admired him, following his example.

The dynamic Reb Itshe Meyer was finally vanquished by a power stronger than all of us. His passing was noted throughout the Jewish world. His loss was felt everywhere. All Jewish institutions mourned his passing. His legacy is inestimable. His motto, "The study of Torah above everything else," will be a guide to future generations.

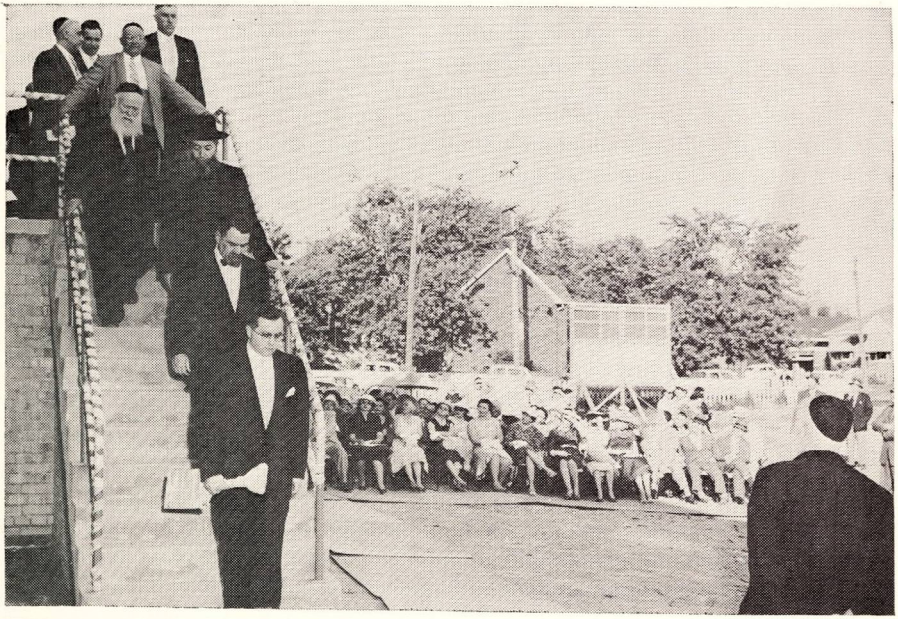
Blessed be the builders and those who encourage others to perform good deeds (paraphrased according to Baba Batra, 9.a).

May the coming generations know who were the architects of the Toronto Jewish Community.

Top Picture, from Left to Right: J. Goldwasser, Rabbi Jacob I. Wohlgelernter, for many years Principal of Eitz Chaim Schools, S. Wortsman, I. M. Korolnek, H. Korolnek, Rabbi Dr. D. Ochs, A. Tanenbaum, K. Goldwasser, Mrs. S. G. Salsberg, Dr. J. Kuhl.

Bottom Picture: Dr. J. Kuhl, Rabbi Dr. I. Brodie, Rabbi Dr. D. Ochs, I. M. Korolnek, J. P. Katz, S. Wortsman, H. Salb and others.

Ceremony of Turning of the Sod for the Tanenbaum Bldg. of Eitz Chaim, Viewmount Ave., with participation of Rabbi Isaac Brodie, Chief Rabbi of Great Britain.

THE TONES LINGER ON!

by Rabbi Samuel Cooper
Charleston, West Virginia

Every now and then, from deep within me, there surges up a hasidic melody of the long ago, or perhaps part of a chant, or a tefillah in Yomim Noroim nusach and mode. I had absorbed them in my youth as I had heard them from the lips, really the heart, of Reb Itshe Meyer Korolnek, the baal tefillah beyond compare. Though these many decades have come and gone since I sat near my late father, Reb Yossel Cooper, in the shul of the D'Arcy Street Talmud Torah, Itshe Meyer's musofim remain with me.

I can still hear and see him on Rosh Hashono — his clear ringing tones, his sharply chiselled words, dem Yiddishen krechtz, the sigh and tremor in his voice. There he is completely enveloped in his talis, only his handsome, ruddy face, and flaming red beard showing, one foot extended, swaying back and forth in metronomic regularity. As the day wore on into the afternoon hours, and weariness was overcoming a frail youth, how I loved him when he began to hasten his pace, verbally and bodily. His words gushed forth and his swaying picked up momentum. At that, at the Talmud Torah we generally finished later than most. On the way home, we didn't meet too many coming from other shuls with whom to exchange Shonoh Tovoh greetings.

Itshe Meyer needed no choir, aided though he was by his own stalwart sons who encircled him at the omud. The congregation itself, unrehearsed, undirected, joined in spontaneous chorus. They knew when to sing along, when to be silent, when to respond. Itshe Meyer's congregation knew of "involvement" long before it became the catch word of our day. To daven with Itshe Meyer was an emotional experience — awesome and yet enjoyable. One never forgets.

Nor does one forget the happy role of Itshe Meyer at Talmud Torah functions, at private simchas or at a melaveh malkah. Whatever may have preceded — the meal, speeches, these were only the preliminaries. The festivities really only got underway when Itshe Meyer would break forth with a "niggun." There he was, head slightly tilted, face lit up with a warm smile, hand gesturing, leading an assembly ready and eager to pick up the tune. He set all voices and hearts asinging.

As I grew older, I began to see Itshe Meyer in his larger stature. He was much more than the consummate baal tefillah or the popular minnesinger. He represented strength, not merely in physique, but more importantly, in leadership. It wasn't necessary for Itshe Meyer to hold office or position. He was a leader by the sheer force of his personality. He was dynamic, vibrant, a man of strong convictions, strong in expressing them, strong in implementing them. There was nothing timid or weak-kneed about Itshe Meyer. You knew where he stood and where he stood he seldom stood alone. He was the leader of a large segment of Toronto's Orthodox Jewish community. He led not merely by the strength of his personality, but also by example.

I remember, in the coal-heating days of the long ago, Itshe Meyer's Kol Nidre appeals to the congregation for so many tons of coal. The donors would announce their contributions, not in dollars, but in tons (or ½ tons) of coal. The tonnage Itshe Meyer asked for was always subscribed. His appeals were successful, not because of his rhetoric or oratorical flourish. Itshe Meyer would go directly to the point. In his commanding voice he would simply state: "Morai v'Rabbosai, es gite tzim vinter, die frest zenen grois, men darf koylen tzie heitzen, es zoll zein varem far die kinder." Then without further ado, he would call for donations. but not before he would announce his own contribution of a goodly number of tons, setting an example of generosity that inspired overwhelming response. Before he was through, a warm winter for the Talmud Torah was assured. His bequest in his will to the Talmud Torah, in an amount greater than he left to any of his children, was the final testimony to his devotion to that outstand-

ing school of Torah education, Eitz Chaim. He, together with my late father, helped found the Talmud Torah Eitz Chaim, and they both gave lifetimes of devotion to that institution of Torah-true education that reared several generations of Toronto's Jewish youth.

Itshe Meyer had the greatest respect for the talmid chacham, the Rav. His devotion to the late, renowned Rabbi Judah Leib Graubart, z"l, and his successors was boundless. Itshe Meyer was genuinely concerned about them and their family's welfare, about upholding the **kovod haTorah.** He would exert every effort to see that these men of learning and piety and their families should not suffer the humiliation of want.

Itshe Meyer could be stern and severe, at times harsh in judgment, strong in language. But with it all he was a warm-hearted, compassionate man. Many were the people he helped with his means, co-signing their notes in the bank, tiding them over a rough period, giving them a start. His house and purse were wide open to every meshulach and cause. The measure of the man's kindly impulses are perhaps revealed by these two episodes that I heard him relate in the colorful, inimitable style that was so uniquely his.

On one visit to my late father, then confined to the hospital, Itshe Meyer, who had just returned from Israel, was telling of his trip. Another gentleman in the room, excited about his own forthcoming visit to Israel, asked Itshe Meyer to give him the benefit of his experiences. "Itshe Meyer, vos zoll ich teen in Eretz Yisroel — what should I do when I get to Israel?" Itshe Meyer's answer astonished both the man and me. "There is one thing you must do — pitz die shich — shine your shoes."

At this odd reply, the man and I looked at each other with questioning glances, not knowing what to make of Itshe Meyer's puzzling answer. Somewhat angrily, the man said to Itshe Meyer, "Are you poking fun at me? I ask a simple question and you give such a wild answer." Itshe Meyer assured the man and me that

he was in earnest and then proceeded to explain. "One day as I was walking in Jerusalem, I saw an old bearded man sitting on a shoe-shine box and swaying over a book, T'hillim, or other sefer. I asked him to shine my shoes, 'pits die shich.' When the man was through, I rewarded him handsomely. A few steps away, I saw another elderly shoe-shine man. I went over, put my foot on his box and said, 'pits die shich.' The man looked at me and said, 'Your shoes don't need a shine. I just saw you getting a shine over there.' I said to the man, 'Don't ask questions. I say, pits die shich, so shine the shoes.' The man shrugged his shoulders, gave my shoes a quick going-over and, him too, I rewarded handsomely. Wherever I went, if I saw an elderly shoe-shine man, no matter how often, I had him shine my shoes." Directing now his words to the other visitor, Itshe Meyer said with gusto, "What should you do in Israel? Pits die shich!"

Itshe Meyer went on quickly to add that one shouldn't think he could discharge his charitable obligations so cheaply, by a mere tip to a shoe-shiner, no matter how generous. At best, it was only a pittance. "What should you do? — 'Nem mit a groise apoitika, a gezinten beitel vie es darf tzie zein, und zollst es dort oisleidigen — take along a healthy purse and empty it there'." And then the clincher — "It isn't enough that you should know that you were in Israel. It is far more important that the Yeshivos, the old folks' homes, the schools should know you were there."

Itshe Meyer practiced what he preached. His benefactions in Israel were many. He went there with "a gezinten beitel" made even healthier by the generous sums his sons sent along to be dispensed by their open-handed father.

I remember the other episode Itshe Meyer related. On a visit to a school, he was invited to join the children at lunch. At his table, a child was refused a second slice of bread. Not one to conceal his feelings or his compassion, Itshe Meyer sought out the official in charge and protested as only he could and would, "A hingerig kind bate noch a shtikel broit in men git es nisht — a hungry child asks for another slice of bread and is refused? Men

darf doch hoben dos hartz fin a gazlen — only one with the heart of a robber could be so cruel." When the official blamed the denial to the child on the insufficiency of funds, Itshe Meyer immediately volunteered to supply the school's annual cost of bread from then on, on condition that thenceforth, no child be refused bread. As far as I know, Itshe Meyer fulfilled this pledge. I also know that in addition to his own generous contributions, Itshe Meyer conducted his own quiet and unique campaign for additional funds. On Sundays, even in severe weather, he would be out at the cemetery to recite the "molay" at gravesides visited by family members. For his services, contributions were made to his bread fund. He was there on the day when we dedicated the marker for my late father. My brothers and sisters also gave bread.

Itshe Meyer was blessed not only to give, but also to receive — the love, honor and respect of his children. One day he said to me, "I can't understand it myself. One would imagine that with the severe discipline I meted out to my sons, (he wasn't exaggerating when he said "severe"), they would hate me, if not hate, they would be distant and aloof. But not so, they manifest the greatest love for me, the utmost respect. Zei heetten op kibid av mit alle pitchevkes — they obey the commandmnt 'Honor thy father' with all the minutiae, to the nth degree."

And so they did, not only in their love and respect for Itshe Meyer, their father, but also by incorporating his ideals, his devotion to Torah and religious causes in their own lives. Hershel is the embodiment of his father's devotion to diversified Jewish interests on home ground, in Toronto. He was President of the Talmud Torah.

His sons, the Karolls in Chicago, and in Toronto, Herb, Sam, Harry, Mordecai & Dave, enjoy the highest reputation in the marketplace for their upright and ethical dealings. Their story of unique success has gained them national recognition in the United States. They are their father's sons in their philanthropy, in their Jewish leadership, in their commitment to the welfare of Israel. Their personal magnanimous support of the Ponivez Yeshiva, founded by the late, world-renowned Rav Kahaneman, z"l, in B'nai Brak, as well

as their successful efforts in obtaining vast government allocations (in the millions, I believe) have played a mighty role in the startling growth of that complex of Torah institutions in Israel.

No tribute to Itshe Meyer could be complete without deserved praise for his helpmate, the late Alte Tobe, who departed last fall. No home was more hospitable to the orach, the stranger, whether learned or simple, than hers. She needed no advance notice. Her table was always ready for the visitors Itshe Meyer would invite home. She encouraged Itshe Meyer in his benefactions, in his service to the community. After Itshe Meyer passed away, I talked with Alte Tobe on several occasions, at the hospital during her last illness and at her home. My admiration for her grew with the moment. She related to me, also in her own very colorful and delightful style, of her and Itshe Meyer's happy life together. She spoke in such glowing terms about Itshe Meyer, as her husband, as a father, of his great, warm heart, his deeds of kindness to so many. He never made a major decision without consulting her. Though she was talking about her Itshe Meyer, her own goodness, benevolence and wisdom came through. In her own right, she was a wonderful woman, his perfect mate.

I write this on the eve of the Yahrzeit for my late mother, Alte Miriam. The two Altes were life-long friends. For many decades they sat side by side in the "veiberishe shil" at the Talmud Torah. In between their davening, they exchanged news of the children and grandchildren, discussed the charitable work of the Halboshas Arimim Society. They will both forgive me if I say that they came to the Synagogue to see each other perhaps as much as to daven. It was to Alte Tobe that our family turned that wintery day eight years ago when my mother passed on at the age of 90. Alte Tobe was not well, but came out, nonetheless, to arrange for the tahara of our mother. Now Alte Tobe, too, is gone to her reward.

Itshe Meyer and Alte Tobe — what a zivug! What a pair! What a blessing they were to each other, to all whose lives theirs touched and to the institutions of Jewish religious life they served so indefatigably. Not soon will their like come our way again.

ITSHE MEYER KOROLNEK ע"ה

— A Tribute to a Man of Concern —

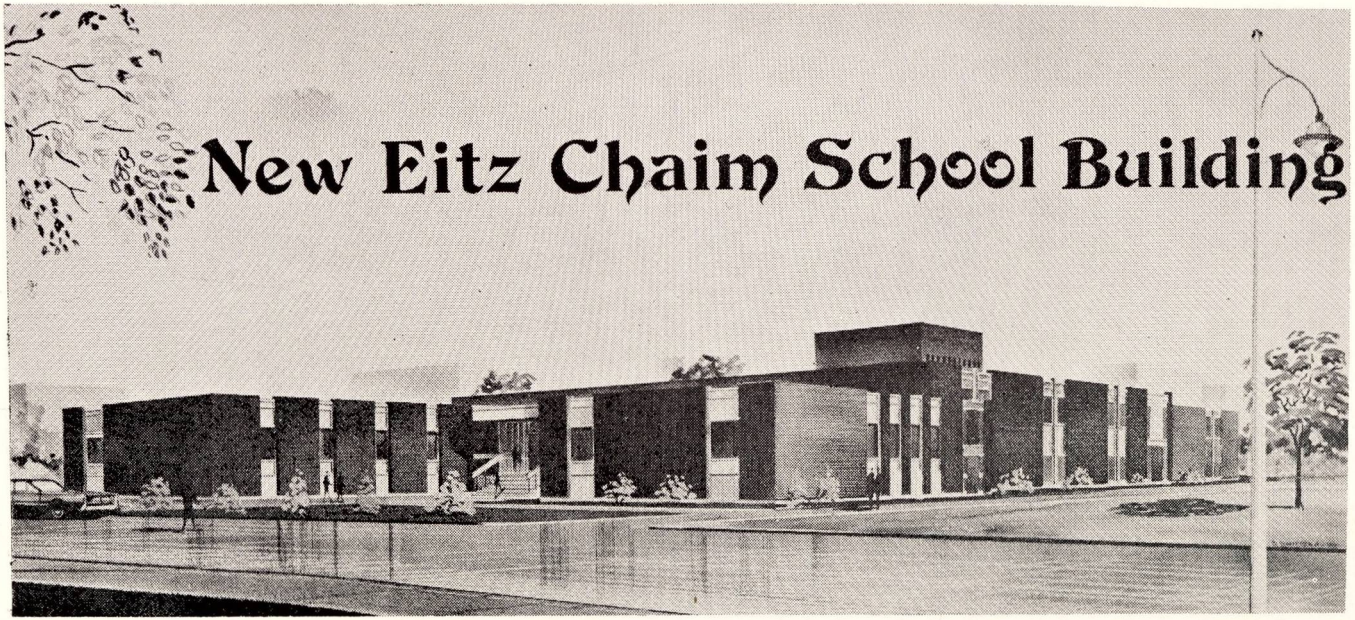
David E. Newman, Q.C.

Itshe Meyer Korolnek's contributions towards the development of the Toronto Jewish Community are monumental. These will, no doubt, be dealt with in the future by an historian of the Toronto Jewish Community, for no such history could be complete without emphasis on the role he played. Be it in the educational field, the absorption of immigrants, the economic development of the Toronto Jewish Community or its religious life, he was always in the forefront with his dynamic leadership.

On this occasion, however, I merely wish to record a few very personal impressions that are indelibly inscribed on my memory and still evoke strong emotions in their reminiscence. Many of my contemporaries, I am sure, had similar experiences. This, perhaps, was the forte of the man; he did evoke strong personal loyalties towards himself, and naturally sometimes very hostile opposition, for he was a man of strong character.

Fall, 1922 — I, a youngster of fourteen, arrive in Toronto with my mother to join Father who had preceded us. Behind me, a youth spent in a totally non-Jewish environment followed by a sudden traumatic transition to the intensely "closed" Jewish Shtetl where my grandfather lived. I, not fully recovered from the shorn "payot", change of garments, sudden introduction to public school, am bewildered. A few days after my arrival Father takes me to the Beth Hamidrash on D'Arcy Street forming part of the school. This is not to be confused with the modern impersonal cathedral-like atmosphere of our modern synagogues. It was a long room, the walls lined with books, familiar friends from my Shtetl, long tables around which here a grey beard, there a youngster, were swaying to the traditional sing-song of "Gemara learning".

דער נייסטער בנין פון עץ חיים אויפן ווייטסטן צפונדיקן טייל פון שטאָט. ר' יצחק מאיר מיט זיין פרוי אלטע טאָבע האָבן זיך באַטיליקט ביים לייגן דעם יסוד. דאָס בית מדרש איז מוקדש לזכרונם.

Building at 475 Patricia Avenue — cornerstone dedicated by Mr. & Mrs. Itshe Meyer Korolnek — it also contains Beth Midrash bearing their names.

I still remember Itshe Meyer with his fiery beard and outstretched hand pushing forth to greet us. "So this is your Ben Yochid Reb Yosell; you said he likes study, so let's take him to the Rov!"

There was welcome in the voice; there was concern; there was urgency. No time can be lost when the future Jewish education of a youngster is concerned. Thus began for me a long and unforgettable relationship of student, and then friend, of Rabbi Graubart ע"ה . I know my story can be multiplied a hundredfold. Itshe Meyer took a personal interest in any youngster who showed the least inclination towards Jewish study. He was concerned.

His concern extended beyond the students of the school. I remember my father ע"ה admonishing me never to refuse any request of Itshe Meyer. "He was the first man in Toronto aside from my family circle", my father said, "who confronted me with that basic question, 'And how do you intend to make a living, my friend?', and took time to discuss with me in detail the various economic possibilities open to me; then offered to supply me with horse and buggy, if I chose such a career. Such people, without show of charity but with warm concern for their fellow men, are rare and must be respected at all times." Again and again, my father's assessment of the man proved to be correct.

I remember, during the depression period when I practiced accountancy, many a "businessman" dreading the approach of payday or rent day. There was a bank situated on McCaul Street, not far from Itshe Meyer's home and place of business on Baldwin Street. One manager's constant reply for credit requests to meet such emergencies, was, "If Itshe Meyer will guarantee, you can have the money." Itshe Meyer would leave his business and run over to the bank and attach his signature to a promissory note.

He had a rich melodious voice and loved to use it in leading religious services, not in solo fashion with ostentatious purpose, but in chassidic fashion to have the whole congregation join him in songs of praise and worship. The Kol Nidrei service at the Talmud Torah with Itshe Meyer at the "Amud" are unforgettable. Religious

fervour was at the highest pitch. Yet, the school claimed priority over all else. The solemn service would be interrupted and Itshe Meyer himself would make an appeal for fuel to heat the school. The appeal was not for money, that would be too vulgar and prosaic. He would plead with the congregation to give coal, supply heat for children who studied during the long, cold winter nights in the school. So we pledged ten tons, one ton, half a ton, whatever we could afford. Was this the forerunner of the Israeli Bond appeals on Yom Kippur?

He was by nature a leader of men. Yet, in truly Chassidic fashion, he selected his "spiritual" leader. His choice, fortunately for our community, was a happy one, the great Halakhic Authority, Rabbi Yehuda Leib Graubart ע"ה, to whom he gave undeviating loyalty. He staked his career as a community leader on the Rav's legal decisions.

It was a reciprocal relationship of two giants, each in his field, for the Rov, by nature a scholar who preferred to spend all of his time with his students and study, relied heavily on Itshe Meyer's support and leadership. It was a classic example of the Talmudic saying,

אמר רבי שמעון בן לקיש: אומה זו כגפן נמשלה, זמורות שבה אלו בעלי בתים, אשכלות שבהם אלו תלמידי חכמים... ליבעי רחמים איתכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא (חולין, צ"ב, ע"א).

"The vines can only survive if held by the branches and protected by the leaves." He was the supporting trunk of the Rov's ideals for an orthodox Jewish community in Toronto, its education, institutions; its Kashruth and Sabbath observances.

His concern extended far beyond the organizations in which he assumed leadership — witness his last will and testament in which he made provision for thirty-two charitable institutions. I well remember the sessions in my office when I received instructions to draft it. When I questioned him because I wanted to make sure that he meant the Associated Hebrew School on Bathurst Street, for his major interest, of course, had been the Talmud Torah Eitz

Chaim, his angry reply was, "And are their pupils not Jewish children!" And then he added, "And doesn't the Hospital for Sick Children deserve support?"

We, who pride ourselves on our liberal approach, can learn a great deal from him. He adhered strictly to the orthodox way of life yet had respect for the ideals of others provided they were sincere. He intensely disliked sham and insincere community leaders who took office for personal glorification. He loved his community and was deeply concerned about it. It is a better place today because it had the privilege of his leadership.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים

✡

ר' איטשע מאיר האָט געדינט מיט זיין הארץ און נשמה דעם רעליגיעזן יידישן ישוב אין טאָראָנטאָ. ער איז געווען אריינגעטאָן מיט לייב און לעבן פאר דעם יידישן חינוך, ווי ער האָט עס פארשטאנען, אויפגעפאסט און באנומען.

✡

אויף זיין אייגענעם אופן האָט ר' איטשע מאיר געוויזן א מוסטער ווי צו שטיצן ארץ ישראל; ווי צו באאיינפלוסן מענטשן זיי זאָלן העלפן אינעם אויפבוי פון די מוסדות חסד און ישיבות אין מדינת ישראל.

Alta Toba, of blessed memory, gentle soul and noble spirit, dedicated to Talmud Torah Eitz Chaim and to matters of loving kindness and mercy. May her memory be for blessing.

* * * *

Reb Itshe Meyer belonged to the category of choice and select men, who are few in their generation. Truly will his blessed work be a luminary to his kin and friends.

* * * *

Reb Itshe Meyer was a pioneer and trail-blazer in Toronto. His was a glorious and resplendent chapter in the history of the religious Jewish community of Toronto.

בתי תלמוד התורה המאוחדים בטורונטו
ASSOCIATED HEBREW SCHOOLS OF TORONTO
3630 Bathurst Street, Toronto 19, Ontario Telephone 781-9141

President and Chairman of the Board:
Joseph Levine

Vice-Chairman of the Board:
David E. Newman, Q.C.

Immediate Past President:
Wilferd Gordon, Q.C.

Honorary Counsel:
Bernard Weinberg, Q.C.

Chairman of the Executive:
Samuel Shainhouse

Vice-Chairman of the Executive:
Nathan Silver

Chairman, Board of Education:
Harold L. Dessen, C.A.

Chairmen Building Construction:
Louis L. Lockshin
John H. Daniels, B.Arch.

Chairman Tuition Committee:
Saul Sigler

Chairman Talmud Torahs:
Louis Weisfeld

Vice-Presidents:
Harold A. Farber
Jack Friedman, Q.C.
Meyer W. Gasner
J. Barney Goldhar
Balfoura Gordon
Benjamin V. Levinter, Q.C.
Jack C. Oelbaum
Samuel J. Sable
J. Richard Shuff, Q.C.
Israel Weinberg
Julius Wiener
Morry Wingold
Dr. Leo Wolfson

Treasurer:
Mark Gross

Secretary:
Irving Matlow

Executive Vice-President:
Samuel A. Kurtz

Executive Secretary:
Jack Mandell

Principals — Junior Day High Schools:
Jacob Burke, M.A.
Solomon Burack, Ed.D.

Toronto Hebrew Day School:
Levi Jacober, Ph.D.
Jennie C. Snider
Della Sternberg
Mrs. Helen Carl

Evening Schools-Talmud Torah:
NORTH BATHURST
CENTRAL EVENING HIGH SCHOOL
BETH EMETH—BAIS YEHUDA
BETH SHOLOM
(Mildred Arnoff Memorial School)
D. Taube, M.A.
Rabbi W. Gordon
S. Frankel, B.A.

Beth Hayeled:
Mrs. N. Kurtz
Miss S. Nagel

May 5th, 1971.

Mr. Joseph Tanenbaum,
President: Eitz Chaim Schools,
1 Viewmount Ave.,
Toronto 19, Ontario.

Dear Mr. Tanenbaum:

The loss you have sustained in the passing of Yitzhak Meyer Korolnek is shared by two generations of Jews in our Community.

The memory of his countless and consistent deeds; the image of his strong personality will be the legacy for numerous people to remember, record and perpetuate to become part of our communal history.

Itshe Meyer had one total dedication towards one ultimate goal -- Torah Education, in the pursuit of Jewishness and Jewish living, for the student population of Eitz Chaim.

He himself lived to see and behold the fruits of his labors in transition from D'Arcy to Burnside to Viewmount and Patricia -- which must have given him great joy and satisfaction and final peace.

My Officers and Members of the Executive join me in this message of condolence to you and the entire Board of Eitz Chaim.

תנצב"ה

Respectfully yours,

ASSOCIATED HEBREW SCHOOLS OF TORONTO

Joseph Levine,
President

JL:gd

1971—Letter of condolence from the Associated Hebrew Schools.

ITSHE MEYER KOROLNEK
In a Spirit of "MESIRATH NEFESH"

by Dr. Leon D. Stitskin
Professor of Philosophy, Yeshiva University
Editor Yeshiva University Press

The immortal poet and philosopher Yehuda Halevi in his "Kuzari" makes a most significant observation about the pursuit of truth. "Whatever people are willing to accept with a spirit of **mesirat nefesh** and utmost dedication must have in it a presentiment of the truth, as it is said 'the words of truth will be recognized' " (IV:17).

"Itshe Meyer" as he was affectionately called by young and old, religious and secular, was a man of truth by virtue of his spirit and **mesirat nefesh** for the common good. A dynamic leader of men and a trail-blazer of causes such as the establishment of a kehilla in Toronto, his organizational skill was not based on calculation or on self-interest, nor even on a sense of grim duty, all too conscious of one's rectitude. In glaring contrast to most contemporary leaders who think of duty as an obligation to ease a troubled conscience, Itshe Meyer was that rare radiant personality to whom duty was a privilege. To help and give with one's heart, in a spirit of utmost self-abandonment and sacrifice was the very essence of his life.

But despite the high position he held in our community, he was one of us. Even as children we felt always at home with him. My first experience with Itshe Meyer was when at the annual Talmud Torah outdoor festivities he picked me up in the Talmud Torah courtyard and placed me on a soda box taken from his yard to deliver "an address" on behalf of our school. With a voice of admonition, but a glowing countenance he told me:

רעד הויך, גיעלאַסן און אַן מורא

"Speak loudly, slowly and fear no one." These words helped to set me off into the career of the rabbinate and always stood me in good stead. It is difficult to forget the special kind of grace and charm that accompanied his otherwise strong words of admonition.

Twice a day, going to and coming from school, we passed his place of business. The soda bottles were scattered all over the sidewalk where he conducted his business. Thus he carried on his personal as well as his community affairs in public. He had no **reshut ha-yachid** (private domain). Everything about him belonged to the **reshut ha-rabim** (public domain). With his simplicity, open-heartedness and largeness of spirit, he belonged to all of us.

It has been my custom at the Seder table every year to chant his "Chasal Sidur Pesach Khilchoso." Like all other "niggunim" we learned from him, this chant fills me with a sense of gratitude for his life and for the legacy of inspiration he left. His commitment to Torah, his kehillah and Israel was total. He knew the value of education as an ennobling and emancipating force. And we are encouraged that our lives were touched by his spirit of **mesirat nefesh,** his glowing personality, and the unusual fine qualities of his character. Yehi Zichro baruch!

May his memory live forever.

R. Yohanan was told: There are old sages in Babylonia. He wondered: How is that possible, surely the text says, "That thy days may be multiplied in the land . . . This would exclude lands outside of the Holy Land! When they told him that in Babylonia people rise early and at eventime to go to the synagogue, he said that **that** must be the reason for their longevity" (Berakhot, 8, a.)

STRENGTH OF CHARACTER, COMPASSION AND WISDOM

by Rabbi Dr. Norman E. Frimer

National Coordinator, Hillel Affairs, Brooklyn, N.Y.

For many centuries now, the Wise Men of each age have grappled to discover and to define the essential nature of man. The task is no doubt interminable. Yet whatever the search may reveal, it becomes increasingly clear that existentially nothing affects more profoundly the quality and direction of a man's life, nor shapes it more lastingly than the impact of other human beings. This is especially true during one's impressionable youth when the interior dimensions of human personality unfolds with such boldness and drama.

Reb Itshe Meyer Korolnek (z"l), as he was universally known in Toronto, began to intersect my life at quite an early age. He was the center of gravity in the Orthodox "Poilishe" circles in which my family moved. He was one of the founders and the natural leader in the D'Arcy Street Talmud Torah where I was a student for many years. He was the recognized "Sh'liach Tsibur and Baal Musaf" especially during the High Holidays in the Beth Ha-Medrash where my father of blessed memory, brought me as a child to daven. Later on I recall him as the public and trusted spokesman for the Chief Rabbi, Rabbi Y'hudah Leib Graubart (z"l) and the militant champion of the dignity and authority of this office. He was also a veritable one-man army in the continuous fight for Kashrut and Sh'mirat Shabbat, and stood sentinel over the tradition and security of the Orthodox community in the face of the secular and heretical assaults from the forces and winds of modernity that began even then to assail the "old ways".

Many others no doubt, shared in the leadership and responsibility of these tasks. Yet in my memory file, only Reb Itshe

Meyer stands out bold and clear. Around him cluster many faces. His alone remains recognizable, firmly etched on the mind's eye despite the acids of forgetfulness and fleeting time.

I recall him as a strong man, strong in his gentleness and strong in his anger. In the presence of young children learning Torah, I see his weather-beaten face grow soft, a tender smile wreathing his lips and his eyes sparkling twinkingly. But against the "enemy" however, those who dared threaten the sanctities of his espoused cause, his face grew hard, his brow beatled, his eyes burned and the same voice which could plaintively move a prayerful congregation to petition the Heavenly Court itself, now roared out a sense of pained outrage and defiance that any man would presume to serve the impious and the unjust.

Such men of power and controversy are seldom loved. More often they are feared and/or revered. Yet Reb Itshe Meyer had redeeming and compensating gifts. He possessed what we now designate as charisma, a quality about which he was most unself-conscious. In addition he had a quick nimble mind amply peppered with a scintillating wit. His harsh blow was tempered with an appropriate word and his sharp rapier stroke blunted by a warm embrace. Most important however, was the nature of his causes. They were rarely personal. They were basically issue-oriented, issues of moment and import to the welfare of Judaism and the Jewish community — at least that segment of the community whose integrity he considered his sacred mission, the Orthodox community. In its behalf he was a lion of Judah, fearless, unyielding, militant and protective. He loved it dearly and if he erred, it was out of excessive passion and devotion, not its opposite. Such religious zeal may not be well understood or charitably received in our day when coolness and equanimity are the accepted marks and masks of religious sophistication. In the simpler but hectic days of our immigrant forefathers, religious survival bred sturdier and more authentic warriors.

But this same Reb Itshe Meyer entered my life even more directly. High School was just behind me but the prospect of higher education seemed remote for a child of the Jewish ghetto. I con-

tinued to study Torah privately with both Rabbis Graubart and Kelman (z"l) but without any expectation of continuing on at the University. Suddenly word came from distant Chicago that a scholarship had been extended to me by the Yeshivat Beth Midrash La Torah where simultaneous with my Torah studies I would be able to get my college education. The subtle hand of Mr. Korolnek was deep in this conspiracy in which my parents had shared without my knowledge. Yet only years later was this secret disclosed. In fact he even escorted me across the border for it was my first international trip which he dovetailed with a visit to his Chicago sons. He also arranged for my first American breakfast and did not leave me until I was registered at the Yeshiva and then securely esconced in a private room with a landsman. He never left a job undone.

The years passed very quickly. My visits to Toronto were limited from summer to summer. After spending time with my own family my annual pilgrimage would take me to Baldwin Street where I was to pay my respects to my erstwhile sponsor and to the universally recognized "mayor" of the block and beyond. I was delighted and relieved to find that time was dealing graciously with him and that he could still put in a gruelling day of honest labor. Nor had his retinue of petitioners diminished. Countless numbers of them continued to turn to him for favors and counsel, personal, familial, professional and communal. He held court with royal aplomb right in the midst of the hectic hubbub of the street, skillfully sorting out their problems and their very lives with the same ease and grace that he ordered and sorted out the myriad of bottles that overflowed into the very gutters. But as his eye caught mine, he would pause for me to approach. He gripped my hand firmly in his and simultaneously greeted me with a buoyant call, "Nu, sholom aleikhem, vos machst du!"

The ritual did not change, no matter when or where I met him. In fact, in his presence the years seemed to fall away and for a moment history came to a halt. Like Moses of old, his eye had not dimmed nor his vitality abated. The Almighty had blessed him with a heavenly "joie de vivre" which filled all who came into his midst. For he was more than a single man. He seemed to encompass a

whole generation of immigrant builders who were not afraid to venture and pioneer. Torah Yiddishkeit would be built especially in this democratic land of the free — no matter what the cost. Such effort could not prevail with weak or calculating men who sought to play it safe, to make it first and then to build the ramparts of faith. It took daring and risk and trust in the merit and worthwhileness of the task, a task to be shared with Divinity Himself.

Those of us who vividly recall Reb Itshe Meyer shall always mourn his passing. But we do so for the same reason that the Almighty sorrowed at the passing of Moshe Rabbenu. Upon his "ptirah" not only Israel wept but God too shed copious tears. And the Angels inquired, "Lord of the Universe, Moses was Thine in his lifetime and he is with Thee in his death. Why, then do You weep? I mourn," answered the Lord, "not for Moses' sake but for Israel's, for the irreplacable loss that my people have endured."

On that mourner's bench sits also a small lad whose youthful memories do not dim with the years.

✡

IN MEMORIAM

Our father, the crown and glory of our head, pursuer of **zedakah** and loving-kindness all his days, and our mother, may she be blessed among women his true helpmate; in their loves and in their death they are not separated. (From the **Epitaphs)**

Scripture has likened the commandment of honoring father and mother to the glory due the Almighty.

BORN A LEADER

by Joseph A. Goldwasser
Executive Director, Eitz Chaim Schools

Reb Itshe Meyer Korolnek was a born leader. He was decisive, determined and deliberate. Eitz Chaim succeeded against great odds because he showed the leadership needed to build an institution of Torah learning in Toronto. We are the beneficiaries of the fruit of his labour.

He derived much nachas when he saw many thousands of Eitz Chaim students benefit from a Torah education. Many of these students went on into the rabbinate, teaching, "klei kodesh" laymen who are now the leaders in many institutions of learning, and are successful business people and professionals.

He spent every spare moment to help improve the Jewish community. He worked not only for Torah education but also for *kashrut, zedakah, gemilut hasadim,* Israel, and worthy out-of-town institutions.

He made several visits to Israel. He was impressed with what he saw. This encouraged him to urge others to support Israeli causes. He raised many thousands of dollars for "bread" to feed the pious poor in Israel.

Closest to his heart of course was Eitz Chaim. No contribution was too small. Always he accepted the donation with a smile of thanks. Tuesdays, Wednesdays and Thursdays were Eitz Chaim days. On these days he spent from 10 a.m. to 2 p.m. making his rounds to visit contributors. He was always received cordially.

His annual visits to friends of Torah were recognized even by receptionists. "Mr. Korolnek is here" was the greeting when he arrived. In his casual unassuming way he would comment "tell the

boss Itshe Meyer is here". Not too frequently was he asked to wait. Usually he was ushered into the inner office where you would hear his laughter "Hello, how are you? You know what I am here for".

In most cases they would invite him for a l'chaim, chat awhile, and then offer him a donation for Eitz Chaim. Occasionally he would be told by the contributor that he was busy and that a donation would follow.

The parting remark was "I'll see you again next year". Reb Itshe Meyer would smile and say "It is not necessary to wait for a year. Drop around to the school and see us".

In the year which was to be his last among us, he showed the same burning enthusiasm in the construction of the Willowdale School Building as he did with Viewmount, Burnside or D'Arcy. When Joe Tanenbaum, the president of Eitz Chaim Schools, told him that he was looking for $50,000.00, his only response was "If you say so, I will sign the Building Pledge". And so it was. He was the first one approached for the Building Campaign by Mr. Tanenbaum, and he came across without hesitation.

His last official function was the laying of the corner-stone which bears his name, as does the Beth Midrash to be dedicated as the "Itshe Meyer Korolnek Beth Midrash".

He was not privileged to see the completion of the new building, but his name and his spirit are attached to this magnificent Torah edifice.

Eitz Chaim provides a Torah education to the children of the Toronto Jewish Community because Itshe Meyer laid its foundation and worked for it. He was a leader.

It merits repeating what was written about him in November, 1963, when the Korolnek Building was dedicated in honour of Itshe Meyer of blessed memory and his wife Alte Toba.

"He has emerged as one of those outstanding figures of our time, to help establish, continue and transmit the proud heritage of our people in this community."

In this framework, he, together with other dedicated leaders and idealists in Toronto, initiated the first of the Eitz Chaim Schools about seven decades ago, and forged the first link in a cultural chain, the most recent bond — The Willowdale Building.

I always got a "kick" out of the relationship Itshe Meyer had with the bank manager. There was always a shortage of funds to meet the school commitments. The manager would call the school to cover the overdraft. Itshe Meyer was notified and he advised that the manager should be told not to worry about it. The manager wanted the overdraft covered. Itshe Meyer would say "I told you not to worry about it". The manager would reply "I only work here, I don't own the bank". His immediate sharp response would be to tell the bank not to worry.

I recall only a single occasion when the bank manager became angry enough and refused to pay the cheques. I can tell you that after a session with Itshe Meyer he was sorry that he did refuse. But the bank manager was aware that when Reb Itshe Meyer undertook to meet the overdraft, it would be met on the day that he said it would be.

A maximum Jewish education and nothing less was his goal. The best staff available and not a mediocre staff was his desire. This was not easily achieved. Teachers worked seven days a week, fifty-two weeks a year. Change came very slowly. When he realized that the trend for teachers' vacations had arrived, he accepted it reluctantly. It was not because he did not wish to offer the teacher a vacation, it was the problem of "Bitul Torah" which seemed to bother him. He could not understand why the children should be denied an opportunity to learn, and therefore a vacation to the teacher was a questionable convenience.

A trait of Itshe Meyer was "To give was insufficient. The important part was to teach others to give". His family learned this

very early, and contributed generously to his pet projects. It was his greatest pleasure to sit down with me with a cheque in his hand from his family in Chicago and inform me for what purpose the donation was made. He would always implore me to be sure to distribute the money to the proper charity.

When he was older and weaker and unable to get around as frequently, he would make his visits by telephone. Most of the contributors responded.

My family became involved in Eitz Chaim soon after its inception, through the close friendship and association of Reb Itshe Meyer Korolnek and my dear father of blessed memory, Reb Kalman Goldwasser.

My father came from the community of Klimintov in Poland, the youngest son of a family of 8 children. His father was a teacher in Poland — teachers obviously were most dedicated but seldom earned enough to feed their families.

This is how my father was raised—with a warmth and a deep feeling for the education of young children.

At Reb Itshe Meyer Korolnek's urging he entered the service of Eitz Chaim Schools as a fund raiser, as well as a P.R. man who visited homes to urge them to send their children for a Torah education to Eitz Chaim Schools.

This relationship blossomed into a close friendship which lasted a lifetime.

Reb Itshe Meyer was a Chevra Kadishah man who was accustomed and involved in the burial of the deceased. He did this duty — and such people rarely shed a tear at the open grave. Yes — Itshe Meyer did shed tears at the burial of my father, and this more than ever provided me with the evidence of the close relationship.

Many evenings my mother sat home with 4 young children, caring for their needs all alone. Where was Kalman Goldwasser? In the Beth Medrash of Eitz Chaim Schools on D'Arcy St., discussing problems of Eitz Chaim with Reb Itshe Meyer.

Not a simcha went by, nor G-d forbid tragedy passed, without both families participating. The growth and development of Eitz Chaim, in a large measure was due to Reb Itshe Meyer Korolnek. Reb Kalman Goldwasser had a share in this wonderful work.

To his last day Eitz Chaim was his life. On the way to the hospital following a coronary, Kalman Goldwasser instructed the ambulance driver to stop at the new Viewmount School so he could take a look at the building which was just completed. That was Friday afternoon, just before Shabbos. He was no longer amongst the living Friday evening.

ר׳ איטשע מאיר האט מצליח געווען אין זיינע אונטערנעמונגען, ווייל ער איז געווען שרעקלאז אין זיינע קהלישע קאמפן. ער האָט זיך נישט געשראָקן, ווייל: ער איז געווען איבערגעצייגט אין דער גערעכטיקייט; געגלויבט און טיף־ערנסט אין זיינע מעשים.

May his memory be a benediction to all of us.

* * * *

His deeds on behalf of religious education will ever be a lamp unto our feet and a light unto our path.

Turning of First Sod for Viewmount Building

Laying of Cornerstone — First Viewmount Building

Top Picture: Rabbi Dr. David Ochs שליט"א at his right Reb Abraham Tanenbaum, President, at his left Reb. Itshe Meyer Korolnek, Hon. President.

Bottom Picture: Reb Itshe Meyer Korolnek, Rabbi D. Ochs, Harry Korolnek, Dr. Julius Kuhl.

REB ITSHE MEYER THE MENAGEN

by Velvel Pasternak
Musicologist and Choral Director
Professor, Yeshiva University

It is now more than twenty years since I left Toronto and took up permanent residence in New York. Yet the childhood impressions formed in Canada are still vivid in my imagination. Among the most vivid is the memory of Reb Itshe Meyer Korolnek.

As children we were always fascinated by the voluminous piles of various coloured bottles lying gleaming in the sunlight in front of the Korolnek house on Baldwin Street. For me the house and its habitants had special significance, for Itshe Meyer and I were really relatives. His daughter Anne had married my cousin Jack Wolff and were off living in that distant metropolis Chicago.

My fondest memories of Reb Itshe Meyer are those which take me back to the Eitz Chaim Talmud Torah or, as it was better known in those days, the "D'Arcy Talmud Torah." Whenever Itshe Meyer davened it was a treat. The children used to line up behind him and break into song whenever he began a familiar nigun. And I must state that Reb Itshe Meyer's interpretation of nigunim was always unique.

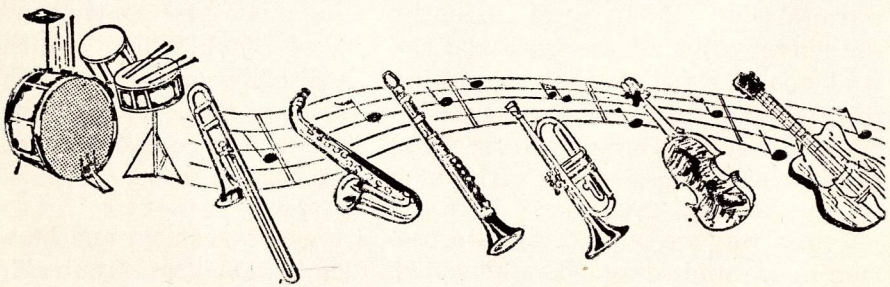
From a professional standpoint his voice was not cultured yet whatever it lacked in terms of vocal training he made up with the warmth and enthusiasm of his entire being. He was a "menagen" in the true sense of the word and the kind of "baal tefillah" which is all too rare today. Anyone who ever heard him give forth with the famous rendition of "kol rinoh" (which became one of his trade marks) at a wedding will never forget its exuberance and vitality. It put everything already festive in a more festive mood.

In a way we were competitors. — I a seven year old and he a man in his middle age. The Modzitzer Rebbi, Rabbi Saul Taub z"l,

used to come to Toronto each year on a fund-raising mission. He left in Toronto much more than he took. He always enriched the repertoire of hasidic neginah before his departure. It was at the Chevra Shas, the D'Arcy Talmud Torah, the Shaatiner Klois and especially in the home of Reb Nochum Greenbaum that the Rebbi presented his new fund of neginah. Among the hard core of music enthusiasts who used to hang on every note emanating from the Rebbi was Itshe Meyer, my father and myself. Since none of us could read music we were forced to learn the nigunim by rote. We would always take turns and re-sing certain phrases until they were firmly embedded in our minds. This was totally necessary for the Modzitzer songs became our basic shul and zemiros repertoire until the following year's visit of the Rebbe and his introduction of new songs.

I must confess that Reb Itshe Meyer's ear was an extremely good one and he was one of the first to "catch on." They relate to me that I also was considered as having a good ear and sometimes I remember trying to learn just a little more quickly than Reb Itshe Meyer. I am afraid that I ran a close second.

Reb Itshe Meyer is gone and so is an era — an era of the musically untrained yet superior menagen-baal tefillah. He will be remembered by all those who love Jewish song. My own thoughts of Toronto will always be intertwined with those of Reb Itshe Meyer Korolnek.

THE END OF AN ERA

by N. Shemen

A Pillar in Religious Jewish Toronto. — A planter of a tree of life. — A pioneer of action.

On the first night after the **Shive'ah,** at the completion of the seven days of mourning, I put on Reb Itshe Meyer's record on my hi-fidelity set to hear once more the voice of the well nigh legendary **ba'al menaggen,** the sweet singer and man of affairs. I felt an inner urge to hear him in the Polish-Jewish accent and sweet melodiousness, to hear the voice which captivated and enchanted me on the first Yom Kippur in Toronto.

I had heard for the first time Itshe Meyer's **Ya'alehs** and **Kee Heeneh Ka-homer** (prayers and chants of the **Kol Nidre** service) more than forty years ago, and with great enthusiasm I thought then of the text, "Behold, when the singer sang, the spirit of the Lord was upon him": such sweetness, such a flavor of a **ba'al tefilah,** a precentor of prayers. Such liturgical sweetness was a rarity even in the **Shtetl** (little town) of long ago. Reb Itshe Meyer was blessed with a sense of cantorial music, with his voice, with his emphasis on special prayers. His **Ranenu Zaddikim** (a liturgical piece) melted in all your limbs ... Pity that so little was rescued from oblivion. Who will repeat his songs? Who will be able to sing his **Shomer Yisrael** (Guardian of Israel; from the daily service) or other folksy **recitatives?** Who? That remains a great question.

When I listened to his **Areshet Sefatenu** (from the Rosh Hashanah service), I was transported to my early years, captivated by his **Mevin u-Maazin** (continuation of that hymn). It seemed to me, that he was ascending into the Temple of the Souls with that song; he goes up to the Exalted King and pleads with him ...

„בורא עולם בקנין השלום זה הבנין..."

I. M. and Mrs. Korolnek at the Laying of Cornerstone Ceremony for Bathurst-Patricia Building of Eitz Chaim Schools, Nov. 8, 1970 — his last official Eitz Chaim function. In the background: Phillip Givens, M.P.P., Joseph Tanenbaum, president, Chas. Elbaum, president Torath Emeth Congregation, A. Bleeman, president Ner Israel Yeshiva, grandchildren and others.

I took leave of Reb Itshe Meyer, as it were, with song, and it occurred to me that that was his wish: not to weep, but to justify God's will with the litany which he loved, "All the Hosts of Heaven sing praises unto Him", as he loved to sing, and as he no doubt ascended to the Heavenly heights.

At that time, I recalled the Hasidic tale, according to which Rabbi Moshe Leib of Sasow ordained that at his departure his disciples should sing the song which he loved to hear and sing . . . and Reb Moshe Leib was not the only one who wanted to be ushered out of this world with song.

How good it is when one can repeat the song and listen to the melody of a man to whom one was close all of one's life, and at the same time have the feeling that with this song one accompanies him to the Temple of Eternity.

REB ITSHE MEYER ARRIVES IN TORONTO

Reb Itshe Meyer Korolnek, of Blessed Memory, arrived in Toronto on the eve of the Feast of Weeks, 1910 — four years before the outbreak of the First World War. The atmosphere in Europe was already filled with gun powder. The Jewish position under the Czar, amidst revolution, pogroms, and assaults, was precarious. Jews realized the need of flight in order to seek a livelihood in the greater world, and Reb Itshe Meyer resolved to emigrate to Canada and seek his fortune in the Dominion.

The years proved difficult for the new arrivals in Canada. The question of a livelihood was a severe one. But he was not lost. He began to work for a dollar a day, six dollars a week, and when his boss started to reprimand him regarding his too frequent attendance in the synagogue, **davening** with a **minyan,** quitting too early on Friday, Reb Itshe Meyer left him, and began to seek his **parnosse** (livelihood), peddling, etc. With his strong will, he found a way, began to deal in bottles, involving his wife and in-laws in the work.

After years of effort, he developed a very fine business, and Baldwin Street became the centre of the Korolneks. Bent down with work, he had the will, and was blessed with a healthy body and a sound mind, clinging to the principle of the love of labor as enunciated in the **Ethics of the Fathers.** This characteristic trait was manifest in his youth as well as in the later years. He showed great strength in old age up to his four-score ... The business grew, the process of washing bottles had ended; his sons opened new sources of business, and Reb Itshe Meyer himself found his place in the process of new business developments. In addition to this characteristic, one needs to add yet another trait which we saw in him: Well known is the ancient Talmudic adage: "Follow the customs of the city" (Gen. Rabba, 48, 14). Reb Itshe Meyer yielded; in place of the old kaftan and polish cap, which we were accustomed to see, he put on a short jacket, a worker's cap, and began to speak English. In his work clothes he would even run to the **Minyan**! However, he did not touch his beard, which was not an easy thing for a businessman or a pedlar. One was exposed to harassment by the young, even to the extent of being endangered by an assault. Itshe Meyer would not, heaven forbid, remove his beard, or miss a **minyan.** And when the Sabbath came, it meant Sabbath rest. His place — except for several hours rest — was in the **Bet ha-Midrash.** Yes, he always lived in the vicinity of a synagogue, thus being, according to the Talmudic definition, a "Good neighbour." Reb Itshe Meyer also brought with him the dynamism of a Polish Jew, and showed wonders already in his "green years", becoming a communal worker earlier among his landsleit, synagogue Jews and very soon throughout the city and its institutions. Having been accustomed to organized Judaism, to the structure of a **Kehillah,** a community organization as he had witnessed it in his native Staszow, he wanted to transplant it in Toronto.

Also in this area he met with tremendous difficulties. But the youthful Itshe Meyer was not one to be frightened; he was overwhelmed by the Biblical admonition of "Fear no man," and began to involve himself in matters of the Rabbinate, seeking a spiritual leader for himself and his followers, knowing even then that a synagogue is not sufficient — one must create an educational institution to the satisfaction of those who believed as he did: away

with the private teacher or **melamed!** One must organize a Torah educational system.

ITSHE MEYER STRIKES ROOTS

In the midst of his greatest preoccupation and struggle for his own economic existence, Reb Itshe Meyer occupied himself with the community, the founding of various societies, the organization of a **Kehillah,** (the organized community), **Shohetim** (ritual slaughterers) and **Shechitah,** the completion of the purchase of a cemetery, which the late Reb Joseph Cooper had bought in Rose-lawn in 1908, and he was busy with the planting of a veritable tree of life, "A tree of life to those who uphold it", the foundation of religious Jewish education, as he and his group understood it. As the man of affairs, he was always among the first in every holy task, especially when it pertained to Talmud Torah which, according to the rabbis is **K'negged Kulam,** above everything else (literally "against all"), as my revered teacher Rabbi Judah Leib Graubart, of blessed memory, interpreted it: "even when you have to oppose everyone, **bellum omnium contra omnes"** . . .

In the very midst of the First World War, in the summer of 1915, a group of immigrant Jews from Poland had resolved to organize the educational institution which later became known as Talmud Torah Eitz Chaim; Reb Itshe Meyer was among the few founders, and remained all his life connected with that institution. He even influenced his family to remain identified with Eitz Chaim, this veritable Tree of Life.

The early years were most difficult. This writer has described that period in the **Talmud Torah Eitz Chaim Jubilee Volume.** The few laymen, however, were not discouraged, seeing success and results from the very beginning. Two years later there was purchased — at the initiative of Reb Itshe Meyer and the above mentioned Reb Joseph Cooper — a building on D'Arcy Street. There was no money for the first down payment, so Reb Itshe Meyer loaned the first thousand dollars, probably borrowing the money from others, not having such a large sum of money himself.

As only he could, he led a "parade" to the new building, made a strong "appeal" and at one stroke collected the sum (gathered in dollars and cents) of $2700, and thus one went from strength to strength, until August, 1920, when there arrived, as the Rabbi of the community which Reb Itshe Meyer had founded, the illustrious Rabbi Judah Leib Graubart, the famed **Maharil** (initials of **Morenu, ha-Rav Yehuda Leib,** our master, Rabbi Judah Leib), who revised the curriculum, increased the faculty, engaged a principal, and thus there came into being an institution, glorious and renowned. Similarly, the fund-raising committee was enlarged, and a campaign for pupils and funds was conducted. A board of education was organized, its function being to follow the curriculum adequately.

Along with Reb Itshe Meyer's efforts on behalf of the **tinokot shel bet rabban,** the school children, he set about laboring with the same zeal for the adult community, providing it with Rabbinic leadership, he adhered strongly to the principle, "Make unto thyself a teacher" (**Abot,** 1. 6), and wanted Toronto to get the proper religious leader, and the only worthy rabbi, whom he revered, was, of course, Rabbi Graubart, the **Stashever Rav**; and he brought him together with his family from Poland after the latter's return from Russia, where he had been exiled during the War as a hostage for the Jewish community in consonance with Czarist custom ...

It was no easy matter for him to join the two things: Kehillah and Talmud Torah, rabbinate and education. Conflict and dissension became routine, but Reb Itshe Meyer was not one to be deterred. He was the object of attacks in voice and print. Meetings were called in opposition to the Kehillah which he led. He was even assaulted physically, but the dictum of "Fear no man" was ingrained in him, and nothing deterred him from securing the authority of Rabbi Graubart, not losing at the same time or endangering the existence of the Talmud Torah. For a period of time, he achieved his goal: Rabbi Graubart was recognized as the Chief Rabbi of Toronto, and among the Stashever (his townsmen) as their Rabbi (d. Wed. eve., Heshvan 2, 5698 — October 6, 1937). The Talmud Torah progressed both numerically and pedagogically.

This cornerstone of Torah education stood on 68 D'Arcy Street for three decades.

Reb Itshe Meyer succeeded in finding, in the new stream of immigrants, a number of learned and energetic Jews wholly dedicated to two ideals: the creation of organized rabbinic leadership and an adequate educational institution. Among these there stood out Reb Joseph Levine, young, recently married, and in him he found a real associate, who enabled the institution to emerge from its sectarianism and become a city-wide educational institution. It did not take long for "Joe" (as he is known) Levine to become president, then the youngest man to head any agency, especially an educational institution. Levine joined the circle of Rabbi Graubart's co-workers, becoming the president of the municipal **Kehillah** thus wearing two hats, to which he dedicated his time and energy — yes his very youth! When I joined the staff of Talmud Torah Eitz Chaim, Reb Abraham Tenenbaum was its president, and Joseph Levine the chairman of the educational committee. We took a census and found that we had 601 pupils — then the city's largest institution, the curriculum including beginners' classes up to Talmud and commentaries in the senior department.

Rabbi Graubart then expressed himself thus: "Yes, one can criticize the teachers, the pupils, yes, even the lay people ... But one thing all will admit, namely, that in this institution learning goes on as a constant activity." The voice of Torah resounded in the small hours of the night!

The road was beset by hardships; there was no dearth of stones and obstacles — but men of the caliber of Itshe Meyer are not scared, and thanks to their ilk a tree of life was planted to spread Torah knowledge unto eternity.

PERSONAL REMINISCENCES

My memories go back to the first week of my arrival in Toronto, over forty years ago. I soon became acquainted with the Korolneks, having become a **ben bayit** (one of the family), sharing with them

not only one meal, not speaking of **Kiddush** and **Havdalah** (Friday eve and Sabbath eve meals). And when his son, Hershel (Harry) would say that he was going on a trip somewhere with Nachman (N. Shemen), well, he was allowed to go wherever he desired, the first journey being to Niagara Falls, New York. My delight was as the "greenhorn", to be able, **sans** visa and passport, to go south of the border, and Harry would lead me: he would take me 'under his arms,' and the immigration inspectors showed respect.

I found my second home at the Korolneks', until I joined the Talmud Torah staff, and did not want to exploit the friendship for personal gain.

For close to four decades, my parents were neighbors of the Korolneks, and I always thought that the saying 'Tov shochen karove' was very appropriate in describing them. In my interpretation, it is good to have good neighbors who are close to each other. Yes, they were very much attached to each other. My father, Reb Shlomo Zalman Boimoil, z'l, (passed away the 28th of Shevat, 1970) and Reb Itshe Meyer were like brothers. A day didn't pass when they were not together, either in the synagogue of the Talmud Torah, or at other gatherings and functions. My mother, Gitl Pearl, (passed away 2nd day of Rosh Chodesh, Kislev, 1968). She visited with Alte Tobe every day. They were friends during all the years they knew each other.

My parents never interfered or asked favours on my behalf during all the time I was employed at the Talmud Torah. They did not want to feel that their friendship entitled them to special consideration where I was concerned. I recall that on one occasion Itshe Meyer praised my father for his quiet manner and he felt that my mother was an ideal partner for my father. He respected them for these fine qualities, and my parents admired Itshe Meyer's dynamic personality and his readiness to assist anyone in need of help. This contrast in personalities was mutually appreciated.

There were people who saw in Reb Itshe Meyer the severe, angry, stubborn man. We, in the Talmud Torah, saw him in an

entirely different light and whenever we, the teachers, had some grievance, or had something to complain about, we immediately went to him, and he, precisely he came to us without delay, heard us out, always taking a sympathetic attitude to our demands. He would frequently come to our defense, wanting the teachers to be satisfied (the teaching would then be more adequate). Not once did it happen that the "revolutionaries", Urbach, Abella, and Shemen (the writer) foamed against a grievance, and spoke in harsh terms; but in Reb Itshe Meyer we found a listening ear which heard and understood (in Hebrew, hearing is understanding), and the tension was eased. His loyalty and dedication to the Talmud Torah knew no bounds, at the same time not abstaining from an interest in other educational institutions, but about that on another occasion.

THE END

The masses attended Reb Itshe Meyer's obsequies, according him the last honours. Everyone felt that with his passing, an era had come to an end, and that concerning him one could say, "Alas for those who depart and cannot be replaced", because the entire era is gone with them. In him we had the man of Szydlow and Staszow, of the Hasidic milieu, a pioneer of Polish Judaism on local soil. He used his whole strength — and he was a man of strength — for sacred purposes, and with his 248 limbs and 365 veins did build and plant **Yiddishkeit.**

Reb Itshe Meyer belonged to the caliber of men characterized by the sages as "seeing no defect in those whom they love, and seeing no merit in those whom they hate" (Ketubot 105b), but at the same time he was the rarest man of mercy and grace. I am familiar with numerous episodes illustrating this attitude of his. His relation to Rabbi Graubart and Rabbi Graubart's successors, Rabbi Kamenetzky, and Rabbi Ochs (may they be spared for long life) testifies to this quality. Characteristic of him were his

simplicity and firmness. His simplicity consisted in doing a favor to everyone in need, and his firmness was accompanied by pride to accomplish what he deemed important for the continuity of the rabbinic office, **Kashrut,** and education. His aim was to perpetuate the tradition of Judaism as he saw it in the **Shtetl.** With his folksy instinct, he sensed what was foreign on the Jewish body politic, striving to alienate it with every means available. "Man has three friends: children, material possessions, and good deeds", (Pirke de R. Eliezer, 34). His good deeds accompanied him along with his children who always manifested love and reverence to the crown of the family. They sensed that "the crown of the good name excels," that their father bore the crown of the good name.

Reb Itshe Meyer departed this world full of years, deeds, and **naches.** He was the 'last of the Mohicans', of that immigrant period of sixty-seventy years ago. With his death there passed away a firm champion not only for the Eitz Chaim School, but in general a staunch champion of a Torah educational system who until his last breath carried with him these ideals.

Whoever writes the history of Jewish Toronto, its pioneers, will certainly dwell on a characterization of a man such as Reb Itshe Meyer; and around him, revolves the whole generation and the milieu of these men of will and action.

Reb Itshe Meyer embodied in his person the dictum of "The deeds of the fathers are a foreshadowing of those of the children" — he showed the way to his children and children's children, and to those who came after him, how to fight and succeed in struggling for a worthy place for **Yiddishkeit,** wherever Jews set up their tents, wherever Jews settle, rear children, and determine to be Jews.

A LETTER FROM RABBI PHILIP GRAUBART TO REB ITSHE MEYER

3223 Douglas Blvd.,
Chicago, April 26, 1928

"Our beloved and devoted friend, Reb Itshe Meyer Korolnek:—

"I was delighted to receive your letter, and many thanks. It is a joy to know that all is well with you —

. . . we are quite busy here with our studies and speaking engagements in and out of Chicago.

"As to the matter under discussion, I know that the subject of our correspondence will remain confidential *(the reference is to Rabbi Judah Leib Graubart's contemplated return to Toronto after a brief sojourn as Chief Rabbi of St. Louis, Mo.* — ED.)

"After receiving your letter I communicated with my father, and in to-day's letter he tells me of his willingness to return to Toronto and accept anew the rabbinic post he had vacated some time ago. You may go on with the arrangements. He and mother will come to the dedication of the new Eitz Chaim building . . .

"The St. Louis episode was not too satisfactory. My father had expected to find there greater opportunities for communal endeavor, but unfortunately he did not find the right people . . .

"Should you decide to invite me too, for the dedication, namely to be one of the speakers, I shall be happy to come. Please let me know whether you expect me to speak in English, in Yiddish or Hebrew . . ."

"As to Cantor Pinchik *(Reb Itshe Meyer had apparently asked Rabbi Philip Graubart whether the renowned Hazzan would be available as guest cantor at the dedication ceremonies of Talmud Torah Eitz Chaim; Rabbi Philip Graubart could have possessed that information, which he may have obtained from Cantor Theodore Greenberg of Chicago, a relative of Cantor Pinchik. Rabbi Philip later married Cantor Greenberg's daughter, Bess. — ED.)* he is today in Philadelphia, and it just happens that on Shabbat Rosh Hodesh Sivan... *(here the letter ends abruptly, as the following page or pages are missing. — ED.)"*

Immediately behind, on the left (half-hidden), is the tombstone of Abraham Tanenbaum, for many years president of Eitz Chaim Schools.

NAMES OF PARENTS ENSHRINED BY THE CHILDREN

The Korolnek family exerts every effort to immortalize the names of Reb Itshe Meyer and Alta Toba and enshrine them in the institutions which they loved during their lifetime. These are to be found in Toronto, notably The Eitz Chaim Talmud Torah; Bene Beraque, notably Ponevez Yeshiva, and Chicago.

On November 5, 1972, a large assemblage gathered to participate in the dedication of the Bet Midrash in the new building of the Talmud Torah located in the far north end of the city, Eitz Chaim, at Steeles.

After morning services, Rabbi Friedler, head of Yeshiva Ner Israel of Toronto, led in the study of **Mishnayot** in the best spirit of the Jewish tradition. Mr. Joseph Tanenbaum opened the memorial rites, and Rabbi M. Ochs addressed the audience on the significance of study as a mode of worship, referring to the involvement of Reb Itshe Meyer and Alta Toba in the rearing of this structure. The Bet Midrash is a gift of the children as a memorial to their parents, in co-operation with the Lerman family.

Emblazoned on the Ark Cover is the following inscription: "To the eternal memory of Alta Toba, daughter of Reb Moshe Aaron, d. 27 Tishri, 5733; Reb Itshe Meyer, son of Reb Israel Yechiel, d. 8 Iyaar, 4731.

Cantor L. Ziegelman conducted the memorial service.

Admiring the Poroches of the Holy Ark in the Itshe Meyer and Alta Toba Beth Hamedrash in the new Talmud Torah Building are (l. to r.): Rabbi S. K. Weinberg, Principal; Rabbi Shlomo Hochler, Evening School Principal; Joseph Goldwasser, Executive Director; and Joseph Tanenbaum, President. The Ark, in memory of Raphael and Anna Lerman, was contributed by their children Irving and Ruth Lerman, Charles and Rochelle Diamond, Alan Michael and Maureen Lerman, Martin Lerman.

The new 'beth hamedrash' at Eitz Chaim Schools was donated by the Korolnek family in memory of Itshe Meyer and Alta Toba Korolnek. At the consecration are: (l. to r.) Jack Wolff, Harry Korolnek (holding Itshe Meyer Zigelman); Irving Lerman, Samuel Karoll, I. M. Herb Karoll, Max Korolnek, David Karoll; Ruth Lerman, Anne Wolff, Toni Karoll, Florence Karoll, Mary Korolnek, Rose Korolnek, Beverley Ogus, Anita Karoll.

A GREAT ETHICAL WILL

Reb Itshe Meyer's will now enters the galaxy of the classic ethical wills so well-known in our history. We give here only a partial list of beneficiaries (the will was drawn up by Attorney David E. Newman, Q.C.).

Talmud Torah Eitz Chaim	$50,000.
Ner Israel of Toronto	$ 5,000.

Among Israel institutions:

The Ger Yeshivot	$ 1,800.
Ponevez Yeshiva, Bene Beraq	$ 1,000.

Bequests were made to United States institutions, among them: Ezras Torah; Yeshiva Torah Ve-Da'as; Ner Israel of Baltimore; Telsher Yeshiva, Cleveland and Chicago; Bet Midrash Elyon, Lakewood; Lubavitch Yeshiva, New York, Beth Medrash Latorah, and others.

Toronto institutions which benefitted from this ethical will, among others: Moshav Zekenim, Mt. Sinai Hospital, Sick Children's Hospital, Associated Heb. Schools, Beth Jacob School, Yesode Ha-Torah, Halboshas Arumim Society, Stashever Aid Society and others.

Other bequests were made to Agudat Israel, Mizrachi Hapoel Hamizrachi, etc. Reb Itshe Meyer supported all constructive agencies in the community, mainly educational institutions.

* * *

This is a model, ethical will and is an indication of his faith in the immortal words of R. Jose Ben Kisma which tell us that "at the demise of a man, he is not accompanied by silver and gold... but solely by Torah and good deeds" (Abot 619).

1960—With Chief Rabbi of the British Commonwealth Dr. Brodie on the occasion of sod turning of south building 1 Viewmount Ave.

1963—North Building 1 Viewmount being dedicated in honour of Mr. & Mrs. Itshe Meyer Korolnek.

Rabbi M. Ochs, H. Korolnek, Mr. & Mrs. I. M. Korolnek.

A CONVERSATION WITH ALTA TOBA KOROLNEK

Transcribed by **RABBI CHAIM ZELIG KOROLNEK**
a cousin of the Korolneks

Question: When did you meet Itshe Meir for the first time?

Answer: We were living in Stashev. My mother and I happened to be visiting Szydlow where an uncle of ours was living. Itshe Meir came to Szydlow for the Sabbath and with his father dropped in to my Uncle for Shalesh Seudos. That's when I saw him and his father.

Question: How old were you then?

Answer: I was four and Itshe Meir was five.

Question: Did you speak to each other then?

Answer: No. We were only children. We laughed and we quarrelled as children do. Later when Itshe Meir's father died I was five and a half, he was a year older. His mother remained in Szydlow with three children. She was constantly in tears. Who will teach Mendel? At that time Itshe Meir's father came to her in a dream and said, "I will teach Mendel." That week Mendel died. When her child died she left for Lodz.

Question: Your mother-in-law?

Answer: Yes. She went with her two children, Itshe Meir and Simcha — she had no others. Simcha was three years younger than Itshe Meir. She got a job, she kept Simcha at the place where she worked and she entrusted Itshe Meir to a weaver. Her husband

came to her in a dream and said, "Itshe Meir will not be a workingman." When this dream occurred again on two more occasions she saw that this was something quite serious. She went back home and got married in Stashev. Itshe Meir was then nine years old. Her second husband was called Shloime Federhendler.

Question: How long was she in Lodz?

Answer: More than a year. When she got married she took Simcha with her and Itshe Meir was left with a brother of hers. The uncle sent Itshe Meir to Stashev to our place, but the boy said, "I don't know where Rivka lives." His uncle asked a friend, "Do me a favour, take the child to Rivka Gitl Chana's, she will be a mother to him."

Question: Were they related?

Answer: No, they were merely friends.

Question: Why did the mother leave Itshe Meir — couldn't she maintain both children?

Answer: Yes, that was the main reason. Her second husband did not earn enough to maintain a large family. She made him an assistant in an elementary Cheder. The mother taught him enough Hebrew. Later he got a job in a village as a melamed. There he was given food and stale, dry bread, and he had to do other work in the house, such as rocking the baby to sleep and cleaning up the house, up to the age of thirteen. Then he began to help his mother in the business — she dealt in feathers.

Question: What was this story about bread?

Answer: Nechemia Kelerman would come to his grandfather to spend the night. His grandfather was Itshe Meir's step-father. When Nechemia spent a night at his grandfather's he slept with Itshe Meir on the sleeping benches.

Nechemia used to get pleasure out of playing cards and was constantly trying to persuade Itshe Meir to play with him. Nechemia was not lucky at cards and he was always losing. Once the poor chap became so nervous at losing a few pennies that he took his revenge in attacking a loaf of bread; He attacked the bread, ripped the crust off it and that made him feel better. The next morning, the mother saw there was nothing left of the loaf of bread, and she had no food to give her children. She scolded Nechemia and he got what was coming to him.

Question: Did Itshe Meir ever play cards here in Toronto?

Answer: Yes. They got together a group at Wolf Yehuda Silverberg's on Beverley Street and played in "Ocke". In one game he got an excellent hand. Each player was certain that he had the best of cards. They all outbid each other and the amount in the pot grew and grew. It reached quite a sizable sum. When they laid open their cards they all started to grab the money from the plate. The young man who really won wept bitter tears. Then Itshe Meir spat and he said "phooey on you — I'll never play cards again." And he never did.

Question: Did Itshe Meir know Yossel Osolky of Szydlow?

Answer: Yes, he knew him. Once when Itshe Meir was a little boy — he was eight years old. He had curly payess. Yossel begrudged him his payess — he, himself was already 12 years old. He took a scissors and cut one earlock off the boy's head.

When the boy came home and his mother saw what had happened, she wanted to punish him. Osolky's father found out what his son did and he really gave him "what for."

Question: How long was Itshe Meir in the feathers — that is how long was he in the feather business?

Answer: Till the age of about eighteen.

Question: When did you get married?

Answer: I was fifteen years old and he was sixteen. There was another candidate aside from me, quite a nice girl, her name was Tziril. Itshe Meir's mother preferred the other girl, and she asked Itshe Meir which one he preferred, and he said, "Alta Tobe."

Question: Where did the engagement take place?

Answer: In our home.

Question: Did you get bethroal money as a gift?

Answer: Yes, I got two rings and Itshe Meir got a watch. Two years later we got married on the nineteenth of Sivan.

Question: Where did you live?

Answer: In a small room at my mother's home.

Question: Did you get **kest** (free board) ?

Answer: Yes, father promised a year of free board, but Itshe Meir in the end renounced it. He said that the father didn't have any possibility of doing it.

Question: How long did you live with your parents?

Answer: Until we left for America — that is from 1902 to 1910.

Question: Did you ever have any problems with each other?

Answer: No, I always gave in. I didn't try to boss him.

Question: When was your first son born?

Answer: Yisroel Michel was born two years after the wedding when my father left for America.

Question: How many children did you have then?

Answer: We had four children.

Question: Why did your father go to America?

Answer: Because he had no livelihood and he was in debt up to the ears. He owed perhaps 2,000 rubles and couldn't look his creditors in the face. Bit by bit he paid everyone off and became an honourable man.

Question: Why did Itshe Meir go to America?

Answer: He got sick and tired of dealing with the peasants and dragging in the country.

It's true that I didn't want to go to America. But Itshe Meir was stubborn and nobody could talk him out of it. His mother wept bitter tears — she didn't want him to go in that godless country. He promised me that if he was convinced that he could not bring up children in the true Jewish path in America he would return. He said good-bye to everyone except his mother—she didn't want to say good-bye to him.

Question: Did Itshe Meir ever send her any money?

Answer: Yes; Simcha didn't marry well and he had to get a divorce — this required money — after he married a second time with a girl Tziril Poprowitch, this required further money, and Itshe Meir sent it each time. His mother didn't want to say good-bye, but she gladly took his money. Itshe Meir regularly sent $10.00 every month. By then they were all quite willing to go to America. There were eight people. Itshe Meir wrote that he could take them one by one, to take them all at once he didn't have enough money.

Question: How many children did you have when Itshe Meir left?

Answer: Four children; two later died, a young boy named Pinchas, a girl named Miriam Esther.

Question: What happened to the children?

Answer: There was an epidemic of scarlet fever; all the children took sick, two died and two, with God's Grace, remained alive.

Question: When did Itshe Meir find out the sad news about the children?

Answer: Several months later. He was surprised, for I would send greetings and regards from each child separately, and later I wrote merely "the children send their love" without mentioning their names. He realized something was wrong. He kept asking me for more details about the children. I didn't know what to do. Finally I went to the Rabbi of Szydlow to seek some advice. The Rabbi told me to write that for the money he sent I made suits for the two children and then he would understand that the other two were no longer alive. He received the letter and he was very puzzled and in despair. At that time a woman from Stashev came and the woman told him and Itshe Meir sat shiva for an hour according to the Jewish law.

Question: How did your sister come here?

Answer: My father sent for Perl Blima a year after he came.

Question: What did she do here?

Answer: She served in the house of Philip Levy for over a year. Then she went to work in a shop. She soon got married even before I came.

Question: How long were you at home without Itshe Meir?

Answer: A year and four months. My husband sent us all the documents and we left on Rosh Chodesh Elul. We were seven

days at sea, the trip was quite smooth. We arrived at Quebec City. From there we took the train to Montreal. Nobody was waiting for us in Montreal, but we found our way on the train to Toronto.

Question: Did you have the house on Baldwin Street at that time?

Answer: Yes, Itshe Meir and my father had bought the house in partnership with Ephraim Blackstein. We lived downstairs and Ephraim lived upstairs.

Question: How many people lived downstairs?

Answer: My parents, Gitl Chana, Itzchak Hirsh, Pearl Blima was already married, myself and Itshe Meir and the two children, Yisroel Michel and Shmuel.

Question: What did Itshe Meir do for a living when you arrived?

Answer: Itshe Meir and my father had a horse and wagon and they peddled together. By the way, I forgot to tell you that before Itshe Meir left for America he rented an orchard. One season was not bad, but the second year it failed. The fruit harvest simply didn't come out and the insects ruined it. He left for America. I also forgot to mention that when Itshe Meir was nine years old he had a neighbor who was blind. The blind man wanted to say T'hillim. Itshe Meir went to him and every day recited for him a chapter of Psalms, and the blind man repeated it word for word. The blind man blessed him and wished him sound and healthy eyesight and a sweet strong voice forever. This blessing was fulfilled.

Itshe Meir used to talk about his experiences when he was a "bahelfer", that is a melamed's assistant in the village. The teacher's wife gave him a lot of trouble. During the day he worked in the shop and at night she would have him rock the child in the cradle. He would pinch the child's bottom until the **balaboste** discovered that when he was rocking the child it was always crying, and she stopped him from doing it. When they were not at home,

he took together all the stale bread and threw it in the fishpond for the fish, and he ate fresh rolls and butter, and more butter than rolls.

Question: When did Itshe Meir begin dealing in bottles?

Answer: In 1913 after I had been here two years. He learned the business from Moishe Leizer Schwartz for whom he had worked.

Question: When did he stop peddling?

Answer: When Hershel was born. He started his bottle business. Everybody helped to sort the bottles.

Question: When were the other children born?

Answer: Every two years a child was born; in 1913, Hershel; in 1915, Chanele; in 1917, Mordecai; in 1919, Rochel; in 1922, the youngest David.

Question: The oldest boy was by now quite big — what did he do?

Answer: We had a cap shop; Itshe Meir and Mr. Shkaf's son and somebody named Schwartz were partners. Later they went bankrupt.

Itshe Meir bought the cap factory and paid off the debts. My brother Itzchak Hirsh became manager and my son Yisroel Michel, the salesman. In the wintertime when the days were short, Itshe Meir would leave the bottle business and run to the factory on Fridays to make sure that it was closed before the Sabbath fell, and that the Jewish workers should be able to get home for the Sabbath. My father looked after the bottles while he was gone.

Question: When did Itshe Meir begin to **daven** as a prayer leader on the High Holidays?

Answer: The first year he did so was with the Szydlower. He was paid $15.00 for it. He didn't want to take any pleasure or have any benefit from the money, so he sent it away to three people, Yankel Yechiel Boruch's, his teacher, Rabbi Shaltiel and Reb Shloime; he wrote them as follows: I'm sending this not for you to buy food but to get wood to keep your house warm, to make sure that the "negel-wasser" doesn't get frozen. The second year he **davened** at the Stashiver and by the third year the Talmud Torah was opened.

Question: When did the Talmud Torah open, and how many pupils did it have at the time?

Answer: It seems to me it was 1913, though I'm not sure. There were six pupils — Kalman Greenbaum's two children, Moishe and Yossel; Moishe Leibush Greenbaum's son, the son of a chazzen, and my two sons, Yisroel Michel and Shmuel. The first teacher was Reb Leibush Noble, of blessed memory.

Question: Who paid tuition?

Answer: The parents, the balabatim later got weekly payments from contributors — 10¢ a week.

Question: Where was the Talmud Torah?

Answer: At the beginning it was in the Polish Synagogue on Elm Street. Afterwards it was on Simcoe Street. After Simcoe Street they bought the building on D'Arcy Street.

Questions: What was the building before it was the Talmud Torah, and how was it bought?

Answer: It was a club for Italians, and it was for sale. The leaders of the Talmud Torah called a meeting and at that meeting Itshe Meir proposed buying the building since it was a bargain. They all got frightened — "Where will we get all that money," they asked; they needed $2,000. Itshe Meir said, "If you won't buy the building, I'll buy it myself. The children are running

around on the streets idle. So-called teachers go about from house to house with **sidurim** in their hands and ruin the children." Itshe Meir did buy the building. Soon there was another meeting and they all realized that they had to buy the building. In the meantime they asked the Italians to let the children in to learn. Then they called a larger meeting of a number of leading Jews and the money was raised. Mr. Yosel Shidlovsky became the president.

Question: There were Rabbis in the city at that time; did they lend a hand?

Answer: Rabbi Yudel Rosenberg was one of the founders of the Board of Education.*

Question: And the other Rabbis?

Answer: Rabbi Weinrib and Rabbi Levy assisted.

Question: How many pupils did they have by the time they moved to D'Arcy Street?

Answer: There were about 100.

Question: When was the **Halboshes Arumim** Society founded?

Answer: At the very same time. It was organized by the first 20 women. Mrs. Wilner was the first president. Avrumele Saltzberg gave the first $5.00. They had a collector who collected money for the Talmud Torah at 10¢ a week, and for the **Halboshes Arumim** Society he asked 25¢ a month. Members paid $3.00 a year. A little while later, Sarah Gitl Saltzberg became the president and she held that position until this very day. Twice a year the teachers gave the Society a list of those children in the Talmud Torah who came from impoverished families and the Halboshes Arumim clothed them from head to foot; this was done just before Passover and after Sucoth.

Question: How long did you maintain this activity of providing clothes for poor children?

**Rabbi Yehuda Rosenberg was a well-known scholar and Rabbinic author. He translated the Zohar into Hebrew and added commentaries.*—ED.

Answer: Until World War II when it was no longer necessary. From that time on any money raised went to the Talmud Torah.

Question: Was there a place for a young man to do some studying on his own if he wanted to continue?

Answer: No, there was no Yeshivah; but there were Jews who were scholars and who devoted themselves to studying with a few boys.

Question: When did the Talmud Torah bring over its first rabbi?

Answer: Its first rabbi was J. L. Graubart. This was in the year 1920 just after World War I. He had been a rabbi in Staszow about nineteen years. He was at a Mizrachi conference in London, England and he mentioned some unpleasant things about Poland — he was actually afraid of going back.

Question: Who was the rabbi of the Talmud Torah before Graubart?

Answer: It was Yudel Rosenberg. He left Toronto and was received as a rabbi in the city of Montreal.

Question: Who succeeded Rabbi Graubart as the rabbi in Staszow?

Answer: The Partsever Rov.

Question: What did Rabbi Graubart accomplish for Toronto?

Answer: He reorganized the Kehillah. The shochtim really had respect for him.

Question: Did Rabbi Graubart spend all his time here until he died?

Answer: No, there was a dispute and a quarrel and he left for St. Louis, but two years later he was brought back and he died here.

Question: Did Itshe Meir's friends ever meet in your home?

Answer: Yes, they used to come every Friday night to drink a glass of beer, to sing zmiros, to chat, to listen to a word of Torah and a story from a scholar. Once they came in and started to make fun of Rabbi Rosenberg and used rather bad language. This annoyed me and I told my husband that if it wasn't for the fact that I was afraid of him I would have scolded them and chased them out. "Never fear any more," my husband replied, "tell them exactly what you feel." Before long, I did as my husband said. They spoke out of turn again and I told them I didn't want them in my house. I thought they wouldn't come anymore, but they did return, however, they kept their tongues and didn't misbehave.

Question: What else do you have to say about your parents?

Answer: My parents had a lot of trouble. They had trouble with their children. Their first three children died, and my mother went to the Neishtatter Rebbe. He said that when the fourth child would be born, on each Friday before candlelighting they should give 18 coins to charity, and this helped. Just the same, however, three children died afterwards but four did remain, two of whom were twins.

In the early days my mother started the practice of preparing in advance several kettles of hot coffee and tea for Saturday morning. When people would come from the mikvah before prayers, they would drop in for a hot cup of coffee. We kept this up all the years we lived on Baldwin Street.

My parents were very good people — we always had an open house. Whoever came in short of food went out well fed, both back in Europe and here in Canada. My mother used to cook soups for guests and lonely people who would come in. In Stashev my mother would help the sick people in the hospital, she washed their feet, she would bring them kosher food, she would send me with food to the hospital, and even here in Canada she would do the same thing. She would send her grandchildren with hot foods for people in the hospital and to the homes of the poor.

Question: Do you want to say something about your husband?

Answer: My husband was good — a good husband, and a good father. He gave generous support to all yeshivoth, he handled all meshulochim quite well. He never gave me trouble whenever I gave to charity or I went out to do a mitzva, even when I was quite busy and he needed me at home. He raised seven good children who all had respect for him and for me, and even for their grandfather and grandmother, my parents. My sons from Chicago constantly telephones me. My Mordecai served his grandfather with the greatest devotion. He washed him, cut his nails and fulfilled the mitzva of respect for the aged. My children are great supporters of the Poneveszher Yeshiva and other yeshivoth.

Question: What kind of marriages did your children make?

Answer: Yisroel Michel went to work in Chicago to my sister Gitel Chana. In Chicago a friend of mine from Szydlow was living, her name was Chana Perl. I asked him to go see them. Chana Perl had a daughter — my son and this girl took to each other and they got married. The wedding was in Toronto at my home; the bride didn't have a father. They had a very good life, they had two children Chaim Yosef and Chana Perl and they prospered in Chicago. His present wife Florence is a very fine woman, may they live happily together for many years. Two years later Shmuel went to his brother in Chicago—there he met a girl and wrote us that he was going to get married. We both went to Chicago to see to whom he was becoming attached—we found out that she came of fine Russian parents, and two years later they got married.

Before I tell about Chanele, I must say something about her husband Yankev Shloime. His father had a rather bitter life — his wife died and left him with four small children. He didn't make much of a living, he was a candy maker and didn't have any permanent job but kept wandering from town to town. He was also in Israel (then Palestine) at one point. There the mother of his first wife was living; he left his son, Yankev Shloime with the grandmother. He then came to Toronto, got married and made candies. He live on Huron Street and his factory was on Baldwin Street. His wife once came to me asking if I would loan her $10. because she had

to buy a bag of sugar, and she didn't have the money for it. I gave it to her and my husband didn't even know about it. It was a lucky $10. — from that $10. they worked themselves up. Later Yankev Shloime came from Palestine and he met my Chanele. They got married; and we had a very fine **aufruf,** an engagement party and a fine wedding.

Harry (Hershel) once came and said that he had found a fine girl named Miriam (Mary). We made a wedding — they were not wealthy people and so we helped with the expenses. At the same time, Mordecai also was going out with a girl of very fine parents, also people of no wealth, but with our help they had a fine wedding. Mordecai and Hershel both worked in the bottle business. Mordecai first rented a flat, later he moved into my house and lived with me for four years until he had his daughter Breindl, then they bought a house on Roxton Road.

Question: You mean a mother-in-law and a daughter-in-law lived together without quarreling?

Answer: Yes, we got along quite well.

Question: How did Rochel and Irving get together?

Answer: Rochel came to me with the news that she had met a fine boy who was a cousin of Mary, Hershel's wife. Well the machutonim got together and the machuteniste asked me how much dowry we would give her son. I answered, "I gave your brother a piece of goods as good as you are giving me, and the dowry which your brother gave my son, I will give your son." So they got married without a dowry. It was a fine wedding, Rabbi Kaminetsky performed it — the wedding was on a Sunday.

Later when my son-in-law went into business and bought the building and business on Church Street we all helped him out. Thank God they have done well.

David was in Chicago where he was working. About three years after Rochel's wedding, David found a girl of Hungarian

parents. The girl's parents told David, "You have an aunt named Gitl Chana — bring her here and let's have an engagement." My son said, "Without my parents I make no engagement." So we went to the tnoyim (engagement) and they got married. My father was still alive then, but he couldn't come to the wedding, but he did come for the Sabbath after the wedding and we had a fine Sheve Brochess in honour of the grandfather.

I have now told about all my children, I must tell about another child. I mean about you, Zelig, because to us you have always been like a child of our own — just like my own children. We always prayed that we should live to lead you to the chuppa. My husband didn't survive to it, but I did. Thank God you obtained a fine wife and with God's help we will have lots of nachas from you.

Question: How long was the Talmud Torah without a rabbi after the death of Rabbi Graubart?

Answer: About a year.

Question: How did you get Rabbi Kaminetsky?

Answer: Rabbi Kaminetsky was from Lithuania. He went out to collect money for a yeshiva in North America. When he was in Winnipeg or Seattle Rabbi Sholom Wohlgelernter of Toronto was there, so Sholom Wohlgelernter wrote a letter to Itshe Meir that we should bring Rabbi Kaminetsky to Toronto as spiritual leader. At that time, there was a banquet as it happened and Rabbi Kaminetsky was invited to be the guest speaker. He made a favourable impression and remained as a rabbi. His family was still in Lithuania. Itshe Meir spoke to him about bringing his family over but he was afraid to bring his children here — he didn't want them to become estranged and alienated from the faith here in North America. But Itshe Meir persuaded him and he brought them, his wife, four sons and two daughters. They are grateful to Itshe Meir to this very day; otherwise they probably would have been killed by the Nazis.

Question: How did Rabbi Ochs come to Toronto?

Answer: Rabbi Ochs had a father-in-law, Reb Shmuel Reich, of late memory, living in Toronto. His father-in-law came and proposed that his son-in-law take over the position which was open after Rabbi Kaminetsky left. The father-in-law said that his son-in-law was a rabbi in Vienna, was now in England, and was a great scholar and suitable to be our rabbi. They brought Rabbi Ochs and they received him in the appropriate manner. Later the situation changed; people moved out of that area; they had to sell the Talmud Torah building because all the people were living in the upper northern section of the city. Itshe Meir was very reluctant to move away from Baldwin Street but it was becoming difficult to obtain a minyan in this district, and we finally moved to Viewmount Avenue.

The Talmud Torah building on Viewmount was erected, Rabbi Ochs' son Mordecai became the rabbi. He already lived in the area near the new Talmud Torah.

Question: Where and how did Rabbi Kaplan come here? Where was he during the war?

Answer: He came via Shanghai. The Yeshiva of Mir had been transplanted there in transit during the war. He brought his father-in-law and mother-in-law and soon got a position here as head of the Yeshiva Mril Graubart.

Incidentally, I forgot to tell a rather fine family story. Itshe Meir had a half-brother named Moishe Chaim who was a shochet in Chmielnik. Somebody spread a rumor about him and he escaped to Germany and left behind a wife and four children. The wife went to the late great Gerer rabbi, the S'fass Emess, this was in the year 1898. The S'fass Emess said take the train, go to Germany, get off at the first station and look in all the windows and you will find your husband. This was what she did—she looked in the windows and suddenly saw a man reciting the Shmona Esra prayer, in his tallis and tfiln. She waited until he had finished and this was her husband they were reconciled and then they went to Australia. We didn't hear from them again until 1930 at which time they were aged people.

Another story about my father's brother. My father's brother was named Hershel Beder. My father had received lots of favours from him. Once a merchant came to Stashev to sell hides. My father wanted to buy them. His brother went and discussed things with the merchant and told him that he should not deal with my father because he would not pay. People heard this and scolded the brother who would speak about his own brother in this bad way for the purpose of doing him harm — but the merchant himself came and said what Hershel had told him. "I," he said, "Have more confidence in you than your brother."

Question: Will you say something about your brother; and sister's family?

Answer: My sister Gitl Chana came to Toronto before me, then she went to Chicago, there she met Mayer, he came from Klementow. My sister Perl Blima's husband was a brother of Mayer, that is two brothers married two sisters.

Question: Will you tell something about Itshe Meir's sister and brother?

Answer: Itshe Meir had a sister whose name was Tziril. She lived in Lodz. She got married in Stashev with somebody named Chatzkele Hord. He was a shpileter. She was childless. About his brother Moishe Chaim, I have already spoken. He had another brother named Shmuel Seinvl. He had six children — four sons and two daughters. His youngest son, Elye, married in Wierbznik. He had another brother named Simcha. Simcha had four daughters of whom only one, Raisel, managed to escape to Russia. She now lives in Toronto; the others were all killed in the Nazi Holocaust.

My mother had one brother, Velvel Kanner. He was childless. I want to tell you something about my grandfather on my mother's side. He escaped from the family to England and left an abandoned wife behind with two living orphans. My mother was seven years old and her brother five years old. They heard nothing further

from their father. The grandmother died of her troubles when she was 36 years old. The uncle Hershel was childless and he took in the two children and raised them up and married them off. Velvel got married to a niece of my father's. He also had no children.

My mother's mother had two brothers and two sisters — Alter and Chaim. Chaya-Soro's husband was the man who wrote the notes for the Neishtetter Rebbe. My mother's grandfather was a merchant who travelled to Danzig. His name was Velvele Reiter.

Transcribed, August 1972, by a member of the family,
Rabbi Chaim Zelig Korolnek.

* * * *

In his unique manner, Reb Itshe Meyer manifested the way to support Israel; how to influence people to aid in the building of philanthropic institutions and yeshivot in the State of Israel.

* * * *

We shall always cherish his sacred memory.

איז געגאַנגען זיין ברודער און האָט געשמועסט מיט דעם סוחר און אים געזאָגט, אַז ער זאָל נישט האַנדלען מיט מיין טאַטן, ווייל ער וועט נישט באַצאָלן. מענטשן האָבן דאָס געהערט און אָנגעזידלט דעם לייטישן ברודער, וואָס רעדט לשון הרע אויף זיין אייגענעם ברודער מיט כוונה צו טאָן אים אַ שאָדן. און דער סוחר אַליין איז געקומען און דערציילט וואָס הערשל האָט אויף אים אָנגערעדט. איך — האָט ער געזאָגט — האָב מער צוטרוי צו דיר ווי צו דיין ברודער.

פ ר אַ ג ע : ווילסט עפּעס דערציילן וועגן דיינע ברידער, שוועסטער, משפּחה?

ע נ ט פ ע ר : מיין שוועסטער גיטל חנה איז געקומען קיין טאָראָנטאָ פאַר מיר. זי איז דערנאָך אַוועקגעפאָרן קיין שיקאַגאָ. דאָרט האָט זי געטראָפן מאיר׳ן. ער איז געווען פון קלעמענטאָוו. מיין שוועסטער פערל בילימה׳ס מאַן איז געווען אַ ברודער צו מאיר׳ן. דאָס הייסט, אַז צוויי ברידער האָבן געזומען צוויי שוועסטער.

פ ר אַ ג ע : דערציילּ עפּעס וועגן איטשער מאיר׳ס שוועסטער און ברידער?

ע נ ט פ ע ר : איטשע מאיר האָט געהאַט אַ שוועסטער האָט זי געהייסן צירל. זי האָט געווואוינט אין לאָדזש. זי האָט חתונה געהאַט פון סטאַשעוו מיט איינעם וואָס האָט געהייסן חאזקעלע (יחזקאל) האוראַרד. ער איז געווען אַ שפּילעטער. זי איז געווען קינדערלאָז. וועגן ברודער משה חיים האָבן מיר שוין גערעדט. ער האָט געהאַט נאָך אַ ברודער שמואל זיינווּל. ער האָט געהאַט זעקס קינדער — פיר זין און צוויי טעכטער. זיין יונגסטער זון אלי׳ האָט געווואוינט אין וויערזשבניק. ער האָט געהאַט נאָך אַ ברודער שמחה. שמחה האָט געהאַט פיר מיידלעך, פון וועלכע איינע בלויז, רייזל, האָט זיך גערַאַטעוועט קיין רוסלאַנד. זי וואוינט איצט אין טאָראָנטאָ. די אַנדערע זענען אומגעקומען אינעם אומגליק.

מיין מוטער האָט געהאַט אויך ברודער, וועלוול קאָנער. ער איז געווען קינדערלאָז.

איך וועל דיר דערציילן עפּעס וועגן מיין זיידן פון דער מאַמעס צד. ער איז אַנטלאָפן פון דער פאַמיליע קיין ענגלאַנד און איבערגעלאָזט אַן עגונה מיט צוויי לעבעדיקע יתו־מים. די מאַמע איז דעמאָלט אַלט געווען זיבן יאָר און איר ברודער פינף יאָר. מער האָט מען פון זייער פאָטער נישט געהערט. די באָבע איז געשטאָרבן פאַר צרות, וועלן זי איז אַלט געווען 36 יאָר. דער פעטער הערשל איז געווען קינדערלאָז האָט ער אַרײַנגענומען די צוויי קינדער, זיי אויפגעצויגן און זיי חתונה געמאַכט. וועלוול האָט חתונה געהאַט צו מיין טאַטנס אַ ברודערן־טאָכטער, אויך ער האָט נישט געהאַט קיין קינדער.

מיין מאַמע׳ס מאַמע האָט געהאַט צוויי ברידער און צוויי שוועסטער: אַלטער און חיים. חיה־שרה׳ס מאַן איז געווען דער קוויטל־שרייבער ביים ניישטעטער רבי׳ן. מיין מאַמע׳ס זיידע איז געווען אַ סוחר קיין דאַנציג. ער האָט געהייסן וועלוועלע רייטער.

פאַרצייכנט: אויגוסט 1972.

פון אַ משפּחה־מיטגלידּ: ראבּי חיים זעליג קאראלניק.

ענטפער: הרב אָקס האָט געהאַט זיין שווער ר׳ שמואל רייך ז״ל וואוינען אין טאָראָנטאָ. איז זיין שווער געקומען און פאָרגעלייגט זיין איידעם זאָל איבערנעמען די שטעלע, וואָס איז געווען ליידיק נאָכדעם ווי הרב קאמעניעצקי איז אַוועק. דער שווער האָט דערציילט, אַז זיין איידעם איז געווען רב אין וויען און איז איצט אין ענגלאַנד, ער איז אַ גרויסער געלערנטער און איז ראוי צו זיין אונדזער רב.

מען האָט געבראַכט הרב אָקס און אויך אים האָט מען אויפגענומען ווי ס׳דאַרף צו זיין.

דערווייל האָט די לאַגע זיך געביטן. מענטשן האָבן זיך אַרויסגעצויגן פון יענער געגנט. און מען האָט געדאַרפט פאַרקויפן דעם בנין פון דער תלמוד תורה, ווייל אַלע בעלי בתים האָבן שוין געוואוינט העכער צום צפון שטאָט. איטשע מאיר האָט שטאַרק נישט געוואָלט זיך אַרויסציען פון באלדווין סטריט, אַבער שוין שווער געווען צו קריגן דאָ אַ מנין. מיר האָבן זיך אַריבערגעצויגן אויף וויומאונט נאָענט צו דער תלמוד תורה.

ווען עס איז אויפגעשטעלט געוואָרן דער בנין אויף וויומאונט, איז דער זון פון הרב אָקס, ר׳ מרדכי, געוואָרן רב. איטשע מאיר האָט זיך דעריבער אַריבערגעצויגן אין דער געגנט לעבן דער נייער תלמוד תורה.

פראַגע: פון וואַנען און ווי אַזוי איז הרב קאַפּלאַן געקומען אַהער?

ענטפער: ער איז געקומען פון שאַנכאי, וואו ער איז געווען אין צייט פון דער מלחמה. דאָרט איז געווען די מירער ישיבה. ער האָט אַריבערגעבראַכט שווער־און־שוויגער און האָט דאָ באַלד געקראָגן אַ שטעלע אַלס ראש ישיבה.

אגב האָב איך פאַרגעסן דיר צו דערציילן אַ שיינע משפחה׳שע מעשה. איטשע מאיר האָט געהאַט אַ ברודער פון אין טאָטן, משה חיים, געווען שוחט אין כמעלניק. עפּעס האָט מען געמאַכט אויף אים אַ בלבול, און ער איז אַנטלאָפן קיין דייטשלאַנד און איבערגע־לאָזט אַן עגונה מיט פיר קינדער. איז די עגונה געפאָרן צום שפת אמת ז״ל, דאָס איז געווען אינעם יאָר 1898. דער שפת אמת האָט געזאָגט: נעם די באַן און פאָר אַריין קיין דייטשלאַנד, גיי אַראָפּ אויף דער ערשטער סטאַציע און קוק אין אַלע פענצטער וועסטו געפינען דיין מאַן.

זי האָט אַזוי געטאָן. זי האָט געקוקט אין די פענצטער און פלוצלינג געזען אַ מאַן שטיין שמונה עשרה אין טלית און תפילין. האָט זי געוואָרט ביז ער וועט זיך אויסרוקן. דאָס איז געווען איר מאַן. זיי האָבן זיך איבערגעבעטן, זענען דערנאָך אַוועקגעפאָרן קיין אויסטראַליע. מיר האָבן נישט געהערט פון זיי ביז 1930, ווען זיי זענען שוין געווען זקנים.

נאָך אַ מעשה פון מיין טאַטנ׳ס ברודער. דעם טאַטנ׳ס ברודער האָט געהייסן הערשל בעדער. מיין טאַטע האָט אים געטאָן אַ סך טובות. אינמאָל איז געקומען אַ סוחר קיין סטאַשעוו, וואָס האָט געהאַט צו פאַרקויפן דאָמב. מיין טאַטע האָט דאָס געוואָלט קויפן.

פ ר אַ ג ע: וואָס איז געווען מיט דוד׳ן?

ע נ ט פ ע ר: דוד איז געווען אין שיקאַגאָ. האָט דאָרט געאַרבעט. אַרום דריי יאָר נאָך רחל׳ס חתונה, האָט דוד געפונען אַ מיידל פון אונגאַרישע עלטערן. זאָגן די עלטערן פון דעם מיידל צו דוד׳ן: האָסט דאָך דאָ אַ מומע, גיטל חנה. ברענג זי אַהער און לאָמיר מאַכן תנאים. זאָגט מיין זון: אָן מיין טאַטע־מאַמע שרייב איך נישט קיין תנאים. מיר זענען טאַקע געפאָרן אויף די תנאים. זיי האָבן חתונה. דעמאָלט האָט מיין פאָטער נאָך גע׳לעבט, אָבער ער האָט נישט געקענט קומען אויף דער חתונה. דערפאַר איז ער געקומען אויף שבת נאָך דער חתונה און מיר האָבן געפראָווען אַ פיינע שבע ברכות לכבוד דעם זיידן.

שוין דערציילט וועגן אַלע קינדער מיינע, דאַרף איך דערציילן וועגן נאָך אַ קינד. איך מיין וועגן דיר, זעליג, ווייל דו ביסט פאַר אונדז פאַררעכנט געווארן ווי אַן אייגן קינד, גלייך ווי מיינע קינדער. מיר האָבן אַלעמאָל געבעטן, אַז מיר זאָלן דערלעבן דיך צו פירן צו דער חופה. מיין מאַן האָט טאַקע נישט דערלעבט, איך אָבער האָב דערלעבט. דאָנקען גאָט האָסט געקראָגן אַ פיינע פרוי, און איך וועל מיט גאָט׳ס הילף האָבן אַ סך נחת פון דיר.

פ ר אַ ג ע: ווי לאַנג איז די תלמוד תורה געווען אָן אַ רב, נאָכדעם ווי הרב גרויבאַרט איז נפטר געווארן?

ע נ ט פ ע ר: עטלעכע חדשים.

פ ר אַ ג ע: ווי אַזוי האָבן זיי געקראָגן הרב קאַמעניעצקי?

ע נ ט פ ע ר: הרב קאַמעניעצקי איז פון ליטע. ער איז אַרויסגעפאָרן זאָמלען געלט פאַר אַ ישיבה, אין אַמעריקע און קאַנאַדע. אַלס געלט־זאַמלער איז ער געווען צופיל אַריסטאָקראַט, און ער איז געווען שטאַרק אַנטוישט. ווען ער איז געווען אין סיאַטל איז דאָרט געווען רב ר׳ שלום וואָלגעלערנטער פון טאָראָנטאָ. האָט ר׳ שלום וואָלגעלערנטער געשריבן אַ בריוו צו איטשע מאיר׳ן, אַז מען דאַרף ברענגען הרב קאַמעניעצקי קיין טאָראָנטאָ אַלס רב. זיי האָבן אים געבראַכט. דעמאָלט איז גראָד געווען אַ באַנקעט, און הרב קאַמעניעצקי איז געווען דער גאַסט רעדנער. ער איז שטאַרק געפעלן געווארן און איז געבליבן דאָ רב. ער האָט נאָך דעמאָלט געהאַט זיין פאַמיליע אין ליטע. איטשע מאיר האָט געריידט מיט אים ער זאָל ברענגען זיין פאַמיליע. ער האָט אָבער מורא געהאַט צו ברענגען זיינע קינדער אַהער, זיי זאָלן נישט קאַליע ווערן אין אַמעריקע און קאַנאַדע. אָבער איטשע מאיר האָט מפציר געווען אויף אים און ער האָט זיי געבראַכט, אַ פרוי, פיר זין און צוויי טעכטער. זיי זענען דאָנקבאַר איטשע מאיר׳ן ביזן היינטיקן טאָג... אַנדערש וואָלטן זיי מסתמא געווען אומגעקומען.

פ ר אַ ג ע: ווי אַזוי איז הרב אָקס געקומען קיין טאָראָנטאָ?

פֿאַרן פון שטאָט צו שטאָט. ער איז אויך געווען אין ארץ ישראל. דאָרט אין ארץ ישראל האָט געוואוינט די מוטער פון זיין ערשט ווייב. האָט ער דאָרט איבערגעלאָזט זיין זון יעקב שלמה ביי דער באָבען. ער איז דערנאָך געקומען קיין טאָראָנטאָ, התונה געהאַט, און געפֿרואוט מאַכן צוקערלעך. געוואוינט האָט ער אויף יוראָן סטריט און די פאַבריק האָט ער געהאַט אויף באַלדווין סטריט. דאָס ווייב זיינס איז אַמאָל געקומען צו מיר מיט א געבעט, איך זאָל איר באָרגן צען דאָלער, ווייל זי דאַרף קויפן א זעקל צוקער און זי האָט נישט מיט וואָס. איך האָב עס איר געגעבן, מיין מאַן האָט אַפילו נישט געוואוסט דערפון. דאָס זענען געווען מזל׳דיקע צען דאָלער. זיי האָבן זיך פון דעם „צענער״ אויפגעאַרבעט.

דערנאָך איז יעקב שלמה געקומען פון ארץ ישראל, האָבן אים די חברים געראָטן אַרויסצונעמען מיין חנה׳לע. ער האָט אַזוי געטאָן און זיי האָבן חתונה געהאַט. מיר האָבן געמאַכט שיינע תנאים, אויפרוף און א שיינע חתונה.

הערשל איז אַמאָל אַהיימגעקומען און דערציילט, אַז ער האָט א פיינע מיידל מרים. מיר האָבן געמאַכט א חתונה. זיי זענען נישט געווען קיין רייכע מענטשן, מיר האָבן זיי געהאָלפֿן מיט די הוצאות.

אין דער זעלבער צייט איז מרדכי אויך אַרויסגעגאַנגען מיט א מיידל פון פיינע עלטערן, אויך אַרעמע מענטשן, אָבער עס איז געווען מיט אונדזער הילף א פיינע התונה. מרדכי און הערשל האָבן ביידע געאַרבעט אין די פלעשער ביזנעס. מרדכי האָט זיך צוערשט געדונגען א „פלעט״. נאָכדעם האָט ער זיך אַרייַנגעצויגן צו מיר און געוואוינט ביי מיר פיר יאָר, ביז ער האָט געהאַט ברריינדל. נאָכהער האָט ער געקויפט א הויז אויף ראָקסטאָן ראָוד.

פ ר א ג ע: געוואוינט א שוויגער מיט א שנור צוזאַמען און זיך נישט געקריגט?

ע נ ט פ ע ר: נייַן! מיר זענען גוט דורכגעקומען.

פ ר א ג ע: ווי אַזוי זענען זיך צוזאַמענגעקומען רחל און אוירווינג?

ע נ ט פ ע ר: רחל איז אַהיימגעקומען מיט א נייעס, אַז זי האָט געטראָפֿן א פיינעם בחור, און דער בחור איז א קוזין פון מערי, הערשלס פרוי. נו, זענען די מהותנים זיך צוזאַמענגעקומען. פרעגט מיך די מחותנת׳טע, וואָס וועט איר געבן מיין זון נדן? האָב איך איר געענטפֿערט: איך האָב אייער ברודער געגעבן א בעסערע סחורה ווי איר גיט מיר, און דעם נדן וואָס אייער ברודער האָט געגעבן מיין זון, וועל איך געבן אייער זון. זיי האָבן חתונה געהאַט אָן נדן. געווען א שיינע התונה. הרב קאַמינעצקי האָט מסדר קדושין געווען. די חתונה איז געווען אין א זונטיק.

שפּעטער וועט מיין איידעם איז געגאַנגען אין „ביזנעס״, געקויפט דעם בנין פון געשעפט (אויף טשוירטש סטריט), האָבן מיר אים אַרויסגעהאָלפֿן. און דאַנקען גאָט, זיי האָבן זיך פיין אויפגעאַרבעט.

פלעגן אַריינקומען . . . אין סטאַשעוו פלעגט מיין מאַמע העלפן די קראַנקע אינעם שפּיטאָל, ווי וואַשן פאַר זיי די וועש, אָדער ברענגען פאַר זיי כשר עסן. זי פלעגט מיך שיקן מיטן עסן אינעם שפּיטאָל. אויך דאָ, אין קאַנאַדע, פלעגט זי טאָן די זעלבע זאַך. זי פלעגט שיקן די אייניקלעך מיט געקאָכטע עסנס פאַר קראַנקע אינעם שפּיטאָל, און אין אָרעמע היימען.

פ ר אַ ג ע : ווילט איר עפּעס דערציילן וועגן אייער מאַן?

ע נ ט פ ע ר : מיין מאַן איז געווען אַ גוטער מענטש, אַ גוטער מאַן און אַ גוטער פאָטער. ער האָט בערייטהאַרציק געשטיצט אַלע ישיבות, גוט באַהאַנדלט אַלע משולחים. ער האָט מיר קיינמאָל נישט אויסגערעדט אויב איך האָב אַוועקגעגעבן צדקה, אָדער אין בין אַרויסגעגאַנגען טאָן אַ מצוה. אַפילו וען איך בין געווען פאַרנומען זאָן ער האָט מיך געדאַרפט האָבן.

ער האָט אויפגעצויגן זיבן גוטע קינדער, וואָס האָבן שטאַרק דרך ארץ געהאַט פאַר אים און פאַר מיר און אַפילו פאַר זיידע־באָבע, מיינע עלטערן. מיינע זין פון שיקאַגאָ טע־לעפאָניירן כסדר. מיין מרדכי פלעגט באַדינען דעם זיידן מיט דער גרעסטער איבערגע־בנקייט, אים וואַשן, שניידן די נעגל, מקיים זיין כבוד אָב. מיינע קינדער שטיצן שטאַרק די פאָניעווועזשער ישיבה און אַנדערע ישיבות.

פ ר אַ ג ע : ווי אַזוי האָט איר געטאָן שדוכים מיט אייערע קינדער?

ע נ ט פ ע ר : ישראל מיכל איז געפאָרן אַרבעטן קיין שיקאַגאָ צו מיין שוועסטער גיטל חנה. דאָרט אין שיקאַגאָ האָט געוואוינט מיינס אַ באַקאַנטע פון שידלאָוו, חנה פּערל. האָב איך אים געבעטן, ער זאָל זי גיין זען. די חנה פּערל האָט געהאָט אַ מיידל. מיין זון און די מיידל זענען זיך געפעלן און זיי האָבן חתונה געהאַט. די חתונה איז געווען אין טאָראָנטאָ ביי מיר אין הויז. די כלה האָט שוין נישט געהאַט קיין טאַטן. זיי האָבן געהאָט אַ גאַנץ גוט לעבן, געהאַט צוויי קינדער, חיים יוסף און חנה פּערל, און געטאָן גוטע גע־שעפטן אין שיקאַגאָ.

מיט צוויי יאָר שפּעטער איז שמואל געפאָרן צו זיין ברודער קיין שיקאַגאָ. דאָרט האָט ער געטראָפן אַ מיידל און אונדז געשריבן, אַז ער איז געווארן אַ חתן. זענען מיר ביידע אַוועקגעפאָרן קיין שיקאַגאָ צו זען מיט וועמען ער האָט זיך דאָרט פאַרבונדן. מיר האָבן אויסגעפונען, אַז זי שטאַמט פון פיינע רוסישע עלטערן. צוויי יאָר שפּעטער האָבן זיי חתונה געהאַט.

אידער איך דערציילן וועגן חנה׳לע, דאַרף איך דערציילן וועגן איר מאַן יעקב שלמה. זיין פאָטער האָט געהאַט אַ שווער לעבן, זיין ערשטע פרוי איז אים געשטאָרבן און אים איבערגעלאָזט מיט פיר קליינע קינדער. קיין גרויסער בעל פּרנסה איז ער נישט געווען, אַ צוקערלעך מאַכער, נישט געהאַט קיין סטאַבילן פּאָסטן און געהאַלטן אין איין אַרום־

פ ר אַ ג ע : איז הרב גרויבאַרט דאָ געווען אַלע יאָרן ביז ער איז נפטר געוואָרן?

ע נ ט פ ע ר : ניין! עס איז געווען אַ מחלוקה, און ער איז אַוועק קיין סעינט לואיס. מיט צווי יאָר שפּעטער האָבן זיי אים געבראַכט צוריק, און ער ווּיז דאָ נפטר געוואָרן.

פ ר אַ ג ע : זענען איטשע מאיר׳ס חברים זיך אַמאָל צוזאַמענגעקומען ביי אייך אין הויז?

ע נ ט פ ע ר : יאָ. זיי פלעגן קומען יעדן פרייטיק צו־נאַכטס טרינקען אַ גלאָז ביר; געזינגען זמירות, געשמועסט, אַ וואָרט תורה, אַ מעשה פון אַ רבין . . .

איינמאָל זענען זיי אַרײַנגעקומען און געפונען חוזק מאַכן פון הרב ראָזנבערג, געוועדט לשון הרע. איז דאָס מיר נישט געפעלן געוואָרן. האָב איך געזאָגט צו מיין מאַן, ווען איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר, וואָלט איך זיי געווען אָנגעזידלט.

— דאַרפסט פאַר מיר נישט קיין מורא האָבן, — האָט מיין מאַן געזאָגט. — זאָג זיי וואָס דו פילסט צו זאָגן.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט און איך האָב געטאָן וואָס מיין מאַן האָט מיך געהייסן. זיי האָבן גערעדט וואָס מען דאַרף נישט און איך האָב זיי געזאָגט, אַז איך ווייל דאָס נישט ביי מיר אין הויז. איך האָב געמיינט, אַז זיי וועלן מער נישט קומען. אָבער זיי זענען יאָ געקומען, אָבער מער נישט גערעדט קיין נאַרישקייטן.

באַלד זי ערשטע יאָרן פון אונדזער קומען קיין טאָראָנטאָ, האָט מיין מוטער אײַנגעפירט, ווי אַ מנהג, צוצוגרייטן פאַר שבת־פרי הייסע טשיניקס שבתדיקע קאַווע און טיי — און ס׳פלעגט קומען אַן עולם פון דער מקוה, אײדער מען האָט זיך געשטעלט דאַוונען, זיך דערוואַרעמען מיט אַ טעפּל קאַווע. דעם דאָזיקן מנהג האָב איך אָנגעהאַלטן אַלע יאָרן, וואָס מיר האָבן געוואוינט אויף באַלדווין סטריט.

פ ר אַ ג ע : וואָס נאָך האָט איר צו דערציילן וועגן אייערע עלטערן?

ע נ ט פ ע ר : מיינע עלטערן האָבן געהאַט אַ סך צרות. עס האָט זיך זיי נישט גע־פירט גלייך מיט קינדער. זייערע ערשטע דריי קינדער זענען געשטאָרבן. זיי מיין מאַמע געווען ביים נישטאַטער רבי׳ן. ער האָט געהייסן, אַז ווען דאָס פערטע קינד וועט געבוירן ווערן, זאָל זי יעדן פרייטיק פאַר ליכט־צינדן געבן צדקה 18 גראָשן. און דאָס האָט גע־האָלפן. סיי־ווי־סיי זענען איר שפּעטער געשטאָרבן נאָך דריי קינדער. אָבער עס זענען געבליבן פיר קינדער: איין צווילינג, יצחק הירש מיט גיטל חנה, זיך און אַ שוועסטער פערל בלימה, וועלכע איז געשטאָרבן אין שיקאַגאָ.

מיינע עלטערן זיינען געווען זייער גוטע מענטשן. ביי אונדז זיז געווען אַן „אָפן הויז". ווער עס איז אַרײַנגעקומען הונגעריק זיז אַרויסגעגאַנגען זאָט, סיי אינדערהיים, סיי דאָ אין קאַנאַדע. מיין מאַמע פלעגט קאָכן „זופּן" פאַר די געסט, עלנדע מענטשן, וואָס

ענטפער: טאַקע דעמאָלט האָט זיך געגרינדעט מיט די ערשטע צוואנציק פרויען. מרס. ווילנער איז געווען די ערשטע פרעזידענטקע. אברהמ׳עלע זאַלצבערג, דער רויטער אברהמ׳עלע האָט געגעבן די ערשטע פינף דאָלער. זיי האָבן געהאַט אַ „קאָלעקטאָר", וואָס האָט צוזאַמענגענומען פאַר דער תלמוד תורה צו 10 סענט אַ וואָך און פאַר דער הלבשת ערומים 25 סענט אַ חודש. די מיטגלידער האָבן געצאָלט דריי דאָלער אַ יאָר. מיט אַ צייט שפּעטער איז שרה גיטל זאַלצבערג געוואָרן פרעזידענטין און האַלט אָן דעם אַמט ביזן היינטיקן טאָג.

צוויי מאָל אַ יאָר האָבן די מלמדים אָנגעוויזן אויף די אָרעמע קינדער אין דער תלמוד תורה און די הלבשת ערומים האָט זיי אויסגעקליידט פון קאָפּ ביז פיס, פאַר פּסח און נאָך סוכות.

פראַגע: ווי לאַנג האָט איר אָנגעהאַלטן די אַקטיוויטעט פון קליידן אָרעמע קינדער?

ענטפער: ביז דער צווייטער וועלט מלחמה, ווען מען האָט מער נישט געדאַרפט קיין קליידער. פון דעמאָלט אָן גייט דאָס געלט וואָס מיר זאַמלען פאַר דער תלמוד תורה.

פראַגע: איז געווען עפּעס אַ פּלאַץ, וואו אַ בחור וואָס קאָן שוין אַביסל לערנען זאָל קענען ווייטער לערנען?

ענטפער: נייַן, קיין ישיבה איז נישט געווען, אָבער עס זענען געווען יידן בני תורה וואָס האָבן זיך מגדב געווען צו לערנען מיט אַ פּאָר אינגלעך.

פראַגע: וועלן האָט די תלמוד תורה געבראַכט איר ערשטן רב?

ענטפער: דער ערשטער רב איז געווען י. ל. גרויבאַרט. דאָס איז געווען אין 1920 באַלד נאָך דער ערשטער וועלט מלחמה. ער איז געווען רב אין סטאָשעוו אַרום ניינצן יאָר. ווען ער איז געווען ביי אַ מזרחי קאָנפערענץ אין לאָנדאָן, ענגלאַנד, האָט ער געזאָגט עטלעכע שלעכטע ווערטער וועגן פוילן. האָט ער מורא געהאַט אַהיימצופאָרן.

פראַגע: ווער איז געווען רב אין תלמוד תורה פאַר הרב גרויבאַרט?

ענטפער: ר׳ יודל ראָזנבערג. ער האָט פאַרלאָזט טאָראָנטאָ און געוואָרן אויפ־געגומען אַלס רב אין מאָנטרעאַל.

פראַגע: ווער איז געוואָרן רב אין סטאָשעוו ווען גרויבאַרט איז אַוועק?

ענטפער: דער פאַרצווייַער רב.

פראַגע: וואָס האָט דער רב גרויבאַרט אויפגעטאָן פאַר טאָראָנטאָ?

ענטפער: ער האָט רעאָרגאַניזירט די קהלה. פאַר אים האָבן די שוחטים געהאַט דרך ארץ.

פ ר אַ ג ע: ווּאו האָט זיך געעפנט די תלמוד תורה?

ע נ ט פ ע ר: אין אָנפאַנג אין דער פּוילישער שול אויף עלם סטריט; נאָכדעם אויף סימקאָ סטריט. פון סימקאָ האָבן זיי געקויפט דעם בנין אויף ד׳אַרסי סטריט.

פ ר אַ ג ע: ווּאָס איז געווען דער בנין פריער, איידער עס איז געווואָרן אַ תלמוד תורה, און ווי אַזוי האָט איר דאָס געקויפט?

ע נ ט פ ע ר: דאָ איז געווען אַ קלוב פאַר א׳טאַליענער, און עס איז געשטאַנען צו פאַרקויפן. די פירער פון דער תלמוד תורה האָבן געהאַט אַ פאַרזאַמלונג. אויף דער פאַר־זאַמלונג האָט איטשע מאיר פאַרגעלייגט מען זאָל קויפן דעם בנין, ווייל עס איז אַ מציאה.

אַלע האָבן זיך דערשראָקן — „ווּאו וועלן מיר נעמען אַזויפיל געלט?". מען האָט געדאַרפט האָבן צוויי טויזנט דאָלער.

איטשע מאיר האָט געזאָגט — אויב איר וועט נישט קויפן דעם בנין וועל איך אים קויפן. די קינדער וואַלגערן זיך אַרום. עס לויפן אַרום מלמדים מיט סדורים אין די הענט און פאַרדאַרבן די קינדער. איטשע מאיר האָט געקויפט דעם בנין. באַלד איז געווען נאָך אַ פאַרזאַמלונג און אַלע האָבן שוין איינגעזען, אַז מען מוז קויפן דעם בנין. זיי האָבן געבעטן די איטאַליענער, אַז דערווייל זאָלן זיי אַרייגלאָזן די קינדער לערנען.

דערנאָך האָט מען גערופן אַ גרעסערע פאַרזאַמלונג פון אַ סך באַלעבאַטישע יידן און עס איז געשאַפן געווּאָרן דאָס גאַלט. מר. שידלאָווסקי איז געווּאָרן דער פּרעזידענט.

פ ר אַ ג ע: געווען דאָך רבנים אין שטאָט, האָבן זיי גאָרנישט צוגעלייגט קיין האָנט?

ע נ ט פ ע ר: הרב ראָזנבערג, דער ערשטער רב ביי די פּוילישע יידן האָט געהאָלפן. ער איז געווען איינער פון די גרינדער און הויפּט פונעם ועד החינוך.*)

פ ר אַ ג ע: און די אַנדערע רבנים?

ע נ ט פ ע ר: שייך צוגעלייגט אַ האָנט, הרב ווינריב און הרב ליוואי האָבן יאָ צוגעהאָלפן.

פ ר אַ ג ע: וויפיל תלמידים זענען שוין געווען וועז זיי זענען אַריין אין דיאַרסי סטריט.

ע נ ט פ ע ר: שוין געווען אַרום הונדערט.

פ ר אַ ג ע: וועז איז געגרינדעט געווּאָרן די הלבשת ערומים סאָסייעטי?

---

*) ר׳ יהודה־יודל ראָזנבערג איז אַ באַוואוסטער רבנישער מחבר, באַרימט אַלס איבער־זעצער און אויסטייטשער פון זוהר אין לשון קודש. — רעד.

פ ר אַ ג ע: ווען זענען געבוירן געוואָרן די אַנדערע קינדער?

ע נ ט פ ע ר: אַלע צוויי יאָר איז געבוירן געוואָרן אַ קינד: 1913 — הירשל; 1915 — חנה׳לע; 1917 — מרדכי; 1919 — רחל; 1922 — מוזיניק דוד, דער „וויסקראָבעק".

פ ר אַ ג ע: דער עלטסטער זון איז דאָך שוין געווען אַ גרויסער בחור, וואָס האָט ער געטאָן?

ע נ ט פ ע ר: מיר האָבן געהאַט אַ „קעפ"־שאַפּ. איטשע מאיר און שקאפס אַ זון און אַ שוואָרץ זענען געווען שותפים. זיי האָבן דערנאָך באַנקראָטירט.

איטשע מאיר האָט אָפּגעקויפט די הי׳טל־פאַבריק („קעפ שאַפּ") און אויסגעצאָלט די חובות. מיין ברודער יצחק־הערש איז געוואָרן פאַרוואַלטער („מענעדזשער") און מיין זון ישראל מיכל — דער פאַרקויפער („סיילסמאַן").

אין די קורצע פרייטיקס,ווינטער־צייט, פלעגט איטשע מאיר איבערלאָזן דאָס „באָטל"־געשעפט און לויפן אין פאַבריק, זען מ׳זאָל שליסן פאַר שבת און די יידישע אַרבעטער זאָלן אַהיימגיין פאַר שבת. מיין טאַטע האָט שוין אַכטונג געגעבן אויף די פלעשער געשעפטן.

פ ר אַ ג ע: ווען האָט איטשע מאיר אָנגעפאַנגען צו דאַוונען פאַרן עמוד ימים נוראים?

ע נ ט פ ע ר: דאָס ערשטע יאָר האָט ער געדאַוונט ביי די שידלאָווער. ער האָט גע־קראָגן פופצן דאָלער פאַרן דאַוונען. ער האָט נישט געוואָלט הנאה האָבן פון דעם געלט האָט ער דאָס אַוועקגעשיקט צו דריי מענטשן: יענקל יהיאל ברוך׳ס; דעם מורה הוראה שאלתיאל און ר׳ שלמה, ער האָט זיי געשריבן אזוי: דאָס שיק אין אייך נישט צו עסן נאָר צו קויפן האָלץ עס זאָל זיין ווארעם אינעם הויז, אַז דאָס נעגל־וואַסער זאָל נישט געפרוירן ווערן. דאָס צווייטע יאָר האָט ער געדאַוונט ביי די סטאַשעווער און דאָס דריטע יאָר האָט זיך שוין געעפנט די תלמוד תורה.

פ ר אַ ג ע: ווען האָט די תלמוד תורה זיך געעפנט, און וויפיל תלמידים האָבן זיי געהאַט ווען זיי האָבן געעפנט?

ע נ ט פ ע ר: עס דוכט זיך מיר, אַז 1913, נישט זיכער. עס זענען געווען זעקס תלמידים: קלמן גרינבוים׳ס צוויי קינדער — משה און יאָסל; משה, לייביש גרינבוים׳ס אַ זון; אַ חזנ׳ס אַ זון, און מיינע צוויי זין — ישראל מיכל און שמואל. דער ערשטער מלמד איז געווען לייביש נאָבל.

פ ר אַ ג ע: ווער האָט באַצאָלט דאָס „מלומד"־געלט?

ע נ ט פ ע ר: די בעלי בתים אין אָנפאַנג, נאָכדעם, האָט מען געקראָגן וואָכן־געלט פון מנדבים — צען סענט אַ וואָך.

פ ר אַ ג ע : וויפל מענשן צוזאַמען האָבן געוואוינט אונטן?

ע נ ט פ ע ר : מיין טאַטע־מאַמע, גיטל חנה, יצחק הירש, (פערל בלימה האָט שוין געהאַט חתונה געהאַט), איך און איטשע מאיר און די צוויי קינדער: ישראל מיכל און שמואל.

פ ר אַ ג ע : וואָס האָט איטשע מאיר געטאָן פאַר פרנסה ווען איר זענט געקומען צו פאָרן?

ע נ ט פ ע ר : איטשע מאיר און מיין פאָטער האָבן געהאַט אַ פערד און וואָגן און זיי האָבן „געפעדלט" בשותפות.

אגב, האָב איך דיר פאַרגעסן נעכטן צו דערציילן, אַז אַיידער איטשע מאיר איז אַוועקגעפאָרן קיין אַמעריקע, האָט ער געדונגען אַ סאָד. אַיין סעזאָן איז גראָד געווען נישט שלעכט. דאָס אַנדערע יאָר האָט דאָס געטויגט אויף די כפרות. די פרוכט זענען נישט געראָטן און די פאַראָבקעס האָבן אים געפייניקט. איז ער אַנטלאָפן קיין אַמעריקע.

אויך האָב איך פאַרגעסן צו דערציילן, ווען איטשע מאיר איז אַלט געווען ניין יאָר האָט ער געהאַט אַ שכן אַ סגי נהור. דער בלינדער נעבעך האָט געוואָלט זאָגן תהלים. איז איטשע מאיר געגאַנגען צו אים און געזאָגט פאַר אים יעדן טאָג אַ יום תהלים און דער בלינדער האָט נאָכגעזאָגט. האָט אים דער בלינדער געבענטשט ער זאָל אייביק האָבן גוטע אויגן און אַ זיס קול. די ברכה איז מקויים געוואָרן.

איטשע מאיר פלעגט דערציילן וועגן זיינע דערפאַרונגען ווען ער איז געווען אַ באַ־העלפער אין דאָרף. די באַלעבאָסטע האָט אים געמוטשעט, אַ גאַנצן טאָג האָט ער געאַר־בעט אינעם געוועלב וואָס זיי האָבן געהאַט און ביינאַכט האָט זי אים געהייסן וויגן דאָס קינד. דערפאַר פלעגט ער געבן אַ קניפ אין הינטן. ביז די באַלעבאָסטע האָט זיך געכאַפּט, אַז ביי אים ווייניג דאָס קינד און נישט געלאָזט אים מער ווידגן. ווען זיי זענען נישט געווען אינדערהיים האָט ער צוזאַמענגענומען דאָס גאַנצע אַלטע ברויט און אַריינגעוואָרפן אין דער סאָדזשאָווקע פאַר די פיש. און אַליין האָט ער געגעסן די פרישע זימל מיט פוטער, מער פוטער ווי זעמל, זיך נוקם צו זיין אין די שלעכטע בעלי בתים.

פ ר אַ ג ע : ווען האָט איטשע מאיר אָנגעהויבן צו האַנדלען מיט פלעשער?

ע נ ט פ ע ר : 1913! ווען איך בין שוין דאָ געווען צווישן יאָר. ער האָט זיך אויסגע־לערנט דאָס געשעפט ביי משה לייזער שוואַרץ, ווען ער האָט פאַר אים געאַרבעט.

פ ר אַ ג ע : ווען האָט ער אויפגעהערט פּעדלען?

ע נ ט פ ע ר : ווען הערשל איז געבוירן געוואָרן האָט ער איינגעשטעלט זיין פלעשער געשעפט. אַלע האָבן צוגעהאָלפן סאָרטירן די פלעשער.

ענטפער: עטלעכע מאָנאַטן שפּעטער. ער האָט זיך לכתחילה געוואונדערט, ווייל איך פלעג שרייבן גרוסן פון יעדן קינד באַזונדער, און שפּעטער האָב איך געשריבן: „די קינדער גריסן דיך" און נישט דערמאָנט די נעמען. האָט ער זיך געכאָפּט, אַז עפּעס איז נישט גלאַט. האָט ער כסדר געפּאָדערט, איך זאָל אים שרייבן אַלע אויסצלהייטן וועגן די קינדער. האָב איך נישט געוואוסט וואָס צו טאָן. בין איך אַוועק צום שידלאָווער רבין פרעגן אַן עצה. האָט דער רבי געהייסן איך זאָל אים שרייבן, אַז פּאַר דעם געלט וואָס ער האָט געשיקט האָב איך געמאַכט אַנצוגן פּאַר די צווי קינדער. וועט ער אַליין פּאַרשטיין, אַז די אַנדערע לעבן נישט.

וועג ער האָט דערהאַלטן דעם בריוו איז ער געוואָרן שטאַרק פּאַרצווייפלט. דעמאָלט איז געקומען אַ פּרוי פון סטאַשעוו, און די פּרוי האָט דערציילט: איטשע מאיר איז געזעסן שבעה לויטן דין איין שעה.

פּראָגע: ווי קומט דיין שוועסטער דאָ אַהער?

ענטפער: מיין פּאָטער האָט זי אַראָפּגענומען אַ האַלב יאָר נאָכדעם ווי ער איז געקומען.

פּראָגע: וואָס האָט זי דאָ געטאָן?

ענטפער: זי האָט געדינט אינעם הויז פון פּיליפּ ליווויי איבער אַ יאָר.*) דערנאָך האָט זי געאַרבעט אין אַ שאָפּ. זי האָט באַלד חתונה געהאַט. נאָך איידער איך בין געקומען.

פּראָגע: ווי לאַנג זענט איר געווען אינדערהיים אָן איטשע מאיר׳ן?

ענטפער: אַ יאָר מיט פּיר מאָנאַטן. מיין מאַן האָט אונדז געשיקט אַלע פּאַפּירן און מיר זענען אַרויסגעפּאָרן ראש חודש אלול. מיר זענען געווען זיבן טעג אויפן ים. די רייזע איז געווען גאָנץ גלאַטיק. מיר זענען אָנגעקומען קיין קוויבעק סיטי. מיר האָבן דאָרט געגומען די באַן קיין מאָנטרעאל. קיינער האָט אויף אונדז נישט געוואַרט אין מאָנטרעאַל. אָבער מיר האָבן געטראָפן דעם וועג מיט דער באַן קיין טאָראָנטע.

פּראָגע: האָט איר שוין דעמאָלט געהאַט דאָס הויז אויף באַלדווין סטריט?

ענטפער: יאָ. איטשע מאיר און מיין פּאָטער האָבן געקויפט דאָס הויז בשותפות מיט אפּרים בלעקשטיין. מיר האָבן געוואוינט אונטן און אפּרים האָט געוואוינט אין דער הויך.

---

*) פּסח אַרי׳ ליווי איז געווען פון די אָנגעזעענסטע ת״ח און עסקנים אין טאָראָנטאָ, פּאָטער פון אַ פּאַרצוויגטער, פּראָמינענטער פּאָמילי׳ע.—רעד.

פ ר אַ ג ע : פֿאַרוואָס איז אייער פֿאָטער געפֿאָרן קיין אַמעריקע?

ע נ ט פ ע ר : ווייל ער האָט נישט געהאַט קיין פּרנסה און ער איז געווען אַ בעל־חוב איבער די אויערן, שולדיק געווען אפשר צוויי טויזנט רובל, און נישט געקענט קוקן די בעלי חובות אין די אויגן. ער האָט ביסלעכווייז אַלעמען באַצאָלט, געווען אָן ערלעכער מענטש.

פ ר אַ ג ע : פֿאַרוואָס איז איטשע מאיר געפֿאָרן קיין אַמעריקע?

ע נ ט פ ע ר : עס איז אים פֿאַר׳מיאוסט געוואָרן צו האַנדלען מיט די גויים און אַרומשלעפּן זיך אינעם דאָרף. וואָס אמת, איך האָב נישט געוואָלט פֿאָרן קיין אַמעריקע. אָבער איטשע מאיר איז געווען אָן עקשן און קיינער האָט אים נישט געקענט איבערעדן. די מוטער האָט געווויינט מיט ביטערע טרערן ער זאָל נישט פֿאָרן אינעם טריפּה׳נעם לאַנד. ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז אויב ער וועט אינזען, אַז עס קאָן נישט אויפּברענגען קיין קינדער אינעם יידישן וועג אין אַמעריקע וועט ער קומען צוריק. ער האָט זיך מיט יעדן געזעגנט, אַחוץ מיט זיין מוטער. זי האָט אים נישט געוואָלט געזעגענען.

פ ר אַ ג ע : איטשע מאיר האָט עפּעס געשיקט גאַלט אַהיים?

ע נ ט פ ע ר : יאָ. שמחה האָט שלעכט חתונה געהאַט און ער האָט געדאַרפט זיך גט׳ן. דאָס האָט געדאַרפט קאָסטן גאַלט. דערנאָך האָט ער חתונה געהאַט מיט אַן אַנדער פרוי, צירל פּאָפּאַראָוויטש. דאָס האָט וויידער געקאָסט גאַלט. און איטשע מאיר האָט כסדר געשיקט. די מאַמע האָט אים נישט געוואָלט געזעגענען, אָבער דאָס גאַלט האָט זי גענומען. איטשע מאיר האָט געשיקט רעגולאר צען דאָלאר אַ חודש. דעמאָלט האָבן אַלע שוין געוואָלט פֿאָרן קיין אַמעריקע. אַבט מענטשן. איטשע מאיר האָט געשריבן, אַז ער קען זיי נעמען אינציקוויץ, צו נעמען אַלע צוזאַמען האָט ער נישט גענוג גאַלט...

פ ר אַ ג ע : וויפל קינדער האָט איר געהאַט, וען איטשע מאיר איז אַוועקגעפֿאָרן?

ע נ ט פ ע ר : פיר קינדער. צוויי זענען שפּעטער געשטאָרבן. אַ אינגל מיטן נאָמען פּנחס און אַ מיידל מיטן נאָמען מרים אסתר.

פ ר אַ ג ע : וואָס איז געשען מיט די קינדער?

ע נ ט פ ע ר : עס איז געווען אַ מגפה פון שקאַרלאַטינע. אַלע קינדער זענען קראַנק געוואָרן. צוויי זענען געשטאָרבן, און צוויי זענען מיט גאָט׳ס חסד געזונט געוואָרן.

פ ר אַ ג ע : וען האָט איטשע מאיר דאָ אויסגעפונען דאָס אומגליק וועגן די קינדער?

איטשע מאיר׳ס מאַמע האָט בעסער געוואָלט די אַנדערע מיידל. זי האָט געפרעגט איטשע מאיר׳ן, וועלכע מיידל ער וויל בעסער? האָט ער געזאָגט, אַלטע טאָבע.

פ ר אַ ג ע : וואו זענען פאָרגעקומען די תנאים?

ע נ ט פ ע ר : ביי אונדז אינדערהיים.

פ ר אַ ג ע : האָסטו עפעס געקראָגן אַ מתנה חתימה־געלט?

ע נ ט פ ע ר : יאָ! איך האָב געקראָגן צוויי רינגלעך און איטשע מאיר האָט געקראָגן אַ זייגער. מיט צוויי יאָר שפעטער האָבן מיר חתונה געהאַט י״ט סיון.

פ ר אַ ג ע : וואו האָט איר געוואוינט?

ע נ ט פ ע ר : ביי דער מאַמען אין אַ קליין צימערל.

פ ר אַ ג ע : האָט איר געקראָגן קעסט?

ע נ ט פ ע ר : יאָ! דער טאַטע האָט צוגעזאָגט אַ יאָר קעסט. אָבער איטשע מאיר האָט סוף־כל־סוף מוחל געווען די קעסט. געזען, אַז דער טאַטע האָט נישט קיין מעגלעכקייט צו געבן קעסט.

פ ר אַ ג ע : ווי לאַנג האָט איר געוואוינט מיט די עלטערן?

ע נ ט פ ע ר : ביז מיר זענען אַוועק קיין אַמעריקע — פון 1902 ביז 1910.

פ ר אַ ג ע : האָט איר אַמאָל געהאַט פראָבלעמען צווישן זיך?

ע נ ט פ ע ר : ניין! איך האָב נאָכגעגעבן. איך האָב נישט באַלעבאַטעוועט איבער אים.

פ ר אַ ג ע : ווען איז געבוירן געווארן אייער ערשטער זון?

ע נ ט פ ע ר : ישראל מיכל איז געבוירן געווארן צוויי יאָר נאָך דער חתונה, ווען מיין פאָטער איז אַוועקגעפאָרן קיין אַמעריקע.

פ ר אַ ג ע : וויפל קינדער האָט איר געהאַט?

ע נ ט פ ע ר : מיר האָבן געהאַט פיר קינדער.

לוירן די פֿאָר קאָפּיקעס, אַז ער האָט זיך נוקם געווען אינעם לעבל ברויט. ער איז באַפֿאַלן דאָס ברויט, אַרויסגעריסן די בוליע פונעם ברויט, און דאָס צורעכט געמאַכט.

אינדערפרי האָט די מאַמע דערזען, אַז עס איז גאָרנישט געבליבן פונעם ברויט, אַז זי האָט נישט וואָס צו געבן די אַנדערע קינדער צו עסן. איז זי באַפֿאַלן נחמיה׳ן און גע־געבן אים וואָס אים איז געקומען.

פ ר אַ ג ע: איטשע מאיר האָט אַמאָל געשפּילט אין קאָרטן דאָ־הי אין טאָראָנטאָ?

ע נ ט פ ע ר: יאָ! זיי האָבן זיך אַמאָל צוזאַמענגעקליבן אַ חברה ביי וואָלף יהודה זילבערבערג אויף בעווערלי סטריט און געשפּילט אין „אָקע". ביי אין קאָן האָבן זיך צוזאַמענגעטראָפֿן עטלעכע שטאַרקע העגט. יעדער איינער איז געווען זיכער, אַז ער האָט די בעסטע קאָרט. זיי זענען געשפּרונגען אייגער איבערן צווייטן און די סומע געלט אינעם טעלער איז געוואַקסן. עס האָט שוין געהאַלטן ביי גאָר אַ גרויסע סומע. וועז מען האָט אויפגעדעקט די קאָרטן, האָבן אַלע גענומען כאָפֿן דאָס געלט פונעם טעלער.

דער יונגערמאַן, וואָס האָט געהאַט באמת געוואונען האָט געווינט מיט ביטערע טרערן. דעמאָלט האָט איטשע מאיר אַ שפּיי געטאָן: טפו זאָלט איר ווערן, איך וועל מער קיין קאָרטן נישט שפּילן. און ער האָט מער נישט געשפּילט!

פ ר אַ ג ע: האָט איטשע מאיר געקענט יאָסל אָסעלקא פון שידלאָוו?

ע נ ט פ ע ר: יאָ ער האָט אים געקענט. איינמאָל וועז איטשע מאיר איז נאָך געווען אַ קליין אינגל, ער איז אַלט געווען אַרום אַכט יאָר. ער האָט געהאַט רויטע געקרייזלטע פֿאהלעך... יאָסל האָט אים דאָס נישט געקענט פֿאַרגינען, ער איז שוין דעמאָלט געווען אַ בחור פון צוועלף יאָר. האָט ער גענומען אַ שער און אָפּגעשניטן איין פֿאה דעם אינגל.

וועז דאָס אינגל איז אַהיימגעקומען און די מאַמע האָט דאָס דערזען, האָט זי אים געוואָלט דורס׳ן. אָסעלקעס פֿאטער האָט אויסגעפונען, וואָס זיין בנאָק האָט געטאָן, האָט ער אים מקיים פסק געווען.

פ ר אַ ג ע: ווי לאַנג איז איטשע מאיר געווען אין די פעדערן, כ׳מיין געהאַנדלט מיט פעדערן?

ע נ ט פ ע ר: ביז ער איז אַלט געוואָרן אַרום אַכצן יאָר

פ ר אַ ג ע: וועז זענט איר געוואָרן חתן־כלה?

ע נ ט פ ע ר: איך בין אַלט געווען פופצן יאָר און ער איז אַלט געווען זעכצן. געווען דאָרט אַן אַנדער קאָנדידאַטקע אַחוץ מיר. אַ גאַנץ וואויילע מיידל, וואָס האָט געהייסן צירל.

וועז דער חלום האָט זיך איבערגע׳חזר׳ט נאָך צוויי מאָל, האָט זי געזען, אַז דאָס איז נישט קיין פֿשוטע זאַך. איז זי מיט אים אַהיימגעפֿאָרן און האָט חתונה געהאַט קיין סטאַ־שעוו. איטשע מאיר איז דעמאָלט אַלט געווען ניין יאָר. איר צווייטער מאַן האָט געהייסן שלמה פּעדערהענדלער.

פֿראָגע: ווי לאַנג איז זי געווען אין לאָדזש?

ענטפֿער: איבער אַ יאָר... וועז זי האָט חתונה געהאַט, האָט זי געזומען מיט זיך שמחה׳ן; און איטשע מאיר׳ן האָט זי איבערגעלאָזן ביי אירס אַ ברודער.

דער פּעטער האָט געשיקט איטשע מאיר׳ן קיין סטאַשעוו צו אונדז. האָט דאָס אינגל געפֿרעגט — איך ווייס דאָך נישט וואו רבקה ווּאוינט? האָט דער פּעטער געבעטן ביי אַ פֿריינט: טו מיר אַ טובה, גיב דאָס אינגל אַריין צו רבקה גיטל חנה׳ס. זי וועט זיין צו אים ווי אַ מאַמע.

פֿראָגע: זיי זענען געווען משפּחה?

ענטפֿער: ניין! בלויז פֿריינד.

פֿראָגע: פֿאַרוואָס האָט די מאַמע איבערגעלאָזט איטשע מאיר׳ן; זי האָט נישט געקענט אויסהאַלטן ביידע קינדער?

ענטפֿער: יאָ! דאָס איז געווען די הויפּט־סיבה. דער צווייטער מאַן אירער האָט נישט פֿאַרדינט ענוג אויסצוהאַלטן אַ גרויסע פֿאַמיליע. זי האָט אים געמאַכט פֿאַר אַ באַהעלפֿער אין אַ דרדקי חדר. עברי האָט די מאַמע געהאַט אים אויסגעלערנט. שפּעטער האָט ער געקראָגן אַ שטעלע אין אַ דאָרף אַלס מלמד. דאָרט האָט מען אים געגעבן צו עסן אַלט טרוקן ברויט און ער האָט נאָך געדאַרפט טוען אַנדערע אַרבעטן אינעם הויז: וויגן דאָס קינד, צורוימען דאָס הויז... ביז ער איז אַלט געוואָרן דרייצן יאָר און אָנגעפֿאַנגען צו העלפֿן דער מאַמען אין אירע געשעפטן. זי האָט געהאַנדלט מיט פּעדערן.

פֿראָגע: וואָס איז געווען די מעשה מיטן ברויט?

ענטפֿער: נחמיה קלערמאַן ע״ה פֿלעגט קומען צו זיין זיידן נעכטיקן. דער זיידע זיינער איז געווען איטשע מאיר׳ס שטיף־פֿאָטער. אַז נחמיה האָט געענעכטיקט ביים זיידן איז ער געשלאָפֿן צוזאַמען מיט איטשע־מאיר׳ן אין דער שלאָף־באַנק.

נחמיה האָט געהאַט אַ תאווה צו שפּילן אין קאָרטן און כסדר געמאַטערט איטשע מאיר׳ן ער זאָל מיט אים שפּילן. נחמיה האָט נישט געהאַט קיין מזל אין די קאָרטן, ער האָט כסדר פֿאַרלוירן. איינמאָל איז ער נעבעך געווען אַזוי נערוועז ווייל ער האָט פֿאַר־

אַ שמועס מיט אַלטע מאָבע ע״ה

פֿאַרצייכנט פון רבי חיים זעליג קאראלניק, קוזין פון די קאָראַלניקס

פ ר אַ ג ע: ווי אַזוי האָט איר זיך געטראָפֿן דאָס ערשטע מאָל מיט איטשע מאיר׳ן?

ע נ ט פ ע ר: וואו איך האָב אים געטראָפֿן דאָס ערשטע מאָל? — מיר האָבן געוואוינט אין סטאַשעוו. איך מיט דער מאַמען זענען צופעליק געווען אין שידלאָוו ביי אַ פעטער. איטשע מאיר איז געקומען קיין שידלאָוו אויף שבת, און איז אַריינגעקומען צוזאַמען מיט זיין פאָטער צו מיין פעטער צו שלש־סעודות. דעמאָלט האָב איך געזען אים און זיין פאָטער.

פ ר אַ ג ע: ווי אַלט זענט איר דעמאָלט געווען?

ע נ ט פ ע ר: איך בין אַלט געווען פיר יאָר און איטשע מאיר פינף יאָר.

פ ר אַ ג ע: האָט איר דעמאָלט געריידט איינער צום צווייטן?

ע נ ט פ ע ר: ניין! מיר האָבן זיך געזען ווי קינדער, געלאַכט, געקריגט זיך ווי קינ־דער. שפּעטער, ווען איטשע מאיר׳ס פאָטער איז געשטאָרבן, בין איך אַלט געווען פינף און אַ האַלב יאָר, און ער אַ יאָר עלטער. זיין מוטער איז געבליבן אין שידלאָוו מיט דריי קינ־דער. זי האָט כסדר געווויינט: — ווער וועט לערנען מיט מענדלען? דעמאָלט איז איטשע מאיר׳ס פאָטער געקומען איר צום חלום און געזאָגט: — איך וועל לערנען מיט מענדלען. די זעלבע וואָך איז מענדל געשטאָרבן. ווען דאָס קינד איז איר געשטאָרבן, איז זי אַוועק קיין לאָדזש.

פ ר אַ ג ע: די שוויגער אייערע?

ע נ ט פ ע ר: יאָ! זי איז אַוועק מיט אירע צוויי קינדער: איטשע מאיר און שמחה, מער האָט זי נישט געהאַט. שמחה איז געווען דריי יאָר יונגער פון איטשע מאיר׳ן.

זי האָט געקראָגן אַ שטעלע. דאָרט וואו זי האָט געאַרבעט האָט זי געהאַט מיט זיך שמחה׳ן, און איטשע מאיר׳ן האָט זי אַריינגעגעבן צו אַ וועבער. דעמאָלט איז איר מאַן געקומען איר צום חלום און געזאָגט: — איטשע מאיר וועט נישט זיין קיין בעל־מלאכה.

פון סטאַשעוו ביז טאָראָנטאָ — אייביקע פריינטשאַפט

מצבות פון רביצין אסתר גרויבאַרט און פון אַלטע טאָבע קאָראַלניק ע"ה

Tombstones of ALTA TOBA KOROLNEK and REBBITZIN ESTHER GRAUBART.

מצבות איבער די קברים פון מרן הרב הגאון ר׳ יהודה ליב גרויבאַרט, הרה״ג ר׳ פינחס אליעזר ראבד, מנהל פון ת״ת עץ חיים, און רבי יצחק מאיר קאַראַלניק, גרינדער פון ת״ת עץ חיים.

Left to right: Tombstones of REB ITSHE MEYER KOROLNEK, RABBI PINCHAS RAVID and RABBI J. L. GRAUBART.

מצבה איבערן קבר פון
ר׳ יצחק מאיר קאראלניק

פ״נ

יקר רוח איש נדיבות

צרכי צבור עסק באמונה

חסד לחיים ולמתים הרבות

קולו בעד עמו שפך ברנה

מייסד „עץ חיים״ לצעירי הצאן

אשדת בלבו הגיש לרצון

ירא וחרד דוגמא לכולנו

ראש הקהל — אבינו עטרת ראשנו

נפטר בשם טוב בן פ״ז שנים

ח׳ אייר תשל״א לפ״ק

ת. נ. צ. ב. ה.

אויף דעם פּרעכטיקן פּרוכת זענען אויסגענייט די וווערטער:

לזכר נשמת

אלטא טאובא **ר׳ יצחק מאיר**

בת ר׳ משה אהרן **ב״ר ישראל יחיאל**

שהלכו לעולמם

נפטרה כ״ז תשרי תשל״ג נפטר ח׳ אייר, תשל״א

חזן זיגלמאַן האָט דורכגעפירט די הזכרה.

ר׳ יצחק מאיר — אַ פּיאָנער און אַ בויער אין דער היגער יידיש־רעליגיעזער געזעלשאַפט.

אין דער געשיכטע פון דער יידיש־רעליגיעזער טאָראָנטער געזעלשאַפט, האָט ר׳ איטשע מאיר אַריינגעשריבן אַ שיין און ליכטיק קאַפּיטל.

זאָלן די קומענדיקע דורות וויסן וועד ס׳זענען געווען די בויער פון דער יידישער טאָראָנטאָ.

„גדול המעשה יותר מן העושה״ (ב״ב, ט׳, ע״א).

קינדער פֿאַראייביקן זייערע עלטערן

זענען מקיים: „מכבדו בחייו ומכבדו במותו"

די קאָראַלניק־משפּחה טוט אַלץ וואָס איז מעגלעך צו פֿאַראייביקן זייערע עלטערן דורך צדקה און שטיצע פֿאַר די מוסדות, וואָס זענען געווען נאָענט צום האַרץ פון ר׳ יצחק מאיר און צו אַלטע טאָבע. זייערע נעמען זענען אויסגעקריצט אין גאָלדענע אותיות אויף אַלע בנינים פון עץ חיים. זייערע נעמען געפינען זיך אין דער פּאָניע־ווועשער ישיבה אין בני ברק און ניט וויניקער זענען זיי געבליבן אין מוסדות חנוך וחסד אין טאָראָנטאָ, שיקאָגאָ — און אין ארץ ישראל.

מיט אַ צייט צוריק, א׳ חיי שרה, נאָוועמבער 5, 1972, איז זיך צוזאַמענגעקומען אַ גרויסער עולם, זיך צו באַטייליקן אין דער הקדשה פון בית־מדרש אינעם נייעם בנין, אויפן ווייטן צפון — עץ חיים ביי סטילס.

נאָך תפלת שחרית האָט הרב פרידלער, ראש ישיבת נר ישראל בטורונטו, געלערנט משניות, ווי דאָס איז אין דער יידישער טראַדיציע. יוסף טענענבוים האָט געעפנט דעם צערעמאָניאַל פון הזכרה, און הרב מ. אָקס האָט גערעדט וועגן באַטייט פון „ואהי להם למקדש מעט" — אַז דאָס איז געמיינט געווארן, וועו דער בית הכנסת איז אויך אַ בית־מדרש, אַן אָרט וואו מען דאַוונט און מען לערנט — אַן אָרט וואו די טויערן זענען אָפֿן פֿאַר חנוך און תורה, „שערים מצויינים בהלכה"! אינעם בנין איז דער ראש פּינה און אבן היסוד געלייגט געווארן ביי ביידע: ר׳ יצחק מאיר און זיין פרוי.

נאָך דער פּטירה פון איר מאַן, האָט פרוי קאָראַלניק, קראַנקערהייט באַוויזן צו באַזאָרגן דעם בנין מיט ספּעציעלע ישראל־מזוזות, מיט אַן אומגעווינלעכן פּרוכת, אמתע צירונג פֿאַר אַ בית מדרש — און דאָס בית־מדרש איז געגעבן געווארן ביי די קינדער אין נאָמען פון זייערע עלטערן.

דעם ארון הקודש אינעם בית מדרש האָבן מנדב געווען ישראל און חנה לערמאן אין זכרון פון זייערע עלטערן רפאל און חנה ע״ה — מחותנים פון די קאראלניקס.

און די אַנדערע, צו 500, צו 300, צו 200 — אַלץ כתוב וחתום, לויט זיין ווילן און לויט זייט אָפשאַצונג.

אין דער ריי פון די מוסדות חנוך וחסד אין די פאַראיניקטע שטאַטן: עזרת תורה; ישיבה תורה ודעת; נר ישראל, באלטימאָר; טעלזער ישיבה, קליוולאַנד און שיקאַגאָ; בית מדרש עליון, לייקוואוד; ליובאוויטשער ישיבה, ניו־יאָרק; און אַנדערע.

אין דער רשימה פון טאָראָנטער אינסטיטוציעס, האָבן מיר: מושב זקנים, מאונט סיני האָספיטאַל (יידישער שפּיטאָל), סיק טשילדרען האָספיטאַל (אַלגעמיינער שפּיטאָל פאַר קראַנקע קינדער), בתי ספר המאוחדים, בית יעקב שולע, יסודי התורה, הלבשת ערומים סאָסייטי, סטאַשעווער הילפס־פאַראיין א״א.

ער האָט אויך נישט פאַרגעסן די אגודת ישראל און מזרחי—הפועל המזרחי. ער האָט געשטיצט אַלץ וואָס איז קאָנסטרוקטיוו אינעם יידישן לעבן און מערסטנס — דערציאונגס־אינסטיטוציעס.

עס איז אַ מוסטערהאַפטע צוואה און ווייזט אויף זיין אמונה און איבערצייגונג אין די ווערטער פון ר׳ יוסי בן קיסמא: „שבשעת פּטירתו של אדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב . . . אלא תורה ומעשים טובים״ (אבות, ו׳, ט׳).

אַן אַרבעטזאמער מענטש. כל־זמן די כוחות האָבן געטראָגן האָט ער מקיים געווען דעם „גדול הנהנה מיגיעי כפו...״ און ניט פאַרגעסן אין תלמודישן אָנזאָג: „גדול שמושה של תורה״ (ברכות, ז׳, ע״א; ח׳, ע״א).

כל חייו היו קודש לערכי ולקניני האומה

חוק די ומצוותיו שמר

זכרו הזך — נר לרגלינו

הולך תמים ופועל צדק

אַ מוסר־השכל׳דיקע צוואה

— — — — —

ר׳ איטשע מאיר האָט געגעבן צדקה און געשטיצט בתי ספר מיט אַ ברייטער האַנט ביים לעבן און דאָס אין זינען געהאַט אין זיין צוואה — איבערלאָזנדיק ירושה פאַר מוסדות חנוך וחסד אין טאָראָנטאָ, אין מדינת ישראל און אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

— — — — —

דער שרייבער פון די שורות האָט פאַר זיך די צוואה פון די קאַראַליקס ע״ה, צו־געגרייט און אויסגעאַרבעט לויט די לעגאַלע רעגולאַציעס פון זייער פריינט, דעם אַדוואָקאַט, תלמיד־חכם און אָראַטאָר **דוד ניומאן**. געווינלעך האַלט מען אַ צוואה קאַנפידענציעל, ווייל זי האָט אין זיך פאַמיליאַרע אינטימקייט.

ס׳איז אָבער דאָך וויכטיק איבערצוגעבן, ווי אַזוי ר׳ איטשע מאיר האָט איינגעטיילט זיין עזבון — אַז איבער דריי צענדליק זאָלן בענעפיטירן.

מיר וועלן נישט אויסרעכענען א ל ע, נאָר דערמאָנען אַ צאָל באַקאַנטע מוסדות, לאָקאַלע און אינטערנאַציאָנאַלע:

די תלמוד תורה עץ חיים, וואָס ער איז געווען איינער פון די מיסדים און איבער 50 יאָר פירער און געטרייסטער מיטאַרבעטער, פאַרנעמענדיק פאַרשיידענע אַמטן . . .

פאַר דער תלמוד תורה — — — — — — — — — — — — — — $50,000.00

נר ישראל, טאָראָנטאָ — — — — — — — — — — — — — — — $5,000.00

נאָכדעם קומען אַ ריי לאָקאַלע אינסטיטוציעס, וואָס וועלן קריגן, ווער טויזנט און ווער פינף הונדערט דאָלאר. ער האָט די דאָזיקע אינסטיטוציעס געשטיצט בחייו, האָט ער געוואָלט זיי זאָלן געניסן פון זיין עזבון.

פון די ישראל אינסטיטוציעס וועל איך אויסרעכענען איניקע:

פאַנעוועזשער ישיבה, בני ברק — — — — — — — — — — — $1,000.00

געראַר ישיבות — — — — — — — — — — — — — — — $1,800.00

וועגן אַלטע טאָבע איז געשריבן געוואָרן

(„אידישער זשורנאַל", פרייטיק, אָקט. 13, 1972)

נעשטאָרבן אלטע טאָבע קאָראלניק ע״ה

דאָנערשטיק, דעם 5־טן אָקטאָבער, 1972, האָט טאָראָנטאָ פאַרלוירן איינע פון די אָנגעזעענסטע פרויען אין די רעליגיעזע קרייזן. די באַקאַנטע באַשיידענע כלל־טוערין אַלטע טאָבע קאָראלניק ע״ה האָט אויסגעהויכט איר נשמה, נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט און נאָך וואָכן פון מאַטערניש. פרייטיק איז פאָרגעקומען די לויה פון תורת אמת שול אויף ווימאונט עוועניו.

אַ גאָר גריסער עולם איז געקומען צוטיילן דעם לעצטן כבוד דער נפטרת, וועלכע איז געווען גוט באַקאַנט אין שטאָט מיט איר באַשיידנקייט, מיט איר מתן בסתר, מיט איר אומאויפהערלעכער אַרבעט פאַר דער הלבשת ערומים סאָסייטי ביי דער תלמוד תורה עץ חיים — און בכלל, מיט איר עסקנות אויף אַלע געביטן פון צדקה וחסד.

אַלטע טאָבע קאָראלניק איז געווען אַן „אשת חיל" אינעם שענסטן זין פון די ווערטער. זי האָט גאָר אַ סך אַרויסגעהאָלפן איר מאַן ר׳ איטשע מאיר ע״ה אין זיינע קהלישע און תלמוד־תורה טעטיקייטן. אָן דער דאָזיקער „עזר" וואָלט ער נישט געקענט דערגרייכן זיינע מעשים טובים.

הרב מ. אָקס, דער מרא דאתרא, האָט אין זיין הספד אָנגעוויזן אויף אירע מדות טובות און איידעלן כאַראַקטער. תלמידים פון עץ חיים האָבן געזאָגט תהלים און די מלוים פאַרבייגייענדיק דעם ארון האָבן איבערגעלאָזט צדקה לעילוי נשמתה, וואָס ווערט געשיקט ווערן צו ישראל אינסטיטוציעס.

עס האָבן איר מלוה געווען אירע זין און טעכטער פון שיקאָגאָ: ישראל יחיאל, שמואל, דוד, חנה (וואולף), אירע זין און טאָכטער פון טאָראָנטאָ: צבי, מרדכי און רחל (לערמאַן), איידעמס, שנורן, אייניקלעך און אור־אייניקלעך. תנצב״ה.

אלטא טאבא ע״ה

עדינת נפש ואצילת־רוח מסורה לת״ת עץ חיים ולעניני חסד

זכרה ברוך

און אינעם נעקראָלאָג וועלט געזאָגט:

מאָנטיק פאַרטאָג, ח׳ אייר, דעם 3־טן מאַי, האָט דאָס טאָראָנטער יידנטום פאַרלוירן איינעם פון אירע זיילן, אַ בויער פון דעם יידישן ישוב אין טאָראָנטאָ — דעם איש העושה והמעשה — דעם גרינדער פון תלמוד תורה עץ חיים, פון ישיבת מהרי״ל און פון אַ צאָל אַנדערע תורה און חינוך־מוסדות. ער איז עטלעכע צענדליק יאָר געווען איינער פון די הויפט־פירער פון דער אַמאָליקער קהלה און נאָכדעם אַלס פירער פון דער שומרי הדת.

ר׳ יצחק מאיר קאַראַליק ע״ה איז ביים לעבן געווען אַ לעגענדאַרישע פערזענ־לעכקייט. ער איז נפטר געווארען אין עלטער פון 87 יאָר און די לויה איז פאָרגעקומען דעם זעלביקן טאָג פון תורת אמת שול, וויומאונט און באַטהוירסט. ס׳האָבן מספיד געווען: דער מרא דאתרא הרב מרדכי אָקס, דער ראש הישיבה הרה״ג ר׳ יעקב קא־מינעצקי פון ניו־יאָרק און הרב מייזל פון שיקאַגאָ.

צווישן דעם גרויסן עולם האָבן זיך אָנגעזעהן די הונדערטער תלמידים פון עץ חיים און פון נר ישראל ישיבה, וועלכע זענען געקומען אָפּגעבן דעם כבוד האחרון.

ער האָט איבערגעלאָזט אין אבלות זיין געטרייע פרוי אַלטע־טאָבע, זיינע פינף זין, צוויי טעכטער, שנורן, איידעמס, אייניקלעך, אור־אייניקלעך און אומציילעקע קרובים, לאָנדסלייט און פריינט. ווי אַ סטאַשעווער איידעם האָבן די סטאַשעווער זיך באַטיילעקט אין אָפּגעבן כבוד זייער באַוואוסטן לאַנדסמאַן.

אויף ר׳ איטשע מאיר׳ן — ווי ער איז געווען באַקאַנט — קאָן מען מיט רעכט זיך באַנוצן מיטן וואָרט פון די חז״ל: „מי יביא לנו תמורתו״! אַ דור, אַ תקופה איז אַוועק מיט זיין פאַרלאָזן דעם עולם.

אונדזער טיפסטן מיטגעפיל דער גאַנצער פאַר׳אָבלטער משפחה.

פאַרוואַלטונג, רעדאַקציע און מיטאַרבעטער

פון „אידישן זשורנאַל״

...הכלל דאָ רעדט זיך וועגן ר׳ איטשע מאיר׳ן דעם גאָלדענעם בעל תפילה, וועגן איינעם פון די ראשונים פון דער אָרטאָדאָקסיע — נוסח פוילן — ביי אונדז, און דער וויכטיקסטער בויער פון דער תלמוד תורה עץ חיים.

...האָבן יידן פֿאַרלאָזט דעם אַלטן געגנט — ר׳ איטשע מאיר׳ס אימפּעריע — מיט אַ שטייגנדיקן אימפּעט. אָבער נישט איטשע מאיר. ער, ווי אַן אַלטער קאַפּיטאַן, האָט זיך אָפּגעזאָגט צו פֿאַרלאָזן זיין שיף. ער איז עקשנות׳דיק געבליבן דאָרט וואו זיין קעניגרייך האָט זיך פֿאַנאַנדערגעבליט מיט יאָרן פריער; ער איז געבליבן אין באָלדווין סטריט מיט די לעצטע פון זיינע אַמאָליקע נאָכפּאָלגער.

אָבער איצט, נאָך פֿאַר פּסח, פֿאַרלאָזן די קאַראַלניקס זייער אַלטע דירה. זיי פֿאַר־לאָזן באָלדווין סטריט און קלייבן זיך אַריבער אין „נייעם געגנט", טאַקע בשכנות פון דער תלמוד תורה עץ חיים. פֿאַרלאָזן זיי באָלדווין סטריט נישט ווייל דער אַלטער דירה זייערער פעלט באַקוועמלעכקייטן, נאָר ווייל ס׳האָט אָנגעהויבן אויספעלן אַ מנין, פון צייט צו צייט... נישט געבליבן מער קיין זיכערער מנין אין באָלדווין סטריט, אין באָלדווין סטריט!!!

מיט דעם אַרויסציען זיך פון די קאַראַלניקס ענדיקט זיך כמעט אָפּיציעל איינע פון די שעפֿערישסטע און קאָלירפולסטע אַלטע יידישע געגנטן אין טאָראָנטאָ. דער געגנט יוניווערסיטי—ספּעדיינע, פון קווין ביז האַרבאָרד סטריט. ס׳איז געווען אויס יידיש אין דער געגנט. אויס.

...איצט אָז די קאַראַלניקס פֿאַרלאָזן באָלדווין סטריט, האָט זיך געענדיקט יענער רייכער פּעריאָד פון יידישן לעבן אין טאָראָנטאָ.

...בין איך געשטאַנען מיט ר׳ איטשע מאיר׳ן אויפן ראָג בעווערלי־דיארסי לעצטע וואָך (מיט צווי יאָר צוריק — רעד.). די פלאַמיק רויטע באָרד איז געווען וויים און ער, שטייענדיק אין צענטער פון זיין אַמאָליקער אימפּעריע, האָט געקוקט אויף די פּיזי־שע ענדערונגען און מסתמא זיך געוואונדערט צי מ׳האָט געדאַרפט אַנטלויפן פון דאַנען...

:: :: ::

און איצט: — נישטאָ מער ר׳ איטשע מאיר קאַראַלניק ע״ה. אַוועק אינעם עולם האמת אין רייפן עלטער פון 87 יאָר. עס וועט פעלן אויף דער יידישער גאַס דער יד מיט דער גרייז־גרויער באָרד; עס וועלן זיך מער נישט הערן זיינע נגינות; דער תורה־חינוך האָט פֿאַרלוירן איינעם פון די שטאַרקסטע שטיצער. אָבער אַ שם־טוב האָט ער געלאָזן נאָך זיך — אַ נאָמען וואָס איז געווען באַקאַנט ווייט און ברייט. נישטאָ קיין סך אַזעלכע יידן ווי עס איז געווען ר׳ איטשע מאיר קאַראַלניק ע״ה.

וואָס מ׳האָט געשריבן אין „אידישן זשורנאַל״

אויף דער ערשטער זייט פון פרייטיק, דעם 7־טן מאי, 1971, איז געווען געשריבן:

פון רעדאַקציע:

זונטיק, דעם 3־טן מאי, איז אין טאָראָנטאָ געשטאָרבן איינער פון די אָנגעזעענסטע יידן אין קאַנאַדע — ר׳ איטשע מאיר קאַראלניק ע״ה.

מיט קנאַפּע צוויי יאָר צוריק האָט אונדזער חשוב׳ער מיטאַרבעטער י. ב. זאַלצבערג געשריבן צוויי קאָלומס וועגן דעם נפטר און וועגן דער געגנט וואו ר׳ איטשע מאיר האָט „געקיניגט״ — באלדווין סטריט. מיר ברענגען דאָ אויסצוגן פון די דאָזיקע אַרטיקלען, וואָס ניט געקוקט אויף דער אָפּגעלאָפּענער צייט, זענען זיי נאָך אַלץ אַקטועל אַרויסבאַרעכטיגנדיק די פּערזענלעכקייט פון ר׳ איטשע מאיר קאַראלניק.

:: :: ::

...דאָ רעדט זיך וועגן די קאַראלניקס, די באַוואוסטע קאָנסטרוקטאָרן. דאָ רעדט זיך וועגן ר׳ איטשע מאיר און זיין פרוי אלטע טאָבע. דאָ רעדט זיך וועגן דעם שפּרודלדיקן, עקשנות׳דיקן, קעמפּערישן ייד, וואָס האָט פּאַר אַ האַלבן יאָרהונדערט אויסגעשפּרייט זיין מלכות פון רעליגיעזן, פּויליש־היימישן דערציאונגס וועזן איבער אַ גאַנצן געגנט.

וועג מ׳האָט געזאָגט באַלדווין סטריט, האָט מען געמיינט דעם ייד מיט דער פלאַמיק־רויטער באָרד; האָט מען געמיינט דעם „רויטן איטשע מאיר״. און וועג מ׳האָט געזאָגט ר׳ איטשע מאיר, האָט מען געמיינט באַלדווין סטריט, וואו ער מיט זיין פרוי און קינדער, מיט שווער און שויגער האָבן געוואוינט און וואו זיי — טאַקע אַלע פון זיי — גרויס און קליין, מענער און פרויען האָבן אַ סך יאָרן געאַרבעט עבודת פּרך אין זייער „באַטל שאַפּ״.

לזכרון עולם

אין ספר „חבלים בנעימים" (חלק שלישי, הוצ׳ „מסורה", לודז, תרפ״ח) דערמאָנענדיק די וואָס האָבן אים געהאָלפן אַרויסגעבן, שרייבט דער מחבר הרב הגאון ר׳ יהודה לייב גרויבארט ז״ל:

„...הנכבד מר יוסף האנדלסמאן יחי׳ משיקאגא נדב סכום הגון לזכר ועלוי נשמת אשתו היקרה מרת פערל בלומא בת הנכבד ר׳ משה גאלדקינד ואשתו הצדקית רבקה יחי׳ מטורונטו אשר מתה עליו בדמי ימיה על פני הוריה ביום ו׳, כ״ד סיון, תרפ״ז..."

און אין זיין ספר „יביע אומר" (לודז, תרצ״ו) ווידמעט ער אַ זייט „לזכרון עולם":

„תכתב בספר האשה הצדקנית רבקה בת ר׳ מאיר שמואל, אשת הנכבד ר׳ משה גולדקינד נ״י מפה, שנפטרה יום ד׳ וישב, כ״ב כסלו, תרצ״ה, והספדתי אותה בחצר תלמוד תורה עץ חיים כראוי לה. כל ימיה היו שלשלת צדקה ומעשים טובים, האכילה רעבים, הלבישה ערומים ותמכה הרבה עניים חשובים בפולין...

ויבדלו החיים לחיים טובים, חתנה רב פעלים ותלמוד תורה כנגד כולם, ר׳ יצחק מאיר קורולניק ואשתו, כאמה כבתה, אלטא טויבא, ובניהם החשובים מר ישראל מיכל ומר שמואל קארול בשיקגו. ובת הנפטרה המצוינת מנשים גיטל חנה ואישה החשוב הנכבד ר׳ מאיר האנדלסמאן בשיקגו. כולם יעמדו על הברכה וכל טוב״.

ווי ר׳ איטשע מאיר — און אַרום אים, שוין באַהאַנדלען דעם גאַנצן דור פּיאָנערן און די סביבה אַרום די דאָזיקע מענטשן מיט ווילן און אַקציע.

עס איז נישט געווען קיין יידיש־רעליגיעזע אונטערנעמונג, ר׳ איטשע מאיר זאָל זיך נישט באַטייליקן. ער האָט געהאַט אַן אינטערעס אין יעדער דבר מצוה און זיך באַטייליקט אין יעדער לשם־שמים אסיפה. זיין הויפּט אינטערעס איז געווען ת״ת עץ חיים: דאָרט האָט ער זיך אויסגעלעבט; דאָרט האָט ער זיך אויסגעצייכנט און מיט זיין ווארט און טאַט, מעגלעך גענאַכט צו דערציען צוויי דורות אויף דעם אָרטאָדאָקסיש־פאָלקסטימלעכן שטייגער.

ר׳ איטשע מאיר האָט פערזאָניפיצירט מיט זיך דעם „מעשי אָבות סימן לבנים״ — ער האָט געוויזן אַ וועג פאַר זיינע קינדער און קינדס־קינדער און צו אַלע זיינע נאָכ־פאָלגער, ווי אַזוי מ׳דאַרף קעמפן און אויסקעמפן אַ בכבודיק אָרט פאַר יידישקייט, וואו נאָר יידן מאַכן זייער היים, וואו נאָר יידן באַזעצן זיך, ברענגען אויף קינדער און ווילן בלייבן יידן.

זיינע מעשים בלייבן אייביק אין די בתי ספר;

זיי בלייבן זכרון בספר

לזכרו של ר׳ יצחק מאיר קאראלניק ע״ה

עובד השם באהבה ובתמים

על זה דוה לבנו כי נלקח מאתנו נזר ראשנו! עטרת תפארתנו

צום סוף

צו דער לויה פון ר׳ איטשע מאיר זענען געקומען מאַסן מענטשן אים צוטיילן דעם לעצטן כבוד. יעדער האָט געפילט, אַז מיט זיין אַוועקגיין איז פאַרענדיקט געוואָרן אַ תקופה און אַז אויף אים קען מען זאָגן „חבל על דאבדין ולא משתכחין" — ווייל די גאַנצע תקופה איז אַוועק. אין אים האָבן מיר געהאַט דעם שידלעוועך־סטאַשעווער, פון דער חסידישער סביבה, אַ פיאָנער פון פּויליש יידישקייט אויפן היגן באָדן. ער האָט אויסגענוצט דעם גאַנצן כוח זיינעם — און ער איז געווען אַ בעל כוח — פאַר הייליקע צוועקן, מיט זיינע רמ״ח איברים און שס״ה גידים געבויט און פאַרפלאַנצט יידישקייט.

ר׳ איטשע מאיר האָט געהערט צו דעם סאָרט מענטש וועמען די חז״ל כאַראַקטעריזירן: „דרחים לי׳ לא חזי לי׳ חובה; דסני לי׳ לא חזי לי׳ זכותא (כתובות, ק״ה, ע״ב) און דערביי — אַן אומגעווײנלעכער בעל רחמנות און בעל חסד. מיר זענען באַקאַנט צענדליקער עפּיזאָדן וועגן אָט דעם באַרוף זיינעם. זיין באַציאונג צו הרב י. ל. גרוויבאַרט און צו די נאָכפאָלגער פון הרב גרויבאַרט, יבלחט״א הרב ר׳ יעקב קאַמענעצקי און הרב דר. דוד אָקס זאָגט עדות אויף זיין דאָזיקער מידה. דאָס כאַראַקטעריסטישע ביי אים איז דאָך געווען: די פּשטות און עקשנות. די פּשטות איז באַשטאַנען אין טאָן אַ טובה צו יעדן וואָס האָט זיך געניטיקט, און עקשנות באַגלייט מיט שטאַלץ, דורכצופירן דאָס וואָס ער האָט געהאַלטן איז וויכטיק פאַרן המשך פון רבנות, כשרות און דערציאונג. ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט ווי ממשיך זיין די טראַדיציע פון יידישקייט, ווי ער האָט עס געזען אין שטעטל. מיט זיין פאַלקסטימלעכן חוש האָט ער דערשמעקט וואָס עס איז פרעמד אויפן יידישן קערפּער און דאָס דערווייטערט מיט אַלע מעגלעכסטע הרחקות.

„שלשה אוהבים יש לו לאדם: בניו, ממונו ומעשיו הטובים" (פּרקי דרבי אליעזר, ל״ד) די מעשים האָבן אים באַגלייט צוזאַמען מיט זיינע קינדער, וועלכע האָבן תמיד אַרויסגעוויזן אַ געוואַלטיקע ליבשאַפט און פאַרערונג צום קרוין פון זייער משפּחה. זיי האָבן דערזען, אַז דער „כתר שם טוב עולה"... אַז זייער פאָטער האָט געטראָגן די קרוין פון גוטן נאָמען.

ר׳ איטשע מאיר איז אַוועק פון דער וועלט זאָט מיט יאָרן, זאָט מיט מעשים און זאָט מיט נחת. ער איז געווען דער לעצטער פון די מאָהיקאַנער פון יענער אימיגראַנטן תקופה מיט זעכציק־זיבעציק יאָר צוריק. מיט זיין טויט איז אַוועק אַן עקשנות׳דיקער קעמפער נישט בלויז פאַר עץ חיים תלמוד־תורה, נאָר בכלל — אַ קעמפער פאַר אַ תורה׳דיקן חינוך־וועזן און ביזן לעצטן אָטעם פון זיין נשמה געטראָגן מיט זיך אָט די אידעאַלן.

ווער נאָר ס׳וועט שרייבן וועגן דער געשיכטע פון דער יידישער טאָראַנטאָ, וועגן אירע פּיאָנערן, וועט זיך געוויס אָפּשטעלן אויף דער כאַראַקטעריסטיק פון אַזאַ מענטשן

זייערע טענות פאר אן אנגעזעענעם בעל־הבית — און דער לעצטער האט זיך אויס־געדריקט, אז נישט רעכנדיק זיך מיט דעם מצב פון די אנגעשטעלטע, דארף ר׳ איטשע מאיר אויספאלגן דעם באשלוס פון דעם קאמיטעט אפילו ווען דאס זאל מיינען „כפאר־שליסן די תלמוד תורה״...

ביי די ווערטער איז ר״מ ארויסגעקומען מיט לשון, ווי הרב גרויבארט פלעגט זאגן „ותלמוד תורה כנגד כולם״ — כנגד די אלע וואס זענען קעגן... די מלמדים, האט ער געזאגט, מוזן קריגן זייער פולע שכירות און די עסקנים זאלן זיך אנשטרענגען שאפן נאך עטלעכע דאלאר און נאך עטלעכע מיטגלידער... און מען וועט ב״ה ניט בלייבן הינטערשטעליק.

אים איז עס געגאנגען אין לעבן, די מלמדים, די מחנכים זאלן זיין צופרידן, נישט זיין אויפגערעגט, נישט לידן דחקות — און במילא וועלן זיי לערנען מיט פרייד, מיט רצון און דערציען ווי געהעריק די תנוקות של בית רבן...

ער האט נישט פארטראגן די קאלטע יידן און זיך ווייניק געריכט מיט זייער אויסגעחשבונטער לאגיק, אויב דאס איז געווען אין קעגנזאץ צו די נויטן פון תלמוד תורה. ווען ס׳האט זיך געהאנדלט ווען חינוך, איז עס ביי אים געווען „עת לעשות להשם״ און געהאנדלט מיט מסירת נפש, מיט ענטוזיאזם, מיט אפטימיזם און דערמיט מבטל געווען אלע חשבונות און זיך פארלאזט אויף דער הילף און רצון פון יידן דורכגעדרינגען מיט אמונה און גוטן ווילן.

זיין טרייהייט און איבערגעגעבנקייט צו דער תלמוד תורה איז איבערגעגאנגען יעדן גבול און דערביי, נישט צוריקגעשטאנען פון האבן אן אינטערעס אין אנדערע חינוך־אינסטיטוציעס — אבער ווען דעם באזונדער.

אויסנוצן די פריינטשאַפט, וואָס וואָלט געקענט אויסגעטייטשט ווערן, אַז דאָס מיינט ספּעציעלע פּריווילעגיעס, נישט געקוקט וואָס ס׳האָט זיך אַמאָל געמאַכט וואָס אַ טובה, וואָלט אַ סך לייכטער געמאַכט...

איך דערמאָן זיך, ווי אין מאָל, ממש דאָס אייניציקע מאָל, וואָס ר׳ איטשע מאיר האָט פּאַר מיר געלויבט דאָס ענוותדיקייט און הצנע לכתדיקייט פון מיין פּאָטער און זיך אויסגעדריקט גאָר הויך וועגן מיין מוטער, די צוגעפּאַסטע עזרת. ער האָט באַוואונדערט זייער שטילקייט און רעטפּעקטירט זייער איידלקייט.

מיינע עלטערן, ווידער, האָבן תמיד באַוואונדערט ר׳ איטשע מאיר׳ס דינאַמישקייט. זיין אַקטיווקייט, זיין גרייטקייט צו טאָן אַ טובה... אַפילו, פּאַרצושלאָגן מיטצונעמען מיינע עלטערן אויף זיין נסיעה קיין ישראל. דאָ האָט מען געזען אַ קאָנטראַסטישקייט, וואָס האָט באַצויבערט און פון ביידע געהעריק אָפּגעשאַצט און אָנערקענט.

געווען מענטשן, וועלכע האָבן געזען אין ר׳ איטשע מאיר׳ן דעם שטרענגען, דעם בייזן, דעם איינגעשפּאַרטן. מיר אין תלמוד תורה האָבן אים געזען אין אַ גאַנץ אַנדער ליכט און וועז נאָר מיר לערער האָבן עפּעס געהאַט אַן עוולה, געהאַט אויף וואָס זיך צו באַקלאָגן, זענען מיר באַלד אַוועק צו אים — און ער, גראָד ער, איז אָן שהיות געקומען צו אונדז, אויסגעהערט, און זיך תמיד באַצויגן סימפּאַטיש צו אונדזערע פּאַרלאַנגען. אָפּטמאָל זיך אַרויסגעשטעלט פּאַר אונדז, געווואָלט אַז די לערער זאָלן זיין צופרידן, וועט במילא זיין אַ גוטער חינוך. נישט איינמאָל איז אויסגעקומען, אַז די רעוואָלוציאָנערן: אורבאַך — אַבעללאַ — שמן, זאָלן שטורעמען קעגן אַן עוולה און גערעדט שאַרפע דיבורים — ביי ר׳ איטשע מאיר׳ן האָבן מיר געפונען אַן אויער וואָס הערט און דער־הערט און ס׳איז איינגעשטילט געוואָרן די אָנגעצויגנקייט.

ס׳האָט זיך אַמאָל געטראָפן, אַז בעת ר׳ איטשע מאיר איז געווען אַוועק פון שטאָט... די תלמוד תורה האָט געהאַט פּינאַנציעלע שווערקייטן, האָבן די „קאָמיטע לייט" באַשלאָסן צו רעדוצירן, פון די אַזוי אויך קלעגלעכע, שכירות פון די לערער.

אַז א. מ. איז צוריקגעקומען, האָט ער אינסטרואירט אויסצאָלן די וועכנטלעכע שכירות פון די מלמדים, „נישט אַראָפּצונעמען אַ פּענ׳".

האָט עס פּאַרדראָסן די מיטגלידער פונעם קאָמיטעט און נישט מסכים געווען צו זיין האַנדלונג. נאָך לאַנגע דיסקוסיעס איז באַשלאָסן געוואָרן פּאַרצוברענגען זיינע און

שוועך געווען דער וועג: שטיינער און שטרויכלונגען האָבן ניט געפעלט — אָבער יידן ווי די איטשע מאירס שרעקן זיך נישט און אַ דאַנק זיי איז פאַרפלאַנצט געוואָרן אַ לעבעדיקער בוים צו פאַרשפרייטן תורה־וויסן, וואָס בלייבט „פון איצט ביז אייביק".

פערזענלעכע זכרונות

מיינע זכרונות פאַנגען זיך אָן פון דער ערשטער וואָך וואָס איך בין אָנגעקומען אין טאַראָנטאָ — איבער פערציק יאָר. איך בין באַלד באַקאַנט געוואָרן מיט די קאַראַליקס, געווען אַ בן־בית און נישט איין מאָלצייט דאַרט געהאַט, שוין אָפגערעדט פון קידוש און הבדלה... און אַז זייער זון הערשל האָט געזאָגט, אַז ער פאָרט מיט נחמן׳ען, נו, האָט ער שוין געמעגט פאָרן, וואו נאָר ער האָט געוואָלט, און די ערשטע נסיעות האָט ער געמאַכט קיין ניאַגאַראַ פאָלס אין ניו־יאָרק־שטאט. מיין נייגער איז געווען אַלס „גרינער" אָן אַ וויזע, אָן אַ פּאַספּאָרט, צו קענען באַזוכן „סאוט אָף דהי באָרדער", און הערשל האָט מיך געפירט: ער האָט מיך געפירט אונטערן אָרעם און די „אינספעקטאָרס" האָבן געהאַט דרך־ארץ.

ביי די קאַראַליקס האָב איך געהאַט מיין צווייטע היים, ביז איך בין געוואָרן אָנגעשטעלט אין תלמוד תורה און נישט געוואָלט אויסנוצן די פריינטשאַפט פאַר פּערזענלעכע ענינים.

קרוב צו פיר צענדליק יאָרן זענען מיינע עלטערן געווען די שכנים פון די קאַראַליקס און איך האָב תמיד געטראַכט — ביי זיי איז גילטיק דער זאָג: „טוב שכן קרוב", ווי איך טייטשט עס — „ס׳איז גוט צו האָבן אַ נאָענטן שכן". יאָ, זיי האָבן זיך געהאַלטן נאָענט.

מיין פאָטער ר׳ שלמה זלמן בוימאייל ז״ל (נפטר, כ״ח שבט, תש״ל) איז געווען מיט ר׳ איטשע מאיר׳ן, ווי „אנשים אחים". נישט געווען קיין טאָג די צוויי זאָלן ניט פאַרברענגען אין בית־מדרש פון ת״ת און ביי אַנד. צוזאַמענקונפטן. און מיין מוטער גיטל פערל ע״ה (נ׳, ב׳ ר״ח כסלו, תשכ״ט) האָט נישט דורכגעלאָזט קיין טאָג, נישט צו זען זיך און פאַרברענגען מיט אַלטע טאָבע ע״ה — צווישן זיי האָט געהערשט אַ פריינטשאַפט אַלע יאָרן — אָבער קיינמאָל נישט אַריינגעמישט און נישט דערמאָנט וועגן מיר, זינט דעם טאָג, וואָס איך בין געוואָרן אָנגעשטעלט אין תלמוד תורה. זיי האָבן נישט געוואָלט

דעם אינציקן פּאַסיקן רב, וועמען ער האָט פּאַרערט, איז פּאַרשטייט זיך געווען הרב גרויבאַרט — דער סטאַשעווער רב. און האָט אים אַריבערגעבראַכט מיט זיין משפּחה פון פּוילן, נאָך זיין צוריקקומען פון רוסלאַנד, וואו ער איז פּאַרשיקט געוואָרן אין צייט פון מלחמה אַלס ערוב פּאַר דער יידישער קהלה, ווי די צאַרישע מאַכט האָט זיך געפּירט...

נישט לייכט איז אים אָנגעקומען צו פּאַרבינדן די ביידע זאַכן: קהלה מיט תלמוד תורה; רבנות מיט חינוך. מחלוקת איז געוואָרן אַ כסדר׳דיקע דערשיינונג, אָבער ר׳ איטשע מאיר שרעקט זיך נישט. מען באַפאַלט אים, מען אַטאַקירט אים שריפטלעך. מען רופט אסיפות קעגן דער קהלה מיט וועלכער ער פירט אָן... מען באַפאַלט אים פיזיש — אָבער דער „לא תגורו" איז אינגעוואָרצלט אין אים און קיין זאָך האָלט אים נישט אָפּ פון פּאַרזיכערן די אויטאָריטעט פון הרב גרויבאַרט און דערבייַ נישט צו פּאַרלירן אָדער ריזיקירן מיטן קיום פון תלמוד תורה. ער האָט פּאַר אַ צייט אויסגעפּירט דאָס זיניקע: הרב גרויבאַרט איז אָנערקענט און באַטראַכט געוואָרן אַלס רב הכולל פון טאָראָנטאָ און ביי די סטאַשעווער אַלס זייער רב (נפטר, מיטוואָך־נאַכט, ב׳ מרחשון, תרצ״ח), און די תלמוד תורה איז געוואַקסן נומעריש און פּעדאַגאָגיש. דער דאָזיקער ווינקלשטיין פון תורה־חינוך איז געשטאַנען מיט זיינע עטאַזשן קרוב דריי צענדליק יאָר.

עס איז ר׳ איטשע מאיר׳ן געלונגען צו געפינען אינעם נייעם שטראָם פון אימיגראַנטן אַ צאָל תלמידי חכמים און ענערגישע בלב ונפש פּאַר אָט די צוויי אידעאַלן: שאַפן אַ געהעריקע, אָרגאַניזירטע רבנות־אינסטאַנץ און אַ געהעריקע חינוך־אינסטיטוציע. צווישן די דאָזיקע יונגעלייט, האָט זיך געפונען ר׳ יוסף לעווין, כמעט אין שנה ראשונה פון זיין חתונה און אין אים האָט ער געקראָגן די נויטיקע הילף, אַרויסצופירן די אינסטיטוציע פון איר סעקטאַנטישקייט און איר פּאַרוואָנדלען אין אַ שטאָטישן חינוך־מוסד. ס׳האָט לאַנג נישט גענומען און „דזשאָו" (ווי ער איז באַקאַנט) לעווין איז געוואָרן פּרעזידענט — דער יונגסטער פּרעזידענט פון וועלכן נישט איז אינסטיטוט, בפרט נאָך, אַ חינוך־אינסטיטוציע — און ער איז אויך געוואָרן פון די נאָענטסטע מיטאַרבעטער פון הרב גרויבאַרט — געוואָרן פּרעזידענט פון דער שטאָטישער קהלה, אַזוי אַז ער האָט באַקליידט ביידע אַמטן, פּאַר וועלכע ער האָט מקדיש געווען זיין צייט און ענערגיע — זיין יוגנט!

וען איך בין געוואָרן אַן אָנגעשטעלטער אין עץ חיים ת״ת, איז ר׳ אברהם טענענבוים געווען פּרעזידענט, און ר׳ יוסף לעווין — יושב־ראש פון וועד החינוך, האָבן מיר אַמאָל פּשוט געציילט קעפּלעך — און אָנגעציילט 601 תלמידים — דאָן די גרעסטע אינסטיטוציע אין שטאָט און דער תכנית הלימודים האָט אינגעשלאָסן: „ספרי" און אלף־בית אין דער התחלה קלאָס ביז גמרא מיט תוספות און מפרשים אין דער לעצטער קלאָס.

הרב גרויבאַרט האָט זיך דאָן אויסגעדריקט: יאָ, מ׳קען קריטיקירן די מלמדים, די תלמידים און אָפילו די בעלי בתים... אָבער איין זאָך וועלן אַלע צוגעבן, אַז אין תלמוד תורה לערנט מען: דער קול תורה איז געהערט געוואָרן אין די שפּעטע שעה׳ן!

יוסף קופּער האָט געקויפט אויף ראָוזלאָון אין 1908, און ער פאַרנעמט זיך מיט פאַר־פלאָנצן אַ לעבנסבוים, אַן „עץ חיים למחזיקים" — דעם יסוד פון רעליגיעזן יידישן חינוך, ווי ער — און זיין גרופּע — האָט עס פאַרשטאַנען. ווי אַן „איש המעשה", איז ער תמיד געווען פון די ערשטע צו יעדער „דבר שבקדושה", דערצו נאָך, וועט עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן תלמוד תורה, וואָס איז כנגד כולם, ווי מיין רבי־מובהק ר׳ יהודה־לייב גרויבאַרט ז״ל האָט געטייטשט: — אַפילו וועט דאָס איז קעגן — כנגד — פון אַלעמען...

אין סאַמע מיטן פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, אין זומער פון 1915, האָט אַ גרופּע אימיגראַנטישע יידן פון פּוילן באַשלאָסן צו גרינדן די חנוך־אינסטיטוציע, וועלכע איז שפּעטער באַקאַנט געוואָרן אַלס תלמוד תורה עץ חיים — ר׳ איטשע מאיר געפינט זיך צווישן די געציילטע און בלייבט שוין דעם גאַנצן לעבן פאַרבונדן „קשר של קיימא" מיט דער דאָזיקער אינסטיטוציע. ער האָט אַפילו באַאיינפלוסט זיין משפּחה צו בלייבן פאַר־בונדן מיטן „עץ חיים".

שווער געווען די ערשטע יאָרן. דער שרייבער פון די שורות האָט שוין אין „ספר היובל" באַשריבן יענע אָנהויב־יאָרן. די עטלעכע בעלי בתים האָבן זיך אָבער נישט געשראָקן פאַר שוועריקייטן און געזען דערפאָלג און רעזולטאַטן פון זייער אָנהייב.

מיט צוויי יאָר שפּעטער איז געקויפט געוואָרן — אויף דער איניציאַטיוו פון ר׳ איטשע מאיר און ר׳ יוסף קופּער — אַ בנין אויף דיאַרסי סטריט. נישט געווען קיין געלט אויף דעם ערשטן אינצאָל, האָט ר׳ יצחק מאיר אויסגעבאָרגט די ערשטע טויזנט דאָלאָר, מסתמא, די געלט אויסגעליען ביי אַנדערע, ווייל ער האָט ניט פאַרמאָגט אייגן געלט אָנאָ גרויסע סומע און ווי ער האָט געקענט, דורכגעפירט אַ „פאַראַד" ביי דעם נייעם בנין, געמאַכט דעם שטאַרקן אַפּיל און מיט אינמאָל געזאַמלט (ממש פון דאָלאָר און סענט) די סומע פון $2,700 און אַזוי איז מען געגאַנגען מחיל אל חיל, ביז עס איז אין אלול תר״פ (1920) אָנגעקומען אַלס רב פון דער קהלה וואָס ער האָט געגרינדעט — דער מהרי״ל גרויבאַרט. דער לעצטער האָט רעווידירט דעם קוריקולום, פאַרגרעסערט דעם לערער־פּערסאָנאַל, אָנגעשטעלט אַ מנהל און ס׳איז געשאַפן געוואָרן אַ מוסד לשם ולתפארת.

עס איז אויך פאַרגרעסערט געוואָרן דער קאַמיטעט צו זאַמלען די פּאָנדן, אָנצופירן אַן אומאויפהערלעכע קאַמפּאַניע פאַר קינדער, און פאָנדן צו דעקן די הוצאות. עס איז איינגעשטעלט געוואָרן אַ וועד החינוך, וואָס זאָל זען, צי די לימודים גייען אָן מיט דער געהעריקער אינטענסיווקייט.

צוזאַמען מיט ר׳ איטשע מאיר׳ס אָנשטרענגונג פאַר די „תינוקות של בית רבן", האָט ער מיט דער זעלביקער מסירת נפש געאַרבעט צו באַאָרגן די דערוואַקסענע מיט רבנישער פירערשאַפט; ער האָט זיך שטאַרק געהאַלטן ביים פּרינציפּ: „עשה לך רב" (אָבות, א׳, ו׳) און געוואָלט, אַז טאַראַנטאָ זאָל האָבן דעם געהעריקן בעל הוראה — און

דאָס געשעפט האָט זיך פאַרגרעסערט; וואָשן פלעשער איז מער נישט אָנגעגאַנגען; זיינע זין האָבן געעפנט נייע קוואַלן פון מסחר — און ר׳ איטשע מאיר האָט אויך זיין אָרט געפונען אינעם פּראָצעס פון די נייעסטע געשעפטלעכע אַנטוויקלונגען.

צו אָט דער כאַראַקטעריסטיק דאַרף מען צוגעבן נאָך אַ שטריך, וואָס מיר האָבן ביי אים געזען: מיר ווייסן גאָנץ גוט פונעם אַלטן תלמודישן זאָג: „עלת לקרתא הלך בנימוסה״ (בראשית רבה, מ״ח, י״ד) — קומסט אַריין אין אַ פרעמדע שטאָט, פיר זיך אויף לויט די אָרטיקע מנהגים! איטשע מאיר האָט נאָכגעגעבן: אנשטאָט דער לאַנגער קאַפאָטע און פוילישׂ היטל, ווי מיר זענען געוואוינט געווען צו זען, האָט ער זיך אָנגעטאָן אַ קורצע „מאַרינאַרקע״ („דזשעקעט״־אַנצוג), אַ „ליציפּעט״ — אַרבעטער — „קעפּ״ און אָנגעהויבן רעדן ענגליש. אין זיין אַרבעטער־הילוך פלעגט ער אפילו לויפן צום „מנין״! ער האָט אָבער נישט געשירט די באָרד, וואָס דאָן איז עס פאַר אַ „ביזנעסמאַן״ אָדער „פּעדלער״ נישט געווען פון די לייכטע זאַכן. מען איז אויסגעשטאַנען געגוג חרפות פון יונגווּאַרג, אַפילו אין סכנה צו ווערן געטראָפן פון אַ שטיין, אָבער ביי איטשע מאיר׳ן אַראָפנעמען — חס ושלום; פאַרפעלן אַ מנין — חס מלהזכיר, און אַז עס איז געקומען שבת, איז געווען שבת־מנוחה. זיין אָרט, — אויסער די פּאָר שעה אָפרו — איז געווען אין בית־מדרש, יאָ, ער איז אַלע יאָרן געווען אין שכנות פון אַ שול, אַ בית־מדרש, און אַ „גוטער״ שכן, לויט דער תלמודישער דעפיניציע.

ר׳ איטשע מאיר האָט אויך געבראַכט מיט זיך דינאַמישקייט פון אַ פּוילישן ייד און באַווייזן ממש וואונדער שוין אין די ערשטע גרינע יאָרן, צו ווערן אַ כלל־טוער, פריער צווישן לאַנדסלייט, שול־יידן און באַלד אין דער שטאָט און אין אירע מוסדות. זייענדיק געוואוינט צו אָרגאַניזירטער אידישקייט, צו אַ בנין פון קהלה, ווי ער האָט עס געזען אין סטאַשעוו, האָט ער דאָס געוואָלט איבערפלאַנצן אין טאָראָנטאָ.

אויך אויף דעם געביט האָט ער באַגעגנט געוואַלטיקע שוועריקייטן, אומצייליקע שטרויכלונגען. אָבער דער יונגער איטשע מאיר שרעקט זיך נישט. ער ווערט באַהערשט פון דעם „לא תגורו״־גייסט און ער הויבט אָן זיך מישן אין רבנות־ענינים, זוכט אַ מרא דאתרא פאַר אים און פאַר די וועלכע פאָלגן אים נאָך און וויסט שוין דאָן, אַז בלויז מיט בית הכנסת איז נישט גענוג — מען דאַרף שאַפן אַ חינוך־מוסד צו דער צופרידנקייט פון די וואָס האַלטן ווי ער: אויס מיטן פריוואַטן מלמד! מ׳דאַרף אָרגאַניזירן אַ תורה׳דיקן חינוך.

איטשע מאיר ווערט פאַרוואָרצלט

אין דער גרעסטער פאַרנומענקייט און קאַמף פאַרן אייגענעם עקזיסטענץ, פאַרנעמט זיך ר׳ איטשע מאיר מיט קהל, מיט גרינדן חברה׳ס, מיט אָרגאַניזירן אַ קהלה, מיט שוחטים און שחיטה, מיט פאַרענדיקן אַ קניה פון אַ בית עלמין, וואָס ר׳

בעת מעשה האָב איך זיך דערמאָנט ווי חסידים דערציילן, אַז ר׳ משה לייב סאסאָווער האָט אָנגעזאָגט אַז בעת זיין פּטירה זאָל מען אים זינגען דעם ניגון וואָס ער האָט אַזוי ליב געהאַט צו הערן און צו זינגען... און ר׳ משה לייב איז נישט געווען דער איינציקער וואָס האָט געוואָלט ווערן באַגלייט צום אַנדערן עולם מיט געזאַנג.

ווי גוט און וואויל עס איז, ווען מען קען נאָכזינגען און זיך איינהערן צו אַ ניגון פון אַ מענטשן מיט וועמען מען איז געווען נאָענט אַ גאַנץ לעבן, און דערביי האָבן דאָס געפיל, אַז מיטן ניגון באַגלייט מען אים צום היכל פון אייביקייט.

ווען ר׳ איטשע מאיר איז געקומען קיין טאָראָנטאָ

ר׳ יצחק מאיר קאַראַליניק ע״ה איז אָנגעקומען קיין טאָראָנטאָ אויף שבועות פון יאָר תר״ע (1910) — 4 יאָר פאַרן אויסברוך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה. די לופט אין אייראָפּע איז שוין געווען אָנגעפילט מיט קריג־פּולווער. דער יידישער מצב אונטער דער צאַרישער מאַכט און די רעוואָלוציע־אויסברוכן, באַגלייט מיט פּאָגראָמען און אָנפאַלן, האָבן געשטעלט אין געפאָר די אידיליע פון שטעטל... יידן, אמת געציילטע, האָבן שוין געזען, אַז מען מוז אָנטלויפן, זוכן פּרנסה אין דער גרויסער וועלט — ר׳ איטשע מאיר האָט באַשלאָסן אויסצואָנדערן קיין קאַנאַדע און פּרובירן זיין מזל אין דער ענגליש־קאַנאַדער דאָמיניע.

עס זענען געווען שווערע יאָרן פאַר ניי־געקומענע אין קאַנאַדע. די פראַגע פון „ואם תאמר מה נאכל״? איז געשטאַנען פאַר דעם „גרינעם״ איטשע מאיר׳ן אין זיין פולער האַרבקייט. ער האָט זיך אָבער גאָרנישט פאַרלירן, געגנומען אַרבעטן פאַר אַ דאָלאָר אַ טאָג — זעקס דאָלאָר אַ וואָך און ווען זיין בעל הבית האָט אים אָנגעהויבן דיקטירן וועגן צופיל גיין אין שול, צו דאָוונען מיט מנין, פרייטיק זיך גרייטן אויף שבת, האָט ער אים פאַרלאָזט, געגנומען זוכן נייע פּרנסות, „פּעדלען״ וכדומה. מיט זיין שטאַרקן ווילן האָט ער דורכגעבראָכן פאַר זיך אַ וועג, געגנומען האַנדלען מיט פלעשער, וואָשן פלעשער; ער, זיין פרוי, שוועסטער און שוויגער — אַלע האָבן געהאָלפן אין דער אַרבעט, בכדי נישט צו דאַרפן אָנקומען צו מענטשן. דעם אָנזאָג: „ואל תצטרך לבריות״, האָט ער שטאַרק געהיטן.

נאָך יאָרן פון אָנשטרענגונג האָט ער אַנטוויקלט אַ גאַנץ גוט געשעפט. באָלדווין סטריט איז געוואָרן דער צענטער פּן די קאַראַליניקס. פאַרהאַרעוועט ביז גאָר, איינגע־בויגן און איבערגעבויגן, האָט ער פאַרמאָגט דעם רצון און איז געווען געבענטשט מיט אַ געזונטן מוח, זיך צו האַלטן ביים פּרינציפּ פון „אהב את המלאכה״... די דאָזיקע כאַ־ראַקטעריסטיק האָט מען געזען ביי אים אין דער יוגנט און נישט ווייניקער אין די על־טערע יאָרן. ער האָט אַרויסגעוויזן גבורה, שוין אינעם זקנה־פּעריאָד ביז צו „גבורות״.

נ. שמן

אָפּשלום פון אַ תקופה

אַ זייל אין דער רעליגיעזער יידישער טאָראָנטאָ. — אַ פּלאַנצער פון אַ לעבעדיקן בוים. — אַ פּיאָנער פון מעשים. — זכרונות.

אין דער נאָך שבעה־נאַכט האָב איך געשטעלט ר׳ איטשע מאיר׳ס פּלאַטע אויף מיין מאָדערנעם גראַמאַפאָן, צו הערן נאָכאַמאָל דאָס קול פון דעם כּמעט לעגענדאַרישן בעל מנגן און בעל מעשים. איך האָב דערפילט אַן אינערלעכן דראַנג אים צו הערן אין דער פּוילישער הברה און זיסער מעלאָדישקייט — צו הערן דאָס קול, וואָס האָט מיך באַצויבערט דעם ערשטן יום־כּפּור אין טאָראָנטאָ.

צום ערשטן מאָל האָב איך געהערט ר׳ איטשע מאיר׳ס „יעלה׳ס" און „כי הנה כחומר", מיט איבער פערציק יאָר צוריק. מיט גרויס התּפּעלות האָב איך דאַן געטראַכט וועגן דעם „כנגן המנגן ותהי עליו יד ד׳" — אַזאַ זיסקייט, אַזאַ באַ׳טעמ׳טקייט פון אַ בעל תּפילה... אַזאַ חוש פאַר נגינה — דאָס איז אַ זעלטנקייט אַפילו אין אַמאָליקן שטעטל. ר׳ איטשע מאיר איז געוואָרן געבענטשט מיט זיין געפיל פאַר נגינה, מיט זיין שטימע, מיט זיין באַטאָנונג פון ספּעציעלע תּפילות. ס׳איז אַריין אין אַלע איברים זיין „רננו צדיקים". אַ שאָד וואָס אַזוי וויניק איז אָפּגעראַטעוועט געוואָרן פון שכחה. וועט אים נאָכ־זינגען? וועט וועט זיין ביכולת צו זינגען „שומר ישראל", אָדער אַנדערע פּאָלקסטימלעכע רעטשיטאַטיוון? וועט? — דאָס בלייבט אַ גרויסע פראַגע!

בעת איך האָב זיך צוגעהערט צו זיין „ארשת שפתנו", האָב איך געפילט, ווי דע־מאָלט אין מיינע „גרינע" יאָרן, באַהערשט פון זיין „מבין ומאזין". ס׳האָט זיך מיר גע־דאַכט, ווי ער גייט אַרויף אינעם היכל הנשמות מיט אָט דעם געזאַנג; ער טרעט אַרויף צום „מלך אל רם ונשא" און בעט זיך „יערב לפניך"... איך האָב זיך, אַזוי צו זאָגן, גע־זעגנט מיט ר׳ איטשע מאיר׳ן מיט געזאַנג און זיך פאַרגעשטעלט, אַז דאָס איז געוואָרן זיין וואונטש: ניט ווייניק, נאָר זאָגן צידוק הדין מיט „שבח נותנים לו כל צבא מרום..." ווי ער פלעגט ליב האָבן צו זינגען, און מיטן זעלבן שיר ושבח קומט ער אַרויף אין די הימלישע הויכן.

אַ בריוו וואָס איז געשריבן געוואָרן פון הרב **פינחס גרויבאַרט** ז״ל

אין שייכות מיטן פּלאַן זיין פאָטער זאָל פאַרלאָזן סט. לואיס און צוריק פאַרנעמען דאָס רבנות אין טאָראָנטאָ.

3223 Douglas Blvd.,
Chicago, April 26/28

אונזער טייערער און ליבגעשעצטער פריינד ר״מ [illegible] :—

אייער בריוו האָב איך ערהאַלטען פאַר וואָכען [illegible]
דאַנק אייך זייער. איך פרעה מיך באמת אַז ביי אייך איז
אַלעס אין בעסטען אָרדנונג.

ביי אונז איז אויך קיין נייעס. מיר זיינען פאַרנומען
מיט אונזערע למודים און [illegible] די אַרבייט. פון פסח ביז
שבועות איז מיר אָנגעלייגט צו רעדען אין די שטעט אַרום
שיקאַגאָ — און מיר זיינען דערווייל גאַנץ פאַרנומען — אָבער
ב״ה מיר זיינען צופרידען.

יעצט וועגען דעם ענין. איך ווייס געוויס אַז אַלעס וואָס
איך וועל דאָ שרייבען וועט בלייבען בסוד — דאָס דאַרפט איהר
מיר אפילו ניט צוזאָגען. איך קען אייך און אייער פאַמיליע
גאַנץ גוט.

ערשטענס אייער בריוו האָב איך גלייך געשריבען
אַהיים און מיין ליבע פאַמיליע האָט מיר היינט געענטפערט
אַז . ער איז מסכים צוריק אָנצונעמען דאָס רבנות
אין טאָראָנטאָ — און איהר קענט זאָגען מיט אייער אַרבייט
אין שול אייער אַרבייט זיין געדולד מיט גליק.

אַז און די ליבע מאַמע וועלען קומען צום חנוכת־הבית
אָבער געוויס וועט איהר שרייבען צו מיר די גענויע
דאַטע ווען מיר דאַרפען קומען.

איך גלויב אַז אַלעס וועט דאָרט זיין אין בעסטען
אָרדנונג און מיר וועלען דאָרט זיין מיט [illegible]

-2-

ליבגעשעצטער פריינד.

איבערנעמענדיג דאָס רבנות אין סט. לואיס האָט די
ל. פאַמיליע געמיינט אַז דאָרט וועט [illegible] צו בריינגען
פּלאַן צו אַרבייטען לטובת הכלל אַזוי ווי ער איז
שטענדיג געוואוינט צו טאָן — אָבער לײדער, צום גרויסען
בעדויערן זיינען דאָרט ניט פאַראַן די מענשען
דערצו — און צו דעם אַלעמען פיהלען זיי זיך זייער
פרעמד, ספּעציעל די ל. מאַמע מיט [illegible].
[illegible] איז דאָרט ניט שלעכט.
אַלזאָ, איהר קענט אַרבייטען וועגען דעם — און
מיר האָפען אַז די זאַך וועט מיט מזל אויסגעפיהרט
ווערען — וויל די פּראָוויזיע צו אייך איז זייער
קרוב.

[crossed out] ליבע איהר ווייסט אַז איך האָב אונטערגענומען
צו רעדען ביים חנוכת הבית — וויל איך אייך בעטען
אין מיינע רעדען — אָבער שרייבט מיר פּריוואַט וועגען
[illegible] רעדען און [illegible] און [illegible],
ווי איך זאָל זיך האַלטען [illegible].

ווי וועלען אונזערע פֿריינד פון סט. לואיס מיטנעמען
און איהר וועט האָבען די געלעגענהייט צו טרעפען
און אַ שבת [illegible] — ווי איהר וועט געשטיין,
אַלזאָ, איהר קענט זיין [illegible]!

יעצט וועגען חזן [illegible]. היינט
[illegible] און [illegible] און [illegible] שבת ר״ח סיון

און וועַן הרב גרויבאַרט איז אויף אַ קורצער צייט אַוועק פון טאָראָנטאָ, וועלכער איז רב־הכולל פון סט. לואיס אין די שטאַטן, האָט אים ר׳ איטשע מאיר איינמאָל געבראַכט קיין טאָראָנטאָ צו דער חנוכת־הבית פון דער תלמוד־תורה; ער האָט אים שוין אָבער נישט געלאָזט צוריקפאָרן קיין סט. לואיס. האָט ער זיך שוין ווידער באַזעצט אין שטאָט און געוואוינט ביזן לעצטן מאָמענט אויף 147 דעניסאָן עוועניו.

דעם שבת בראשית פון תרצ״ח איז דער רב אויפגערופן געוואָרן צו דער תורה און מ׳האָט אויסגעלאָזט מיטן פּסוק ויתהלך חנוך את האלקים, ואיננו כי לקח אותו אלקים... דעם נאָכפאָלגנדיקן מיטוואָך וָוונט פּ׳ נח, האָט דער גאון מוהר״ל אויסגעהויבט זיין לעצטן אָטעם. ביי זיין זייט איז געשטאַנען ר׳ איטשע מאיר קאָראלניק, געטרייער תלמיד, חבר, מיטאַרבעטער, חסיד און ידיד נאמן. אויפן טעלעפאָן איז שיקאַגאָ האָט זיך געהערט זיין ווייניגע־דיקע שטימע: „נפלה עטרת ראשנו״... עס איז אַראָפגעפאַלן די קרוין פון זיין קאָפּ . . .

* * *

אויפן גאַנצן צפון־אַמעריקאַנישן קאָנטינענט איז ר׳ איטשע מאיר געווען אַ חד־בדרא. עס גלויבט זיך קוים אויב אין גאַנץ קאַנאַדע און אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז געווען אַזאַ מנהיג און אַזאַ ראש־הקהל. ר׳ איטשע מאיר איז געווען אַ פּיאָנער, אַ חלוץ פון דער טאָראָנטער יידישער קהילה, לייגנדיק דעם פונדאַמענט פונעם רעליגיעזן יידישן חינוך אין שטאָט. די גולת הכותרת פון זיין פאַרבנרייכער קהל׳שער אַרבעט איז אָן שום צווייפל די תלמוד תורה עץ חיים מיט אַלע פאַרצווייגונגען, פאַקטיש אַ קאָמפּלעקס פון אינסטיטוציעס. אָבער אויך אויף אַנדערע אַנשטאַלטן אין שטאָט ליגט זיין חותם, זיין שטעמפּל. ר׳ איטשע מאיר איז די אַלע יאָרן אין טאָראָנטאָ געווען אָן אוניקום, וואָס מ׳רופט אָן „סואי גענעריס״, טאַקע אַ יחיד במינו. אויף אים קען מען זאָגן בלי שום גוזמא: מי יתן לנו תמורתו.

דער הוה מתחמם כנגד אורם של תלמידי חכמים (אבות, ב׳, ט״ו) האָט ביי ר׳ איטשע מאיר׳ן געהאַט אַ גאָר באַזונדערן מיין און באַדייט.

תקופה איז די רעליגיעזע מחנה געווָארן אַ „מחניים"... ס׳איז נישט שטענדיק געווען אַ „מחנה אלקים", נאָר טאַקע „ויקרא שם המקום ההוא מחניים"... עס איז געווען אַ קהילה, און עס האָט אויך פונקציאָנירט די באַרימטע קהל עדת ישראל. דער גייסטיקער פירער איז געווען דער רב; דער פּרנס — ר׳ איטשע מאיר קאַראַליק. מיט אויסערגעווייניגלעכן אויסדויער האָט ר׳ איטשע מאיר געפירט די „קהל עדת", ווי זי איז געווען באַקאַנט. ווייל אַ געבוירענער מנהיג איז ער געווען, אַ מנהיג בחסד עליון. און ווי געטרייַ ער האָט געדינט זיין ליבלינג־רב! זייער מיטאַרבעט איז אַ ליכטיק קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון דער יידישער קהילה אין טאָראָנטאָ.

עס זענען אין יענער צייט אַראָפגעקומען קיין טאָראָנטאָ דריי באַרימטע אַמעריקאַנער רבנים, וועלכע האָבן צוזאַמענגעשטעלט אַ בית־דין, וואָס האָט געדאַרפט אויסגלייכן דעם קאָנפליקט צווישן די צוויי רעליגיעזע מחנות און טאַקע די סכסוכים צווישן דעם הגאון מוהרי״ל ז״ל און די אַנדערע טאָראָנטער רבנים. די מחלוקה איז שוין היינט אַ היסטאָרישע; זי איז אָפּגעשפּיגלט מיט אַלע דעטאַלן אויף די שפּאַלטן פון דעם „אידישן זשורנאַל". איך דערמאָן זיך איצט די רעפּאָרטאַזשן פון ה. מ. קירשענבוים און די אַרטיקלען פון רעדאַקטאָר אברהם ריינוויץ. די רבנים זענען געווען: הרב ישראל ראָזענבערג, הרב יוסף קאָנוויץ, און הרב אלתר שאול פעפער. הרב ראָזענבערג און הרב קאָנוויץ זענען אין פאַרשיידענע צייטן געווען פרעזידענטן פון דער אגודת הרבנים, גרויסע לומדים; הרב קאָנוויץ איז געווען דער איידעם פון דעם באַרימטן גאון, דעם רידב״ז, דעם סלוצקער רב, און שפּעטער שיקאגער רב־הכולל; הרב פעפער, אַ גדול בתורה, צו וועמען עס איז דאָ אַ תשובה אין מיין פאָטער׳ס „חבלים בנעימים". זיי זענען געווען פאַרערערס פונעם בעל „חבלים בנעימים", און דאָך זענען זיי געווען מתווכים, פאַרמיטלערס, צווישן אים און די טאָראָנטער רבנים... איך געדענק נאָך זייער פסק דין; אינעם טעקסט האָבן זיי געגוצט די זעלבע טיטולן פאַר אַלע רבנים אָן שום דיסקרימינאַציעס און אונטערשיידן: יעדן האָבן זיי אָנגערופן „מעלת כבוד" און הרב הגדול... (פאַקטיש אַ פּשוט׳ער רבנ׳ישער טיטול). זענען זיי דאָך געווען אומפאַרטייאישע דיינים.

ר׳ איטשע מאיר האָט אין יענער צייט אַרויסגעוויזן זיינע אויסערגעוויינלעכע פייאיקייטן ווי אַ געשולטער דיפּלאָמאַט און פּאָליטיקער. טאָג־אויס, טאָג־אויס, איז ער געווען ביים רב אין הויז און מיט אים געריידט וועגן די פראָבלעמען וואָס האָבן זיי אָנגעריכט. אָן אים האָט קיין זאַך נישט געקענט געטאָן ווערן. וואָס פאַראַ טאָלעראַנץ זיי האָבן אַרויסגעוויזן איינער צום צווייטן! דאָס מיינט נישט, אַז עס זענען נישט געווען צייטן ווען זייער אויסדויער איז נישט געשטעלט געווָארן צו דער פּראָבע. אַזעלכע מאָמענטן קומען אויף אין מיין זכרון... ענדלעך אָבער איז עס געקומען צו „את והב בסופה" און „שובה ונחת"...

און אַזוי איז עס תמיד געווען: די נאַהבים והנעימים, דער רב און ר׳ איטשע מאיר. אין דער שטאָט אַז מ׳האָט דערמאָנט הרב גרויבאַרט, האָט מען תיכף דערמאָנט ר׳ איטשע מאיר קאַראַליק. און אַזוי האָט עס אָנגעהאַלטן ממש ביז דער לעצטער רגע...

ר׳ איטשע מאיר האָט, ווייזט אויס, געלייענט מיינע געדאַנקן, און האָט מיט זיין באַקאַנטן שמייכל זיך געוועדעט צו מיר און צו מיין ברודער, פּנחס, ז״ל, בזה הלשון: „אַ יאָ, „עץ״ וואונדערט זיך, „הזאת נעמי״, אָט־דאָס איז דער מיסטער קאָראלניק? יאָ, יאָ, דאָס בין איך, אַ היימישער ייד, אייערס אַ לאַנדסמאַן פון סטאַשעוו, און זאָלט איר טאַקע וויסן אַז טאָראָנטאָ איז צוזאַמענגעשטעלט פון אַ סך סטאַשעווס, און אַז דאָ קען מען אָפּהיטן יידישקייט פונקט ווי אין סטאַשעוו״...

יענעם יום־כיפור האָבן מיר צום ערשטן מאָל געהערט ר׳ איטשע מאיר׳ן דאַוונען פאַרן עמוד אין דער תלמוד־תורה עץ חיים אויף ד׳אַרסי סטריט. ווער קען דאָס פאַרגעסן?

נאָך די ימים־טובים איז די פאַמיליע איינגעאָרדנט געוואָרן, צום ערשטן אויף 9 באָלדווין סטריט בשכנות מיט די קאָראָלניקס, און דערנאָך אויף 22 סיסל סטריט. דער מענטש וועלכער האָט דאָס אַלץ דורכגעפירט בשלימות איז געווען ר׳ איטשע מאיר.

און פון יענע ערשטע טעג, און טאַקע ביזן לעצטן מאָמענט פון מיין פאָטער׳ס לעבן איז לא זזה ידו של ר׳ איטשע מאיר מתוך ידו של מר אבא ז״ל. זיי זענען באַלד געוואָרן די „הנאהבים והנעימים״ וואָס „בחייהם... לא נפרדו״... זייער מיטאַרבעט איז געווען למופת, אַ ממש מוסטערהאַפטע.

אין דער תלמוד תורה עץ חיים, וואו ר׳ איטשע מאיר איז געווען דער רוח החיים, האָט ער דאָך אַוודאי געהאַט די גייסטיקע מיטווירקונג פון זיין באַליבטן רב און חבר. נישט געקוקט אויף זייערע פרינציפּיעלע חילוקי־דעות, לאָמיר זאָגן וואָס אָנבאַלאַנגט דעם סדר־הלימודים, איז דעם רב׳ס וואָרט אין אָט־די ענינים געווען פאַר ר׳ איטשע מאיר׳ן הייליק. פאַר מיר ווי אַ יוגנטלעכער באָבאַכטער, איז דאָס געווען אַ מערק־ווירדיקע דערשיינונג. דער חסידישער ייד מיט אַלט־מאָדישע בליקן אויפן יידישן לעבן, האָט אַרויסגעווויזן אַן אמת׳ע פאַרשטענדעניש פאַר די אָנשויאונגען פונעם רב, וועמענס השקפה איז דאָך געווען אַ לומדיש־משכילישע. און אַזוי אַרום האָט די תלמוד־תורה עץ חיים געקענט אָננעמען אַ מער־ווייניק מאָדערנעם קוריקולום. אַוודאי זענען געווען סכסוכים אַרום דער פראָגע; זיכער זענען פאָרגעקומען לעבהאַפטע דיסקוסיעס אויף פאַרזאַמלונגען אין יענע יאָרן — דער רב און ר׳ איטשע מאיר האָבן זיך אָבער גוט פאַרשטאַנען.

אינעם אַלגעמיינעם קהילה־לעבן די צוויי, דער רב און דער פּרנס, דער טאָטע און זיין ראש־הקהל, כסדר געאַרבעט צוזאַמען. אַוודאי זענען אין יענעם שטח אויך אָנטשטאַנען מיינונגס־פאַרשידנקייטן — אין אַ געוויסן זין זענען דאָס געווען צוויי וועלטן — אָבער, ווי איך געדענק, האָבן די צוויי שטענדיק דערגרייכט אַ וואונדערלעכע האַרמאָניע. קיינער אין שטאָט האָט זיי נישט געקענט דערווייטערן איינער פונעם אַנדערן.

געווען אַ צייט פון גרויסע מחלוקות. קאָמפּן זענען אויסגעפאָכטן געוואָרן, וואָס זענען שוין אַריין אין דער געשיכטע פון דער טאָראָנטער יידישער קהילה. אין מיין

הרב דר. דוד גרויבאַרט

דער רב און דער פּרנס

וועז כ׳האָב צום ערשטן מאָל געהערט דעם נאָמען **איטשע מאיר קאָראָליק** בין איך נאָך געווען אַ קליין אינגל אין סטאַשעוו. עפּעס האָב איך געהערט וועגן בריוו, וואָס זענען אָנגעקומען פון טאָראָנטאָ, אַ שטאָט אין דער וווייטער קאָנאַדע, וואָס האָבן געהאַט צו טאָן מיט מיין פאָטער׳ס מעגלעכער רייזע אַהין כדי אָנצונעמען די רבנות פון יענער קהילה. אויף די בריוו־בויגנס און די קאָנווערטן איז געדרוקט געווען דער נאָמען פון יענעם פאָנטאַסטישן יידּ, און כ׳וויס נישט פאַרוואָס, אָבער מיר האָט זיך אויס־געווויזן אַז ער מוז זיין אַ באַנקיר; דורך די אַלע וואָכן און חדשים, וועז עס זענען אָנגעגאַנגען די פאַרהאַנדלונגען מיט דעם פאַר מיר כמעט לעגענדאַרישן מאַקס קאָראָליק — אַזוי איז דער נאָמען דערשינען אויף ענגליש — האָב איך רק געטראַכט אַז ער איז אַ באַנקיר... ער שיקט שיפּסקאָרטן — דאָס טוט אַ באַנקיר...

אין דער צווישנצייט איז דער טאַטע, ז״ל, אַרויסגעפאָרן קיין לאָנדאָן, ענגלאַנד, ווי אַ מיטגליד פון דער מזרחי־דעלעגאַציע צו דער היסטאָרישער ציוניסטישער וועלט־קאָנפערענץ. דאָרט האָט ער געהאַלטן אַ רעדע ביי דער שלוס־זיצונג אין אַלבערט האָל, וואו ער האָט שארף קריטיקירט די פּוילישע אַנטיסעמיטיש־אַריענטירטע רעגירונג. ווי אַ רעזולטאַט פון דעם וואָס אויסצוגן פון זיין רעדע זענען דערשינען אין דער פּוילישער פּרעסע, האָט דער בירגערמייסטער פון סטאַשעוו, פּאַן קראָוזע, געוואָרנט מיין מוטער, ע״ה, צו לאָזן וויסן דעם טאַטן דורך אַ געהיימער שריפט זיך נישט צוריק־צוקערן קיין סטאַשעוו, נייערט צו פאָרן פון לאָנדאָן דירעקט קיין טאָראָנטאָ. זי האָט אָט־די אינסטרוקציעס תיכף אויסגעפאָלגט, און דער פאָטער איז פון לאָנדאָן געפאָרן קיין טאָראָנטאָ. די מאַמע און מיר, קינדער, האָבן אין אַ קורצער צייט פאַרלאָזט סטאַשעוו און אַרויסגעפאָרן קיין טאָראָנטאָ.

אין אַן ערב יום כיפור זענען מיר אָנגעקומען אויף טאָראָנטאָס ״יוניאָן סטיישאָן״, וואו מיר זענען באַגעגנט געוואָרן פונעם טאַטן און ר׳ איטשע מאיר קאָראָליק ז״ל. דאָס קליינע אינגל האָט געקוקט אויף דעם געגאַרטן מר. קאָראָליק. עפּעס האָט ער נישט אויסגעקוקט ווי דער באַנקיר אינעם בחורל׳ס פאַנטאַזיע! עס איז פאַר אים געשטאַנען אַ חסידישער ייד פונעם טיפּ סטאַשעווער יידן: אָט־דאָס איז דער מר. קאָראָליק?

ביים קעמפּ אין בראנטי איז אויך געווען אַ האָטעל פּאַר עלטערע מענטשן. עס פּאַרשטייט זיך, דאָס די מערסטע מזרחי חברים האָבן פּאַרברענגט זייער זומער וואַקאַציע דאָרטן און ספּעציעל אויף די שבתים זענען אַרויסגעקומען אַ סך חברים, ווייל מען האָט געפּילט די אווירא דארץ ישראל. די זמירות וואָס די קינדער האָבן געזונגען האָבן גע־ווירקט אויף די צוהערער ווי די שענסטע סימפאָניעפּ און דאָס האָט גורם געווען עס זאָל זיין אַ גרויסע צאָל געסט, ספּעציעל ר׳ איטשע מאיר וואָס איז דאָן געווען בלב ונפש לטובת דער תלמוד תורה עץ חיים, האָט געהאָט די גרעסטע הנאה זעענדיק ווי אַזוי די תלמידים פון זיין תלמוד תורה פּאַרברענגען די זומער וואָכן אין אַזאַ וואַרעמער יידישער סביבה. זיי קומען אַהיים באַגייסטערטע פון זייער וואַקאַציע און שליסן זיך אָן אין דער זעלטן גוטער יוגנט אָרגאַניזאַציע, די בני עקיבא, וואָס ברענגט אַריין אין די קינדער דעם אמת'ן אידעאַל פון תורה און ציון, דורכן אידעאַליזם פון תורה ועבודה באַוועגונג.

* * *

ר׳ איטשע מאיר ז״ל האָט געלעבט אַ צופּרידן לעבן, געהאָט נחת פון די קינדער און זיינע אייניקלעך, געהאָט אומצאָליקע פריינט און איז נפטר געוואָרן בשיבה טובה ח׳ אייר תשל״א, אידערלאָזנדיק אַ שם טוב. זיין נשמה רוט שוין אין ליכטיקן גן־עדן. תנצב״ה.

זיין אָנדענק וועט אונדז שטענדיק טייער זיין.

זכרו ינון בינינו לעד.

מעשיו למען החינוך על טהרת הקודש יהי׳ נר לרגלינו.

מזכרת לעסקן

ידידיו ומוקיריו ישאו באהבה את זכרו היקר

כל חייו היו קודש לחינוך ויהדות

מזרחי געפונען אין תלמוד תורה אַ פּלאַץ צו האָבן זייערע פּאַרזאַמלונגען, אַ צימער פּאַר אַן אייגענעם מנין מיט אַלע נויטיקע באַקוועמלעכקייטן און ר׳ איטשע מאיר האָט זיך שטאַרק פּאַראינטערעסירט מיט אָט דער רעליגיעזער יוגנט אָרגאַניזאַציע.

* * *

אין מזרחי

שפּעטער איז געשאַפן געוואָרן די עלטערע מזרחי אָרגאַניזאַציע, צו וועלכער ר׳ איטשע מאיר האָט זיך אָנגעשלאָסן און געווען טעטיק אַלע יאָרן. יעדעס מאָל ווען מען האָט געמאַכט אַ זאַמלונג פּאַר מזרחי אינסטיטוציעס אין ישראל, וועלכע האָבן זיך גענויטיקט אין פינאַנציעלער הילף, איז ר׳ איטשע מאיר געשטאַנען מיט זיין אָפּענער האַנט און וואָרעם האַרץ און געגעבן בכבוד׳יקע סומען געלט לטובת אונדזערע ישיבות און אַנדערע וויכטיקע אַנשטאַלטן פון דער מזרחי באַוועגונג.

די צעירי מזרחי חברים אין יענער צייט האָבן גוט געדענקט וואָס משה רבינו האָט געזאָגט צו פּרעה אויף זיין פראַגע: „מי ומי ההולכים? בנערינו ובזקנינו נלך", אַז אָן די יונגע קינדער קען מען גאָרנישט דערגרייכן. איז טאַקע אָרגאַניזירט געוואָרן אַ „השומר הדתי", צו וועלכער די מערהייט איז געווען תלמידים פון תלמוד תורה עץ חיים, און מען האָט זיי געגעבן שיחות וועגן דעם אידעאַל פון תורה ועבודה. עס איז באמת געווען אַ טייערע יוגנט גרופּע, מיט וועלכער דער רעליגיעזער ישוב אין שטאָט האָט שטאָל־צירט און גרויסע מאַסן יידן זענען געקומען צו זייערע קאָנצערטן און אַוועק זייער באַ־גייסטערט. אין אָנפאַנג האָט מען פּאַר דעם דעם השומר הדתי געמאַכט „זומער קעמפּ" יעדן זומער אין אָנדער פּלאַץ. אָבער עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו קויפן אַ פּאַסיקן פּלאַץ אויף וועלכן אַזאַ זומער קעמפּ זאָל אויפגעשטעלט ווערן. דער ספּעציעלער קאָ־מיטעט לטובת דעם קעמפּ האָט געקויפט אַ גרויס שטיק לאַנד אין אַ נאָענטן זומער רעזאָרט אין בראנטי, אַ דאָרף צווישן טאָראָנטאָ און האַמילטאָן, וואו עס איז געווען דער מרא דאתרא הרב ר׳ שמואל הלוי לעווין ז״ל, אַ וואַרעמער, אידעאַלער מזרחיסט, וועלכער האָט אַ סך געהאָלפן אין דער אַרבעט פון אויפשטעלן דעם „קעמפּ" (מושבה) אין בראנטי. צווישן די אַקטיווע העלפער איז נאָטירלעך אויך געווען ר׳ איטשע מאיר. ער האָט גע־געבן געלט און געהאָלפן שאַפן די נויטיקע סומען פּאַר דעם צוועק. וען עס איז פּאַר־געקומען דער חנוכת הבית פון קעמפּ אין בראנטי, האָט ר׳ איטשע מאיר געפּילט ווי אַן אמת׳ער מחותן ביי דער פייערונג, געזאָגט פייע לויב־ווערטער און געזונגען פּאַרן עולם פּאָסיקע נגוגים און שיינע שירים, וואָס האָבן שטאַרק אויסגענומען ביי אַלע פּאַרזאַמלטע, אַזוי ווי דער שטייגער איז געווען ביי אַלע אונטערנעמונגען ביי וועלכע ר׳ איטשע מאיר האָט זיך באַטייליקט.

עס איז געווען אינטערעסאַנט צו אָבסערווירן מיט וואָס פאַר אַ התלהבות ר׳ איטשע מאיר האָט געשאַפן געלט; ווי אַזוי ער האָט אויסגענוצט יעדע געלעגנהייט סיי ביי שמחות און סיי ביי אַנדערע אונטערנעמונגען. אין יענער צייט איז נאָך קיין אַרגאַני־זירטע גרויסע געזעלשאַפטלעכע קאַסע, ווי ס׳איז דער „וועלפעיר פאָנד", נישט געווען, קיין ביוראָ פאַר יידישער דערציאונג איז נישט געווען, נאָר יעדע תלמוד תורה האָט געמוזט אַרבעטן פאַר איר בודזשעט. אַ דאַנק ר׳ איטשע מאיר׳ן האָט די עץ חיים תלמוד תורה געקענט צאָלן די שכירות צו די לערער און צו דעקן אַלע נויטיקע באַדערפענישן אין דעם וויכטיקן לערן אַנשטאַלט.

* * *

זיין נגינה

עס איז באמת געווען אַ געוואָלטיקער פאַרגעניגן צו הערן ר׳ איטשע מאירן דאָוונען פאַרן עמוד. ער איז געווען אַ ג־ט געבענטשטער בעל מנגן און ספּעציעל איז געווען אַן עונג רוחני אים צו הערן דאָוונען די ימים הנוראים. מיט אַזאַ וואַרעמקייט האָט ער געזאָגט די תפילות און זיי האָבן טאַקע געמאַכט אַ שטאַרקן רושם זוזיק אַלע מתפללים. זיין כל נדרי זאָגן איז געווען באַרימט אין שטאָט. דער בית המדרש און די עזרת נשים אין דער הויך, זענען געווען איבערפולט און זיין קול האָט אַלעמען דערהויבן גייסטיק, וויל ער האָט געזאָגט די תפילות מיט אַזאַ התלהבות, וועלכע האָט זיכער געווירקט אויפן באַשעפער. ווען עס איז פאַרגעקומען אַ היימישע חתונה און די געסט האָבן דערזען, אַז ר׳ איטשע מאיר איז דאָ צווישן די געסט, האָט מען פאַרשטאַנען, אַז עס וועט שוין זיין אַן אמת־פּריילעכע חתונה. ווען ר׳ איטשע מזמיר האָט זיך אַוועקגעשטעלט ביים הויפּט־טיש און אויסגעזונגען בקול רם: „חתן כלה מזל טוב, אַלע מחותנים מזל טוב"... איז באַלד די שטימונג געווארן אַ לעבעדיקע, דער עולם האָט געמומען טאַנצן און משמח זיין חתן־כלה אויפן פריילעכן אופן, אַזוי ווי עס באַדאַרף צו זיין אַ יידישע התונה.

מיט 42 יאָר צוריק זענען אַהער געקומען אַ צאָל יונגע רעליגיעזע מענטשן פון פוילן, וואו זיי זענען געווען מיטגלידער פון צעירי מזרחי. דאָ אין טאָראָנטאָ איז נאָך נישט געווען אַזאַ אַרגאַניזאַציע. איז טאַקע אַ דאַנק עטלעכע ענערגישע חברים געגרינ־דעט געוואָרען אַ צעירי מזרחי אין וועלכער עס האָט זיך אָנגעשלאָסן דער באַליבטער זון פון ר׳ איטשע מאיר׳ס, ר׳ הערשל נ״י, וועלכער פאָלגט נאָך אַלע יאָרן די זעלטענע גוטע אַרבעט פאַר דער תלמוד תורה עץ חיים, זייענדיק צווישן די ענערגישסטע עסקנים פאַר דעם רעליגיעזן חינוך, (אַ סך יאָרן געווען פרעזידענט פון תלמוד תורה). דער טאַטע האָט אַלעמאָל געשעפט נחת פון זיין הערשלען, זעענדיק מיט וואָס פאַר אַ וואַרעמקייט ער אַרבעט פאַר דעם הייליקן אַנשטאַלט, הלוואי זאָל ער דאָס קענען טאָן עד מאה ועשרים שנה. טאַקע אַ דאַנק דעם ענערגישן הערשל קאַראַלניק האָט די נייע געשאַפענע צעירי

נישט געקוקט אויף זיין שווערער אַרבעט פאַר פּרנסה, האָט ר׳ איטשע מאיר אַוועק־געגעבן זיין צייט און ענערגיע יומם ולילה לטובת דער ניי־געגרינדעטער תלמוד תורה עץ חיים. אַלס גייסטיקן מנהיג פון דער תלמוד תורה האָט ר׳ איטשע מאיר אַראָפּגע־בראַכט קיין טאָראָנטאָ דעם באַרימטן גאון, דעם סטאַשעווער רב, ר׳ יהודה לייב גרויבאַרט זצ״ל, וועמענס נאָמען שיינט נאָך איצט פון זיינע וואונדערבאַרע ספרים, וואָס ער האָט מחבר געווען. הרב גרויבאַרט זצ״ל האָט שטאַרק אַכטונג געגעבן אויפן תוכן הלימודים אין דער תלמוד תורה. ער איז כסדר אַרומגעגאַנגען אין די קלאַסן צו פאַר־הערן די תלמידים, ווי אַזוי זיי האָבן אַוואַנסירט אין די למודים.

ר׳ איטשע מאיר האָט געבויט אַ גרויסן בית המדרש ביי דער תלמוד תורה, וואו הונדערטער יידן זענען געקומען דאַוונען ערב ובוקר. ר׳ איטשע מאיר איז געווען דער הויפט בעל תפלה די ימים הנוראים, ווי אויך אַלע ימים טובים און בײַ שמחות, וואָס זענען פאַרגעקומען אין דעם צענטער פון תורה און יראת שמים. דער גרויסער גאון, הרב גרויבאַרט זצ״ל האָט גאָלערנט שיעורים מיט די עלטערע בעלי בתים און פאַרשטייט זיך אויך געהאַלטן די פאַסיקע תורה׳דיקע דרשות. אַלס מנהל פון דער תלמוד תורה האָט ר׳ איטשע מאיר אַריינגענומען זיין לאַנדסמאַן פון סטאַשעווו, ר׳ פינחס ראבד זצ״ל, אַ ייד אַ תלמיד חכם און זייער אַ פּאָפּולערער פּרינציפּאַל, וועלכער האָט אָנגעפירט מיט דער תלמוד תורה עץ חיים אַ סך יאָרן.

ר׳ איטשע מאיר האָט געאַרבעט זייער שווער פאַר די פינאַנציעלע באַדערפענישן פון דעם היילקן אַנשטאַלט. ער האָט אַראָנזשירט שיינע יאָרלעכע באַנקעטן כדי צו מאַכן „אַפּילס״ פאַר גאלט; ער האָט אויסגענוצט יעדע געלעגנהייט, כדי צו קענען שאַפן אַביסל גאלט און ער האָט עס געטאָן מיט ליבשאַפט בלב ונפש. ס׳איז כדאי צו דערציילן אַן עפּיזאָד, וואָס דער עלטערער ברודער פון דעם שרייבער, מאיר נ״י, וועלכער האָט געהאָט אַ געלעגנהייט צו זיין ביי די קאָראַלניקס אין הויז מיט 50 יאָר צוריק, האָט מיר דערציילט און דאָס גיט אַ קלאָר בילד פון ר׳ איטשע מאיר׳ס כאַראַקטער און ליבשאַפט פאַר דער תלמוד תורה.

אין יענער צייט האָבן די קאָראַלניקס חתונה גע׳מאַכט זייער זון ישראל יחיאל נ״י, די שמחה, פאַרשטייט זיך, איז פאָרגעקומען אין תלמוד תורה זאַל און די געסט האָבן זיך משמח געווען אויפן בעסטן אופן. שטעלט זיך אַוועק דער מחותן ר׳ איטשע מאיר און רופט אויס בקול רם: רבותי! איר זענט געקומען משמח זיין חתן וכלה און פון מיין טיפסטן האַרצן דאַנק איך אַלעמען. אי״ה ביי אייערע קינדער׳ס שמחות. איך פאַרשטיי, אַז איר וועט אַוודאי ברענגען דרשה געשאַנק פאַרן יונגן פּאָרל, איר וועט קויפן פאַר־שידענע מתנות, בעט איך אייך, איר זאָלט געבן נאָר מזומן און די גאַנצע סומע וואָס וועט אַריינקומען, וועט געגעבן ווערן אין אייער נאָמען צו דער תלמוד תורה. דאָס נייע פּאָרל וועט זיך אַן עצה געבן אַן „די דרשה געשאַנק״... אָבער די תלמוד תורה נויטיקט זיך אין פינאַנציעלער שטיצע. עס האָט אַריינגעבראַכט העכער טויזנט דאָלאָר און אין יענער צייט איז דאָס געווען אַ גאָוואַלטיקע סומע. אָט דאָס כאַראַקטעריזירט די פער־זענלעכקייט פון דעם ווארעמען ר׳ איטשע מאיר קאָראַלניק ע״ה.

ש. א. אבעללא, טאראנטא־ירושלים

ר׳ איטשע מאיר קאראלניק ע״ה

(זיין ארבעט פאר חנוך און ישוב הארץ)

אין טאראנטא האט געלעבט א ייד מיטן נאמען ר׳ איטשע מאיר קאראלניק, וועלכער איז געווען באוואוסט ביים גאנצן יידישן ישוב אין שטאט, ביי גרויס און ביי קליין. ער האט געווידמעט זיין צייט פאר דער תלמוד תורה עץ חיים, וואס ער האט געגרינדעט מיט אן ערך 60 יאר צוריק, בכדי צו געבן די יידישע קינדער אן אמת־ראליגיעזן חינוך, זיי זאלן קענען ממשיך זיין דעם קיום פון יידישן פאלק אויף ראליגיעזע יסודות.

* * *

די משפחה

וויל איך דא געבן קודם־כל א קורצע שילדערונג פון דער פערזאן ר׳ איטשע מאיר און זיין משפחה. זיי זענען געקומען פון סטאשעוו, א באקאנטע שטאט אין פוילן. דער עקאנאמישער מצב אין טאראנטא איז דאן נישט געווען קיין געהויבענער. עס האט געהערשט ארבעטסלאזיקייט און כדי צו מאכן פרנסה האט מען באדארפט זייער שווער ארבעטן.

האט ר׳ איטשע מאיר זיך געשאפן א פרנסה אויף דער יידישסטער גאס אין שטאט צו יענער צייט, אויף באלדווין סטריט. דארט האבן געהאט זייער וואוינונג ר׳ איטשע מאיר מיט זיין עקרת הבית אלטע טאבע ע״ה, אירע עלטערן ר׳ משה און רבקה, עליהם השלום, וועמען יעדער באקאנטער האט געוראפן דער פעטער משה און די מומע רבקה, צוליב ליבשאפט. זייער הויז איז געווען ווי א משכן, די קינדער זענען דערציגן געווארן אינעם אמת׳ן יידישן גייסט, מיט ליבשאפט צו תורה ומסורה, די שבת׳דיקע זמירות פון דעם הויז האבן געקלונגען אין דער געגנט ווי אן אמת׳ע סימפאניע און יעדער איינער האט זיי רעספעקטירט און געלויבט.

פאראייניקונג פון שוחטים: גסות און עופות — לויט תקנות פון דריי רבנים: י. ל. גרויבאַרט, י. ווייניריב, מ. צ. ליווויי און דריי פאָרשטייער פון דער קהלה.

AGREEMENT WITH SHOCHTIM, 1929

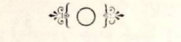
אין טאָראָנטאָ, מרדכי (מעקס), ווי די טעכטער חנה און רות — איך קאָן דאָך זיי אַלע — דאָס זענען טייערע קינדער און זיי ווייזן אַרויס גרויס אינטערעס אין דער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט. זיי פאַראינטערעסירן אַידעמס און שנורן נישט צו בלייבן הינטערשטעליק און האָבן אַ פּאָזיטיווע באַציאונג צו אַ דבר חסד, זיך מתחייב צו זיין צו יעדער וויכטיקער יידישער אַקציע.

און דאָ וויל איך אויך דערמאָנען די „עקרת הבית" — אַלטע טאָבע! (נ״ע) זי איז תמיד געווען די עזרת אין אַלע הינזיכטן. ווער שמועסט וועגן הלבשת ערומים? די לעצטע יאָרן פלעגט זי מיר טעלעפאָנירן: „דזשאָ, די פיס טראָגן נישט. איך קען נישט גיין צוזאַמען נעמען פאַר הלבשת ערומים. שיק מיר צו דיין טשעק". ווי איר מוטער רבקה, האָט זי זיך פאַרנומען אַלע יאָרן מיט צדקה־ענינים אויפן אַלטן היימישן שטייגער.

איבער זיי אַלע שוועבט דער גייסט פון איטשע מאיר. זיי פאָלגן נאָך זיינע דרכים. די מדה פון וואוילטעטיקייט און הילף צו נויטבאַדערפטיקע פאַרנעמט אַ גרויסן טייל פון זייער לעבן.

די טרייסט וואָס אַ מענטש קען האָבן איז, וען ער באַגרייפט אַז בלויז דאָס פאַר־גענגלעכע גייט אַוועק, אַז בלויז דאָס פיזיש־קערפערלעכע ווערט פאַרדעקט — די מעשים טובים פון אַ מענטשן בלייבן און שיינען — ר׳ איטשע מאיר געהערט צו די וועמעס נאָמען, וועמעס מעשים, וועמעס דערגרייכונגען בלייבן פאַר דורות.

יהי זכרו ברוך!

פועל טוב לעמו

בכל נפשו ומאודו

השוה הכתוב מצות כבוד אב ואם לכבוד המקום

אל תבכו למת ואל תנדו לו בכו בכו להולך — איר זאָלט ניט ווייַנען אויפן טויטן... ווייַנט אויף דעם וואָס גייט אַוועק (ירמי׳, כ״ב, י׳).

ר׳ איטשע מאיר איז געווען אַן „איש המעשה" און אַלס אַזעלכן וועל איך אים תמיד געדענקען. גאָר באַוונדערס זענען גרויס געווען זיינע פֿאַרדינסטן פֿאַר דער תלמוד תורה — און דערביי באַוויזן אָנצוהאַלטן דעם פּאָדעם פון נוסח סטאַשעוו, נוסח פּוילישׁ־ייִדישקייט.

וועג איך בין געווען פֿרעזידענט פון עץ חיים תלמוד תורה, פֿלעגט ער גאַנץ אָפט מיר טעלעפֿאָנירן אין אַ שיינעם העלן טאָג, בעת איך בין געווען שטאַרק פֿאַרנומען, און זאָגן בזה הלשון: „יאָסל, שפּאַן איין דאָס פּערדל, מ׳דאַרף צופֿאָרן... און נעמען אַ פּאָר קאָרבלעך" (זיין אויסדרוק פֿאַר דאָלאָרן), און ווי וואָגט מען אָפּזאָגן איטשע מאיר׳ן. האָט מען פֿאַרלאָזט די מסחרים, איבערגעלאָזט די סוחרים און מען איז געפֿאָרן „שאַפֿן" געלט! ער האָט נישט געוואָלט בלייבן הינטערשטעליק מיט שכירות פֿאַר די מלמדים און אָנגעשטעלטע.

דאָס איז אָבער נישט געווען גענוג פֿאַר אים. זייענדיק דער ענטוזיאַסטיקער פֿאָרדעם עץ חיים סיסטעם, גלויבנדיק אַז דאָ לערנט מען על טהרת הקודש און במילא וועט געלינגען צו דערציען אַ דור אויף דעם אַלטן שטייגער, די דערצויגענע זאָלן קענען אַ פּרשה חומש, אַ בלאָט גמרא... האָט ער זיך ניט אָפּגעהאַלטן פון שטיצן אָנדערע מוסדות. אַלס פֿרעזידענט פון די פֿאַראייניקטע ת״ת, איז מיר גוט באַקאַנט זיינע ברצונ׳דיקע בייטראָגן צו אַלע געלט־זאַמלונגען פון די „בתי ספר המאוחדים". די לעצטע יאָרן אָפּילו געקומען צו די יאָרלעכע באַנקעט־פּייערונגען, צום יאָרלעכן סיום, אויסצוהערן אַ באַריכט. זיין מתנה איז געקומען בנדבת לבו הטוב: מ׳האָט אים נישט געדאַרפט מאָנען; מ׳האָט אים נישט געדאַרפט ב א א ר ב ע ט ן. ער האָט זיין בייטראָג געבראַכט אַליין, אָדער געזאָגט זיינע קינדער, זיי זאָלן צושיקן אַ טשעק — און אַזוי האָט ער זיך נוהג געווען מיט אַלע אינסטיטוציעס.

אפשר איז זיין זכיה צו האָבן קינדער ממשיכים, קינדער וועלכע זאָלן אים צוטיילן אַזאַ כבוד, ווי די יידישע עטיק לערנט: מכבדו בחייו ומכבדו במותו, אפשר איז דאָס געווען אַ רעזולטאַט פון זיין באַנעמונג, פון זיין ערנסטקייט, פון זיין מסירת־נפשדיקייט.

ר׳ איטשע מאיר האָט געשעפּט נחת וועג ער האָט געזען, אַז הערי איז פֿאַראינטעראַסירט און וועלט דער הויפּט פון תלמוד תורה. ער איז געווען צופֿרידן צו זען ווי הערב (ישראל יחיאל) און סעם (שמואל) פירן זיך אויף יידישלעך אין דער גרויסער שיקאַגאָ; זיי פירן זיך ווי דעם טאַטנ׳ס קינדער, פֿאַלגן נאָך דעם טאַטנ׳ס דרך פון געבן מיט ברייטקייט... גאָר לעצטנס, דאָס מוזיניקל — דוד. אַזוי שנעל, ווי ער האָט זיך עטאַבלירט צוזאַמען מיט די גדולי האחים אין שיקאָגאָ, איז ער געווארן אַן עסקן פֿאַר חינוך און יידישקייט — און איך נעם אָן גוטע גריסן...

די זין זענען געווארן אַ שם דבר אין גרויס־שיקאָגאָ פֿאַר זייערע מדות טובות, פֿאַר זייער פֿאַלקסטימלעכקייט, האַרציקייט; פֿאַר זייער האַלטן אָפּן די טירן פֿאַר יעדן וואָס שטרעקט אויס אַ האַנט...

יוסף לעווין שרייבט

צו די נאָענטסטע פריינט און מיטאַרבעטער פון ר׳ איטשע מאיר געהערט יוסף לעווין, געוועזענער פֿרעזידענט פון ת״ת עץ חיים און אַ צענדליק יאָר פֿרעזידענט פון די „בתי ספר המאוחדים בטורונטו״. איצט איז ער אַ תושב אין נתניה, מדינת ישראל. מיר האָבן באַקומען אַ צושריפט אין שייכות מיטן אָנדענק־בוך. ער שרייבט צווישן אַנדערן:

איך בין נישט קיין שרייבער. מיר איז שווער צו נעמען די פֿעדער און שילדערן די פֿערזאָן פון י. מ. קאַראלניק ז״ל; איך בין נישט בכח אויסצודריקן בכתב זיינע אויפטוען; איך בין געווען נאָענט מיט אים אַלע מיינע יאָרן אין טאָראָנטאָ — און איך האָב צוזאַמען מיט אים אָנגעפֿירט צענדליקער אַקציעס לטובת דעם חנוך און לטובת אַן אָרגאַניזירט רעליגיעז־יידיש לעבן — נאָר באַזונדערס געווען מיט אים וואָס שייך די פֿאַזיציע פון דעם אומפֿאַרגעסלעכן רב און מנהיג, מורינו ר׳ יהודה לייב גרויבאַרט זצ״ל.

מספּיד זיין ר׳ איטשע מאירן? — ניין, דאָס קען איך נישט. איך וויל אָבער זאָגן, אַז דער פֿאַרלוסט איז נישט בלויז פֿאַר דער משפּחה, פֿאַר דער תלמוד־תורה — עס איז אַ פֿאַרלוסט פֿאַר דער שטאָט וואָס האָט געהאַט ביי זיך אַזאַ געטרייען מענטשן; אַ קעמפּער פֿאַר אַלץ וואָס איז הייליק אין יידישן לעבן; אַ קעמפּער פֿאַר אָרגאַניזירטקייט און צענטראַלקייט אינעם יידישן לעבן — אַן איבערגעגעבענער בלב ונפש פֿאַר דער דער־ציאונג פון דעם אונטערוואָקסנדיקן דור. איך האָב אים געזען, מער ווי ווער עס איז, ווי ער האָט אַזוי אָפט „געגורט״ זיינע לענדן אין באַשיצן דעם כבוד פון תלמוד תורה און פֿאַרזיכערן דעם בודזשעט פֿאַר דעם אויפהאַלט פון תלמוד תורה. ער האָט איינגעשטעלט זיין לעבן, זיין פּרנסה פֿאַר כבוד התורה און תלמוד התורה.

אַזוי איז דער גורל פון יעדן מענטשן; יעדער לעבעדיקער ווען מוז פֿאַרלאָזן דאָס לעבן. ווי זאָגט זיך דאָס פֿאַלקס־ווערטל: אינעם זאָמען פון געבורט איז פֿאַרפלאַנצט דאָס פֿאַרגיין. ר׳ איטשע מאיר האָט דערגרייכט די טיפע „גבורות״, „בא בימים״, ער האָט געלעבט אַ פולן יידיש־רעליגיעזן לעבן. געאַרבעט גאָר שווער, געווען אַ „נהנה מיגיעי כפיו״ און דערלעבט נחת פון זיין מי פֿאַר קהל און משפּחה; אַ פֿאַרצווייגטע תלמוד־תורה, ישיבות, בתי ספר אאַ״וו: נחת פון קינדער, אייניקלעך און אור־אייניקלעך — דאָך איז דער וויטיק גרויס, ווען מען פֿאַרלירט אַ נאָענטן פריינט — אַ מענטשן מיט ווען מ׳האָט געאַרבעט און געטאָן פֿאַר דער יידישער טאָראָנטאָ — און פון יעדער אַקציע, אַזויפיל רעמיניסענצן, אַזויפיל זכרונות.

בריוו פון הרב גרויבארט צו ר׳ איטשע מאיר׳ן

געשריבן פון סט. לואיס אָבער מיט טאָראָנטער אַדרעס

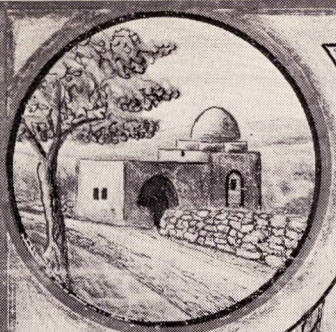
ענטפער אויף זיין מצב אין סט. לואיס — אָבער זיין משפחה איז נישט צופרידן פונעם שידוך ... ער ענטפערט אויך אויף שאלות־עירוב אין טאָראָנטאָ.

RABBI
L. GRAUBART
22 CECIL STREET
TORONTO, CANADA
Phone Trinity 1426-w

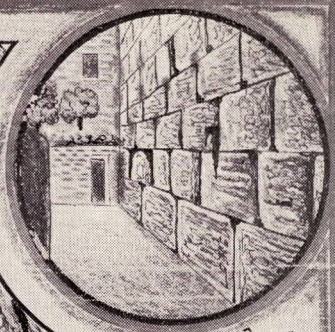
יהודה ליב גרויבארט

טאראנטא

LETTER FROM THE LATE RABBI GRAUBART,
St. Louis, USA., replying to I. M. Korolnek's questions regarding an "Eruv" in Toronto, 1928.

נזר גבאות

כותל המערבי

קבר רחל אמנו

ירקיע. ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד

מפעל עזרה לנצרכים

בעיה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה

באסיפת גבאי ומנהלי מוסדנו החשוב **מפעל עזרה לנצרכים** בעיה"ק **ירושלים** ת"ו, הורם על נס את פעולותיהם החשובות של ידידינו הזקנים הנאהבים והנעימים

מוה' **יצחק מאיר** ב"ר ישראל יחיאל **קרולניק** שליט"א

וזוגרתו הצנועה מרת

אלטע טויבע קרולניק תחי' ב"ר משה אהרן

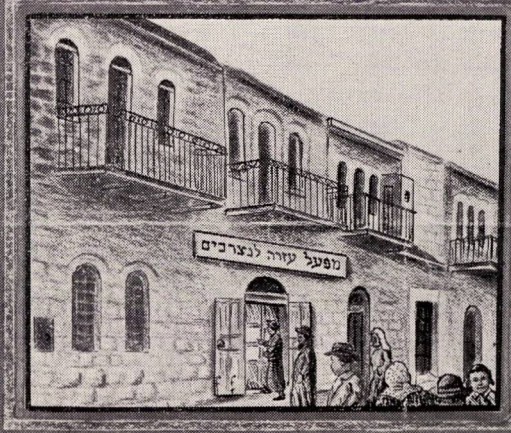
וממנים אותם בתור **גבאי** מוסדנו בעיר טוראנטא, קנדא.

מזיון ומירושלים ברכתינו שלוחה, יאריך ה' ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ועוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, ויזכו לעשות אך טוב וחסד כל הימים, ובכל אשר יפנו יצליחו, ויזכו לראות בשוב ה' את שיבת ציון וירושלים, וישראל נושע בה' תשועת עולמים, בביאת משיח צדקנו הולך תמים, במהרה בימינו אמן.

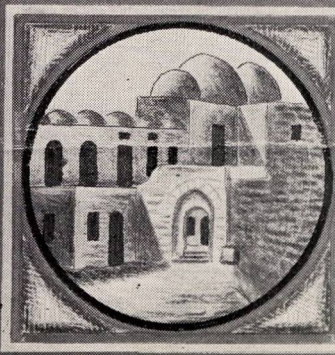
ירושלים עיה"ק ת"ו טובת תשי"ב

החותמים בברכה,

Mifal Ezra Yeniarchim

בית הכנסת על ציון התנא הקדוש רבי שמעון בן יוחאי זיע"א, במירון

קבר ר' מאיר בעל הנס בעי"ה טבריא

ר׳ איטשע מאיר האָט מצליח געווען אין זיינע אונטערנעמונגען, ווייל ער איז געווען שרעקלאָז אין זיינע קהלישע קאַמפן. ער האָט זיך נישט געשראָקן, ווייל ער איז געווען איבערגעצייגט, געגלויבט, און טיף־ערנסט אין זיינע מעשים. ער האָט געדינט מיט זיין האַרץ און נשמה דעם רעליגיעזן יידישן ישוב אין טאָראָנטאָ. ער איז געווען אַריינגעטאָן מיט לייב און לעבן פאַר דעם יידישן חינוך, ווי ער האָט עס פאַרשטאַנען, אויפגעפאסט און באַנומען.

אויף זיין אייגענעם אופן האָט ר׳ איטשע מאיר געווירקט אַ מוסטער ווי צו שטיצן ארץ ישראל; ווי צו באַאיינפלוסן מענטשן זיי זאָלן העלפן אינעם אויפבוי פון די מוסדות חסד און ישיבות אין מדינת ישראל.

זיינע מעשים וועלן זיין אַן אָפּגלאַנץ פאַר זיינע קינדער און קינדס־קינדער, זיך אָפּצולערנען און ממשיך זיין די מעשים, וואָס זיי האָבן געזען ביי זייער אַזוי רעספּעק־טירטן פאָטער און זיידע.

ר׳ איטשע מאיר האָט איבערגעלאָזט זיינע קינדער אַ וויכטיקע ירושה, ניט ציפערן אין באַנק־ביכל, נאָר אַ גייסטיקע ירושה אין האַרץ און נשמה פון קינדער: זיי זאָלן געדענקען די מאָטאָ פון „ותלמוד תורה כנגד כולם"! דערמיט וועט זיכער מקויים ווערן דער אייביקער צוזאָג: **זכרו לברכה ישאר בעדתו!**

תחי׳׳, ווּעמעס פֿאַרזיצער מנחם פֿרוש ח״כ, דריקט אויס לויב און אָנערקענונג פֿאַר אָט דעם וויכטיקן טאַט (אַ פֿאַטאָקאָפּיע אין ענגליש). און אַזוי כסדר איז ער געווען אַן איש המעשה און געוואָלט זיינע קינדער זאָלן אים נאָכפֿאָלגן.

* * *

אַ סך זכויות האָט געהאַט ר׳ איטשע מאיר — אָבער דעם גרעסטן זכות — תלמוד תורה. דאָ איז ער געווען דער עקשן. ער האָט זיך נישט אָפּגעשראָקן אַליין צו טראָגן אויף זיך דעם עול און נישט צוריקגעהאַלטן זיך, פון באַאיינפלוסן אַנדערע צו נעמען אויף זיך דעם עול חינוך. גאָר שטאַרק האָט ער משפּיע געווען אויף זיינע זין, זיי זאָלן האָבן אַן אינטערעס אין חינוך־מוסדות: אַזוי האָט ער פֿאַראינטערעסירט זיינע זין אין שיקאַגאָ, באַזונדערס דעם בן הגדול — ישראל יחיאל — צו שטיצן ישיבות און בתי ספר און נאָך מער דעם יונגערן זון, צבי — הערי אין טאָראָנטאָ — יאָרן לאַנג צו שטיין בראש פון תלמוד תורה עץ חיים.

מיט פּשטות און איבערגעבנקייט, ווי ער האָט דאָס געזען ביי זיין שוועד און שוויגער (רבקה בת ר׳ מאיר שמואל, נפטרה כ״ב כסלו, תרצ״ה), האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט די ענינים וועלכע זענען אים געווען נאָענט, און וויל מענטשן האָבן געזען ביי אים מ ע ש י ם היוצאים מן הלב, ערלעך און איבערגעגעבן, האָבן זיי אים נאָכגעפּאָלגט, האָבן זיי אים געהאָלפֿן, פֿאַרערט און געאַכטעט — און במילא געהאַט גרויס הצלחה אין זיינע קהלישע געוואָגטקייטן.

דער דינאַמישער ר׳ איטשע מאיר איז באַזיגט געוואָרן פון אַ כח וואָס איז שטאַרקער פון אַלץ און פון אַלעמען. ער האָט זיך אַ יאָר געראַנגלט עקשנותדיק מיטן מלאך המות, געקעמפט קעגן דער קראַנקהייט; זיין געבענטשט לעבן איז אָבער אכזריות׳דיק איבערגעריסן געוואָרן. דער בעל לב אמיץ און אומץ רוח לעורר לבות ישנים, ווי עס ווערט געזאָגט מליצה׳דיק, האָט זיך אונטערגעגעבן דעם גורל פון דער מענטשהייט.

די טרויעריקע ידיעה, אַז ר׳ איטשע מאיר איז נפטר געוואָרן, איז שנעל באַקאַנט געוואָרן אין און אויסער די גרענעצן פון טאָראָנטאָ. טרויער אויסדרוקן אין דער פּרעסע, טעלעגראַמעס און בריוו האָבן אויסגעדריקט די אבידה, וואָס איז אַזוי גרויס, און אַז זיין נאָמען אַלס עסקן נאמן וועט תמיד זיין אַ ליכט פֿאַר עסקנים. אין די נעקראָלאָגן איז געקומען צום אויסדרוק דער גרויסער פֿאַרלוסט, אַז ער וועט פּעלן נישט בלויז זיין פּרוי און משפּחה, נישט בלויז דער עץ חיים תלמוד־תורה, נישט בלויז זיינע צענדליקער און הונדערטער פּריינט אין שטאָט — ער וועט פּעלן אומצייליקע משולחים פֿאַר וועלכע זיין טיר איז געווען אָפֿן; ער וועט אויספּעלן די ישיבות וועלכע ער האָט געשטיצט מיט ברייטהאַרציקייט.

לויפט ר׳ איטשע מאיר אין באנק, נעמט ארויס א הלואה און גיט עס דעם ייד מיטן וואונטש, ער זאל מצליח זיין. איז דערביי געשטאנען ר׳ איטשע מאיר׳ס א נאענטער מענטש און רוימט אים אין, אז ער דארף מ׳ט אים עפעס רעדן. ענטפערט ער אים מיט געבייזער: שפעטער, דער ייד ווארט. איך דארף אים איבערגעבן דאס געלט...

— „ווארט מיטן ציילן" — זאגט דער נאענטער פרייַנט צו ר׳ איטשע מאירן, און איז ממשיך: — „אויף וואס קוקנדיק, באגרסטו א ייד אן ארעמאן אזא סומע. ער וועט דאס קיינמאל ניט אפגעבן..."

ענטפערט אים ר׳ איטשע מאיר — „וועמען דען זאל מען באגרן, אויב נישט קיין ארעמאן. דער רייכער מאן וועט נישט קומען צו מיר, ער וויסט וואו מען קריגט צו באגרן!"

אזוי איז ער געווען ר׳ איטשע מאיר, ווען ער איז יונג געווען, ווען דער ישוב איז נאך געווען יונג און אזוי האט ער זיך נוהג געווען אלע יארן. יידן האבן געוואוסט, אז ביי ר׳ איטשע מאירן קריגט מען א הלואה.

דערצו איז ער געווען א בעל צדקה מיט א ברייטער האנט, פאר לאקאלער צדקה, צדקה בסתר און פאר צדקה קיין ישראל. געשטיצט אלע ישיבות — און גאר באזונדערס די געראר ישיבות. א קורצע צייט פאר זיין פטירה האט ער אריבערגעשיקט 15 הונדערט דאלאר פאר דער „חדושי הרי״ם" ישיבה אין תל־אביב, און שוין אפגערעדט פון דער פאניוועזשער ישיבה, וואו ער מיט זיין זון ישראל יחיאל און די איבעריקע קינדער פארנעמען דעם אויבנאן צווישן די, וועלכע וועלן אויסגערעכנט אלס שטיצער פון „בתי אבות". מיטן פאניוועזשער רב, ר׳ יוסף כהנמאן זצ״ל, איז ער געווען שטארק באפרייַנדעט. די באקאנטשאפט איז אן אינטערעסאנט קאפיטל.

ער פלעגט יעדן יאר שיקן עטלעכע הונדערט טשעקס צו יחידים און אינסטיטוציעס — און תמיד געשיקט זיין בייטראג צו דער שפת אמת ישיבה אין ירושלים — און א באזונדערן בייטראג צום געראר רבין שליט״א פאר דעם כולל אין ירושלים.

דריי מאל איז ר׳ איטשע מאיר געווען אין ישראל און דעם גרעסטן טייל פון זיין באזוך האט ער אפגעגעבן צו מוסדות חינוך וחסד — און נישט געקומען מיט לייַדיקע הענט. ווען ער איז דעם לעצטן מאל געווען אין ישראל, האט ער פאר דעם צוועק מיטגענומען צען טויזנט דאלאר און דאס צעטיילט אין די פארשיידענע אינסטיטוציעס אויף א באשיידענעם אופן. זיין געבן איז געווען מיט רצון הטוב, מיט גרויס צופרידנקייט, אזוי אין טאראנטא, און אזוי אומעטום — ספעציעל פאר ישראל פראיעקטן.

אין 1969 האט ער געגרינדעט אין ירושלים א „קרן גמילות חסדים", ווי עס ווערט אנגעגעבן אויף דער קארטע: „נוסד ע״י יצחק מאיר קורולניק ואשתו מרת אלטע טויבע

נאָך דער פּטירה פון הרב גרויבאַרט (מיטוואָך ביינאַכט, ב׳ מר־חשון, תרצ״ח — אָקט. 6, 1937), איז אויף זיין איניציאַטיוו געבראַכט געוואָרן אַלס רב און ראש ישיבה הרב ר׳ יעקב קאַמענעצקי, באַקאַנט געווען אין דער ליטע אַלס „דאַלהינער עילוי״ און פון די באַקאַנטע ליטווישע רבנים.

די פּירערשאַפט פון תלמוד תורה איז דאַן באַשטאַנען פון א. מ. קאָראַלניק, ערן־פּרעזידענט; ר׳ אברהם טענענבוים, פּרעזידענט; ר׳ יוסף לעווין, וועלכער האָט זיך צוריקגעציגן פון פּרעזידענטשאַפט און געוואָרן יושב־ראש ועד החנוך. די דריי האָבן געזען אין דער פּערזאָן פון הרב קאַמענעצקי אַלס רב, ראש ישיבה פון דער נאָר־וואָס געגרינדעטער „מהרי״ל גרויבאַרט״ ישיבה און אַלס מנהיג פאַר תורה־יידנטום.

נאָכדעם ווי הרב קאַמענעצקי שליט״א האָט פאַרלאָזט טאָראָנטאָ און געוואָרן ראש ישיבה פון ניו־יאָרקער תורה ודעת, האָט ווידער ר׳ איטשע מאיר און ר׳ אברהם טענענבוים נישט געַרוט, ביז זיי האָבן געקראָגן דעם פּאַסיקן ממלא מקום — הרב דר. דוד אָקס שליט״א, אַ מנהיג פאַר תורה יידישקייט, אַן אָראַטאָר בחסד עליון. ר׳ איטשע מאיר האָט בלב ונפש געזען, אַז שומרי הדת, תורת אמת זאָלן קיינען אויסהאַלטן זייער רב בכבוד גדול — און ביזן לעצטן טאָג פון זיין לעבן האָט ר׳ איטשע מאיר באַזאָרגט די דאָזיקע קהלה — קהל־עדת אָדער שומרי הדת — זאָל עקזיסטירן און זיין אָנגעזען אין שטאָט.

איש החסד

ר׳ איטשע מאיר איז געווען אַ שטרענגער מענטש. מענטשן האָבן געמיינט, אַז זיין שטרענגקייט האָט אים געמאַכט פאַר אַ האַרטן מענטש. די וואָס האָבן אים אָבער געקענט נאָענט, ווייסן דאָס פאַרקערטע: ער איז געווען אַ געוואָלטיקער בעל חסד. האָט מען אים אָנגעווויזן אויף אַ מענטשן וואָס נויטיקט זיך אין הילף, איז זיין האַרץ אָנגעפילט געוואָרן מיט אַ רחמנות־געפיל און אויף זיין אופן, פשוט־פּראַקטיש אויסגעדריקט זיין סימפּאַטיע, זיין הומאַניטאַרישקייט און בריט־האַרציקייט.

דערציילט מיר מיין חבר און ידיד־נעורים ר׳ מאיר קופּערבערג, אַ מעשה שהי׳:

אַ יידּ, אַן אָרעמאַן, איז געקומען צו ר׳ איטשע מאירן בעטן אַ הלואה אויף 200$. דער יידּ איז געקומען פון אַ קליין שטעטל אין דער אָנטערייַ פּראָווינץ און אים געגעבן צו פאַרשטיין, אַז מיט צווויי הונדערט דאָלאָר קען ער עפענען אַ קראָם און דערפון ציען חיונה. קיין עקסטראַ צוויי הונדערטער האָט איטשע מאיר נישט פאַרמאָגט, קיין מזומן אַוודאי נישט. אין יענע צייטן איז עס געווען אַ סומע! אָבער ווי זאָגט מען אָפּ אַ יידן וואָס דאַרף פּרנסה?

ער האָט שטאַרק ליב געהאַט דיסציפּלין אין קלאַס און ווען ער האָט געזען אַ לערער וואָס האַלט אַ קלאַס, וואָס האַלט אָן אַ שטאַרקע דיסציפּלין, איז די שמחה ביי אים געווען אין לשער — און דער דאָזיקער לערער האָט געקענט דערוואַרטן פון אים כל־מיני טובות און הנחות. גאָר צופרידן איז ער געווען, ווען ער האָט געזען, אַז ס׳קומען צו גמרא קלאַסן — און דאָ האָט ער שטאַרק געוואָלט האָבן די מיינונג פון מרא דאתרא.

ברענגט זיין רב

ר׳ איטשע מאיר האָט געוואָלט האָבן אַ רב, אַ גדול בתורה והוראה — אַ פּוסק און אַ מנהיג — און אַזעלכן האָט ער געזען אין מרן מהרי״ל גרויבאַרט זצ״ל. ער איז געווען דער כח המעורר והמשפּיע אייגנצולאַדן הרב גרויבאַרט קיין טאָראָנטאָ — און ער האָט נישט געוואָרט, ביז ער האָט אים געזען אין טאָראָנטאָ. דאָס איז געשען ד׳ אלול, תר״פּ (1920), און דאָס איז געווען זיין גליקלעכער טאָג; זיין ליבע און פאַרערנונג צום סטאַשע־ווער רב איז אַריבער אַלע גרענעצן. אַז ער האָט ליב געהאַט אַ מענטשן איז עס געווען אַן אהבה בכל נפש — אַפילו אויף מסירת נפש!

און געזאָרגט האָט ער נישט בלויז פאַרן רב, נאָר פאַר דער גאַנצער גרויבאַרט־משפּחה. — „איך געדענק — דערציילט הרב פּינחס גרויבאַרט ז״ל — די ערשטע מוסר־דרשה האָבן מיר געהערט פון ר׳ איטשע מאירן... איר זייט אַוודאי אַנטוישט... איר האָט געטראָפן די זעלביקע סטאַשעווער יידן מיט גרויסע בערד און מיך מיט אַ גרויסער רויטער באָרד... וויל איך אייך זאָגן, קינדער פון סטאַשעווער רב, אַז דאָ איז ניט אַמעריקע, דאָ איז פּשוט סטאַשעוו, איוואַנצק, לאַגעוו... מיר פירן זיך דאָ פונקט ווי אינדער־היים...״ (ת״ת יובל־בוך, ז׳ 52).

יאָ, ר׳ איטשע מאיר האָט זיך דאָ געפּירט ווי אינדערהיים. עס האָט אים נישט געלאָקט די אַמעריקאַנישקייט. ער האָט געוואָלט און גאָטאָן צו פאַרפלאַנצן דאָס פּשוטע פּויליש־יידישקייט מיט אַלע שטריכן און מנהגים.

פאַר זיין רב האָט ער זיך מוסר־נפש געווען. דעם רב׳ס וואָרט איז ביי אים געווען הייליק. ס׳זענען פאַרגעקומען קהלה־מחלוקות; קנאה־שנאה מיטן שטן מרקד האָבן געבראַכט צוויסטקייטן און ר׳ איטשע מאירן, ווי אַ תקיף בדעתו ער זאָל ניט געווען זיין, האָט ער אויסגעפאָלגט אַלץ וואָס דער רב האָט געזאָגט: דעם רב׳ס וואָרט איז ביי אים געווען פסק, הלכה און זיך געהאַלטן שטאַרק ביים „לא תסור מן הדברים אשר יגידו לך ימין ושמאל! ער האָט געגלויבט אין דעם וואָס ער האָט געטאָן, נישט געוואוסט פון צוויי־זייטיקייט. אַ דאַנק זיין גלויבן און איבערציגונג איז ער אַריבער די ביטערסטע צייטן און אַרויס פון אַלע קריזיסן.

ווי אַן אַנגעשטעלטער אין תלמוד תורה אַרום דריי צענדליק יאָר, האָב איך פֿאַר־צייכנט צענדליקער פֿאַקטן און דערפֿאַרונגען, וועלכע באַשטעטיקן זיין ווערעמקייט און סימפּאַטישע באַציאונג צו די מחנכים: וועג נאָר אַ סכסוך האָט מען זיך געווענדעט דווקא צו איטשע מאיר׳ן און געפונען אין אים אַן אויער זיך צוצוהערן צו אונדזערע פֿאַרלאַנגען. ווער שמועסט נאָך, וועג די אינסטיטוציע איז געבליבן הינטערשטעליק מיט געהאַלטן און אייניקע מיטגלידער, ווי דער שטייגער איז, האָבן זיך אויסגעדריקט: „די לערער קענען וואַרטן"... האָט איטשע מאיר קיינעם ניט געפֿאַלגט, געטומלט, געליאַרמט, ביז די לערער האָבן געקראָגן זייער שכירות. „אַ הונגעריקער לערער — פלעגט ער זאָגן — קען נישט זיין גוט אין קלאַס... אַן אומצופֿרידענער איז אַ סכנה פֿאַר די קינדער..."

איך וואָלט געקענט דאָ איבערגעבן אומציליקע עפּיזאָדן אין שייכות מיט זיין מי, אַז די מלמדים זאָלן האָבן אין צייט זייער שכירות.

נישט געקוקט אויף זיין פֿאַריאָגטקייט, שטייענדיק אין דרויסן מיט אַ טייל פון זיין פֿאַמיליע, קויפן פלעשער און זיי סאָרטירן, האָט ער אויפן רוף פון די לערער, געקענט לאָזן שטיין דעם מסחר, ממש אין גאַס, און לויפן אין תלמוד תורה, אויסהערן די טענות און פֿאַרלאַנגען פון די מלמדים און ער האָט שוין נישט געוואָלט, ביז דער פֿאַרלאַנג איז דערליידיקט געוואָרן.

ער האָט אויסערלעך, מיט זיין הויך רעדן און מיט זיין שאַרפקייט, אויסגעזען און געמאַכט דעם אינדרוק פון אַ שטרענגן מענטשן... די אָנגעשטעלטע אין ת״ת האָבן אָבער אין אים געזען דעם וואַרעמען יידן, וואָס באַציט זיך תמיד מיט חסד. דער אָנזאָג „עשות משפט ואהבת חסד" (מיכה, ו׳, ה׳) איז געווען ביי אים אויף אַ נאַטירלעכן אופן: די צוויי קאָנטראַסטן זענען געווען פֿאַרוואָרצלט אין זיין כאַראַקטער.

דערציילט מיר מיין חבר און קאָלעגע ר׳ נפתלי אורבאַך:

עס איז געווען בעת דעם סטרייק אין דער בראָנזוויק עוו. תלמוד תורה. חדשים, ווי מורים האָבן נישט געקראָגן קיין שכירות און נישט געהאַט קיין אַנדער עצה, ווי אָפּ־שטעלן דאָס לערנען. האָט אים ר׳ איטשע מאיר געטראָפֿן, זאָגט ער צו אים: וואָס פֿאַר אַ בעלי־בתים זענען עס די עסקנים אין דער דאָזיקער ת״ת. אויב נישט צו זען, אַז די לערער זאָלן קריגן זייער געהאַלט, צי וואָס דאַרף מען זיי... אַן אומצופֿרידענער מלמד, ער קומט אַהיים אָן שכירות — ער קען שוין במילא נישט האָבן קיין הצלחה אין קלאַס. אַזאָ לערער איז אויפגערעגט, פֿאַרלירט די סבלנות, האָט נישט קיין געדולד. אַ בעל הבית טראָגט די אחריות, אַז די אָנגעשטעלטע זאָלן נישט זיין הונגעריק..."

בעת איך שרייב די שורות, דערמאָן איך מיך אין אַ תלמודישן זאָג: „אם ראית עיירות שנתלשו ממקומן בארץ ישראל, דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים" (ירושלמי, חגיגה, א׳, ז׳; איכה רבה, פתיחתא ב׳).

אַז אַזוי קען עס ניט זיין... און עס איז געלייגט געוואָרן דער ווינקלשטיין פון ת״ת עץ חיים... ר׳ איטשע מאיר איז געווען פון די ערשטע און פון די איבערגעבענסטע... און זיינע זין — פון די ערשטע תלמידים.״

מיטן חינוך־פראָגראַם, סדר הלימוד און בחינות, האָט דאַן אָנגעפירט דער ״פוילי־שער רב״, ווי מ׳האָט גערופן ר׳ יודל טאַרלער, דעם מחבר פון זוהר איבערזעצונג אין לשון קודש — הרב הגאון ר׳ יהודה ראָזנבערג, מחבר פון ״זיו הזוהר״ און אַנדערע ספרים. די בעלי בתים האָבן אויף זיך געמוטעט צו באַזאָרגן די פינאַנצן, דאָס צאָלן שכר לימוד, געהאַלט פאַר די עטלעכע מלמדים. די אינסטיטוציע איז געוואָקסן.

ס׳האָט לאַנג נישט געמוטעט און אַלע האָבן איינגעזען די נויטיקייט פון אַן אייגענעם בנין. וואו נעמט מען געלט?

ר׳ יצחק מאיר האָט געוואָגט — אויסגעבאָרגט טויזנט דאָלער — דאָן אַ גרויסע סומע, וואָס ער אַליין האָט דאָס נישט פאַרמאָגט — און מ׳האָט זיך באַלד געמוטעט צו בנין אויף דיאַרסי סטריט, דאָן דער יידישער געגנט. מ׳האָט זיך באַלד געמוטעט צו רעמאָנטירן און מעבלירן קלאָס־צימערן וכדומה. מיט אַ יאָר שפעטער איז געפייערט געוואָרן דער חנוכת הבית — און איטשע מאיר האָט אויפן אָרט געזאַמלט קנאַפּע דריי טויזנט דאָלאָר.

ווי אַן עמוד הברזל איז ער תמיד געשטאַנען צו היטן דער תלמוד תורה פון וועלכן ניט איז מכשול און תמיד זיך באַמיט צופרידנצושטעלן דעם לערער־פערסאָנאַל.

ר׳ לייבוש נאָבל, דער ערשטער מלמד, דערציילט (יובל־בוך, ז״ז 77־78):

״...וועז איך בין אָנגעקומען אין יאָר 1912, בין איך צום ערשטן אַריינגעקומען דאָוונענען אין דער ״עלם סטריט שול״, וואו מ׳האָט געדאַוונט אויפן אַלטן שטייגער און שבת האָט מען געפראָוועט שלש סעודות בצבור. די ממונים זענען געווען ר׳ יצחק מאיר קאָראלניק און ר׳ יעקב רייכמאן... אין יענער צייט האָבן די יונגעלייט פון עלם סטריט שול אָנגעהויבן טראַכטן וואָס וועט זיין מיט די קינדער... און אַזוי איז געבוירן געוואָרן די עץ חיים תלמוד תורה...״

ר׳ איטשע מאיר איז געווען אַן עושה ומעשה אי אין זיינע פרילינג־יאָרן און אי אין זיינע ״גבורות״־יאָרן. דער ״ביתו אחריו״ האָט ביי אים געמיינט דאָס גאַנצע הויז פון ישראל. ער פלעגט שעפן עמערס נחת ווען די ״משגיחי הלימוד״ האָבן זונטיק נאָכן פאַרהערן, איבערגעגעבן, אַז די קינדער האָבן געקענט!

דאָס איז געווען איינע פון די סיבות, וואָס ער, אַ שטרענגער און שאַרפער, האָט זיך תמיד באַצויגן מילד צו די מלמדי תינוקות.

קאָנגרעס אונטער דער פירערשאַפט פון מאיר וו. געסנער, פון די אָנגעזעענסטע עסקנים אין לאַנד, געווי. פֿרעזידענט פון וועלטפֿעיר פֿאָנד, פון קאַנאַדער יידישן קאָנגרעס, צענט־ראַלן ראַיאָן און פון אַ צאָל אַנדערע נאַציאָנאַלע און לאָקאַלע קערפּערשאַפֿטן. ר׳ איטשע מאיר איז געווען איינער פון די אַקטיוווסטע פון דער נייער רעליגיעזער קערפּערשאַפֿט, זיך באַטייליקט אין אַלע זיצונגען און מיט זיין וואָרט, זיין מיינונג, זיין פֿאַרשלאָג האָט מען זיך תמיד געריכטן. מ׳האָט אָפּגעשאַצט זיין ערנסטקייט, און מ׳האָט אָנערקענט זיין השפּעה און אָנהענגערשאַפֿט.

אָבער נישט בלויז מיט פירערשאַפֿט און קהל׳שע ענינים האָט ער זיך אָפּגעגעבן. ער האָט אויך געשפּאָרט צייט זיך איינצוהערן צו אַ ניגון און אים אויסזינגען מיט אַלע ניואַנסן און תנועות, נישט אַריינקוקנדיק אין די מוזיק־נאָטן. צו הערן אים זינגען איז געווען אַ מחיה!

מיט זיין ניגון וואָס האָט דערכאַפּט דאָס האַרץ און דערפרייט זיין נשמה, האָט ער באַוויזן, אויף זיין אייגנאַרטיקן אופן זיך צו פֿאַרנעמען מיט מסחר און עסקנות, זיך צו־צופֿאַסן צו אומשטענדן אויף צו דערגרייכן זיינע צילן.

תלמוד־תורה און ר׳ איטשע מאיר

זינט דעם טאָג, וואָס ער האָט געהאָלפן גרינדן די תלמוד תורה עץ חיים, אין 1915, ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין באַוואוסטזיין, אין 1971, איז ער געווען אַרײַנגעטאָן מיט אַלע זיינע רמ״ח איברים אינעם דאָזיקן תורה־חינוך־אינסטיטוט. נישט געווען קיין שוועריקייט זאָך פֿאַר אים, קיין זאַך האָט אים נישט אָפּגעהאַלטן, אויב ס׳האָט זיך געהאַנדלט וועגן תלמוד תורה.

אין 1940 האָט עץ חיים געפייערט איר 25־יאָריקן יוביליי. לייענען מיר אַ באַריכט אין טאָראָנטער „יידישן זשורנאַל״ (פרייטיק, דעצ. 1940):

„. . . יצחק מאיר קאַראַליניק, ערן־פֿרעזידענט און פֿאַרזיצער פון יוביליי קאָמיטעט... האָט געהאַלטן געשפּאַנט דעם צווייי טויזנט קעפּיקן עולם, וואָס איז געזעסן און געשטאַנען אין זיך צוגעהערט צו זיינע אויפריכטיקע ווערטער... געווען איז עס... אין 1916, אין צייט פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, ווען דאָס פייער פון קאַנאַדע אין האַרמאָניע האָט פֿאַרצערט דעם יידישן ישוב פון יענער זייט ים... האָבן יחידי־סגולה, יידן מיט פייערדיקע הערצער... נישט געקענט צוזען... ווי פֿעדלער־מלמדים גייען אַרום אין די הייזער אָפּלערנען מיט די קינדער עטלעכע שורות סידור... האָבן זיי באַשלאָסן

באַשטעטיקונג פון הרב גרויבאַרט צו פאַראייניקן שחיטה אין טאראנטא
לויטן אָפמאַך און באַדינגונגען צווישן קהל עדת און קהלה

RABBI
L. GRAUBART
22 CECIL STREET
TORONTO, CANADA

יהורה ליב גרויבארט
טאראנטא

STATEMENT FROM THE LATE RABBI GRAUBART CONCERNING THE AGREEMENT AND CONDITIONS FOR A UNITED KEHILLA IN TORONTO, 1925.

אָפמאַך צווישן קהל עדת ישראל און „קהלה אף טאראנטא" — אַ שריט צו אַ פאַראייניקטער קהלה, וואָס האָט עקזיסטירט איבער פערציק יאָר

PHONE TRINITY 4834

United Polish-Jewish Communities
"KHAL ADATH ISRAEL"
35 BALDWIN STREET

קהל עדת ישראל
טאראנטא

Toronto Ont. ..... 192..

CONDITIONS UNITING THE KAHAL ADAS WITH THE KEHILLA. SIGNED BY I. M. KOROLNEK AND I. SHER.

ער פלעגט זיך בייזערן, רעדן שארף — אָבער אין תוך, אַ מענטש דורכגעדרינגען מיט חסד, באַהויכט מיט אַ „חוט של חסד". ער איז כל ימיו געווען אַ רודף חסד און געוואָלט זיינע קינדער זאָלן אים נאָכפאָלגן. אַ סך זויף דעם געביט, האָט געווירקט אויף אים די שטילע טאָבע... די עקרת הבית, וועלכע האָט תמיד געשטילט זיין כעס, זיינע עמאָציעס און ווי אַן „עוזרת בחיים" אים געהאָלפן ביי דער אַרבעט, אין הויז און ביי אַלע זיינע קהלישע אונטערנעמונגען. זי האָט געמאַכט דאָס קאָראַליק הויז פאַר אַ נאָמען אין טאָראָנטאָ.

דאָס האַרטע לעבן האָט זיך שווער געלייגט אויף זיין געמיט. ווי אַ פילם־לענטע וואָלט מען געקענט פאָנאַנדערווויקלען זיין לעבנס־געשיכטע, זיין לעבנס־וועג, ווי איינער פון די פיאָנערן פון רעליגיעזן יידישן לעבן אין טאָראָנטאָ. ער האָט זיך נישט געלאָזט אויפן וועג פון פאַרלאָזנקייט, פון פאַרלוירנקייט. ער האָט זיך דורכגעריסן דורך דעם שלייער פון גרויער ווירקלעכקייט און גאָלדענער צוויבעלקייט. ער איז געוואָרן אַ שטאַרקער קעמפער פאַר אָרגאַניזירטער רעליגיעזער דערציאונג און פאַר אַן אָרגאַניזירטער קהלה. אַזוי איז ער געוואָרן איינער פון די גרינדער „עץ חיים תלמוד תורה", פון ישיבת מהרי״ל, פון נר ישראל ישיבה, פון בית יעקב, און פון נאָך אַ צאָל תורה־חינוך אינסטיטוציעס. גלייכצייטיק געהאָלפן אין דער אָרגאַניזירונג פון אַ צענטראַלער קהלה מיט אַ ראַבינאַט אין טאָראָנטאָ. וועג די קהלה האָט זיך אויפגעלייזט, האָט ער געגרינדעט שומרי הדת, זיך באַטייליקט אַקטיוו אין אָרגאַניזירן די אָרטאָדאָקסישע דיוויזיע ביים קאַנאַדער יידישן קאָנגרעס און אַנדערע רעליגיעזע קערפערשאַפטן פאַר חיזוק היהדות.

די קהלה אין טאָראָנטאָ, ווי אַ צענטראַלע קערפערשאַפט איז געגרינדעט געוואָרן אין סעפטעמבער 1924 (אלול, תרפ״ד) און אירע סטאַטוטן, צילן און פראָיעקטן זענען געווען לויטן מוסטער פון די יידישע קהלות אין מזרח־אייראָפּע.

די קהלה איז געוואָרן די אָנערקענטע אָרגאַניזאַציע פאַר כשרות, פאַר דעם אויס־האַלט און אויסהאַלט פון אַ ראַבינאַט, פון צאָלן שכירות שוחטים, משגיחים און סובסידירן חינוך־אינסטיטוציעס.

ר׳ איטשע מאיר איז געווען איינער פון אירע מיסדים און פאַרנומען אַ וויכטיק אָרט אין דער אַדמיניסטראַציע. אַ דאַנק זיין אָנטייל אין דער לייטונג פון דער קהלה און זיין השפּעה צווישן פּוילישע יידן האָט די קהלה אָנגעהאַלטן, נישט געקוקט אויף אַלע שטע־רונגען, איבער צוויי צענדליק יאָרן. גאָר באַזונדערס האָט זיך אַרויסגעוויזן זיין טעטיקייט און דינאַמישע פירערשאַפט, בעת י. לעווין איז געווען דער פּרעזידענט פון דער טא־ראָנטער קהלה. זיי זענען געווען די „עמודי התווך" און אויף אַ מוסטערהאַפטן אופן אָנגעפירט מיטן רעליגיעזן לעבן אין שטאָט. וועג די קהלה איז, צוליב פאַרשיידענע סיבות, אויפגעלייזט געוואָרן, זענען ביידע, דער פּרעזידענט און וויצע־פּרעזידענט, געווען פון די ערשטע צו אָרגאַניזירן די אָרטאָדאָקסישע דיוויזיע ביים קאַנאַדער יידישן

געקענט האָבן זיין מנין. זעקס צענדליק יאָרן איז דער נומער 35 באַלדווין געווען באַקאַנט. דאָרט איז ער געווען דער יגיעי כפּימ׳ניק און דאָרט האָט ער געפּירט שטאָט פּאָליטיק; דאָרט האָט ער אויפגענומען גרויסע סוחרים און דאָרט האָט ער געמאַכט אָרט פּאַר באַוואוסטע רבנים. ווען ער איז קראַנק געוואָרן, מער נישט געקענט אָנהאַלטן די אָרגאַניזירטקייט פון זיין מנין, האָט ער זיך באַאָרגט מיט אַ וואוינונג, אויך אַ נומער 35, און אויך אין שכנות פון תלמוד תורה עץ חיים!

ר׳ איטשע מאיר האָט שווער געאַרבעט די ערשטע גרינע יאָרן. ער האָט זיך אַ סך אָנגעליטן אין די יאָרן פון דער ערשטער וועלט־מלחמה (1914). שווער און אידעם האָבן שווער געאַרבעט ביים קויפן, וואָשן און פּאַרקויפן געגנוצטע פלעשער — אָבער דאָס אַלץ פּאַר ליב געגנומען, ווייל ער איז געווען אומאָפּהענגיק און געקענט זיין, אומגעשטערט, אַ שומר שבת כדת... פריער, אַרבעטנדיק ביי אַן אָנדערן (ער האָט געאַרבעט ביי איינעם אַ מר. שוואַרץ), האָט מען אים אָנגעהויבן דריקן וועגן שבת. ער האָט געקענט געפינען לייכטערע פּרנסות, אָבער אין יענע יאָרן האָט עס געשמעקט מיט חילול שבת. האָט איטשע מאיר מיט זיין שווער אויסגעקליבן די שווערע פּרנסה, בכדי צו זיין פריי און ניט געשטערט מיט שבת־אָפּגעהיטנקייט.

ווי זיין זון ישראל יחיאל גיט איבער, האָט דער פּאָטער איינמאָל געהאָט אַ מעג־לעכקייט צו פאַרדינען אַ גאָר גרויסע סומע. ס׳קאָן זיין, אַז דאָס וואָלט אים אַריינגעפּירט אין אַ מיליאָנערסקן געשעפט... ס׳איז אָבער געווען פאַרמישט אַביסל אומלעגאַלקייט — און פון אַזעלכע פאַרדינסטן און פּראָפּיטן האָט ער זיך שטאַרק דערווייטערט, ממש אָנטלאָפן און נישט געוואָלט הערן פון אַזעלכע פּאַרשלאָגן. ער האָט געוואָרנט זיינע קינדער תמיד צו גיין אויפן גלייכן וועג אין מסחר. פונקט ווי ער האָט געוואָלט זיין אַן עוסק בצרכי צבור באמונה, אַזוי האָט ער געצילט צו בלייבן אַן עוסק במסחר — באמונה.

יאָרן לאַנג האָט ער דערציילט מיט צופּרידנקייט דאָס, וואָס אַלטע־טאַבע האָט באַשלאָסן קומען און במילא אויסגעמיטן די צרות פון ערשטן וועלט־קריג.

השפּעה פון יוגנט־יאָרן

ר׳ איטשע מאיר, ווי מיר האָבן אים געקענט, איז געווען ענערגיש, אַגרעסיוו, דיי־נאַמיש און קעמפעריש. אַ כאַראַקטער־שטריך אפּילו ווען ער האָט דערגרייכט די „גבורות". די דאָזיקע שטרענגקייט — און גאַנץ אפּט מיט שאַרפקייט — האָט זיך ביי אים איינגעוואָרצלט אין זיין יוגנט, ווען ער איז געבליבן אַ יתום און געשטעלט געוואָרן פאַר זיין איגענעם גורל, אַליין צו קעמפן, אַליין זיך צו פאַרטיידיקן, טראָגנדיק אויף זיינע יונגע פלייצעס דעם גורל פון שפייזן אַ משפּחה.

וואָס טוט אַן עלנטע פרוי?

איז זי געפֿאָרן צום שידלאָוער רבי פרעגן אַן עצה. זי איז געקומען מיט אַ בריוו, וואָס זי האָט באַקומען פון איר מאַן אין טאָראָנטאָ אין וועלכן ס׳איז אויך געווען אַרײַנ־ געלייגט 10 רובל — אַ גרויסע מטבע אין יענע יאָרן.

האָט דער רבי, אַ ייד אַ פֿקח, איר געגעבן אַן עצה: זי זאָל ענטפֿערן אַז פֿאַר די צען רובל האָט זי אינגעקויפט פֿאַרשיידענע זאַכן — אַריינגערעכנט קליידונג פֿאַר ישראל יחיאל און שמואל, און נישט דערמאָנען די אַנדערע קינדער, וועט ער זיך כאָפּן וואָס דאָ האָט פֿאַסירט. זי האָט אויסגעפֿאָלגט דעם רבי׳ן און איר יונגער מאַן האָט פֿאַרשטאַנען און געוואָלט וויסן פרטים... אויף איר פֿראַגע: צי מען קען פֿירן אַ יידיש לעבן אין טאָ־ ראָנטאָ, איז געקומען אַ בריוו מיט אַ שיפסקאָרטע און, אַז זי דאַרף באַשליסן, קומען צום מאַן תיכף — אָדער וואַרטן, ביז ער וועט אָנזאַמלען אַביסל קאַפּיטאל און קומען צוריק קיין סטאַשעוו. איר באַשלוס איז געווען: קומען קיין קאַנאַדע.

משפחה באַזעצט זיך אין טאָראָנטאָ

אין יאָר 1904 האָט ר׳ משה גאָלדקינד ע״ה באַשלאָסן צו פֿאַרלאָזן זיין געבורט־ אָרט, זוכן פֿרנסה אין אַמעריקע. זיין פֿלאַן האָט אָנגעטראָפֿן אויף שוווערישקייטן, איז ער אַוועק קיין ענגלאַנד — און פון דאָרט קיין קאַנאַדע. ער איז געקומען קיין טאָראָנטאָ ג׳ חנוכה, תרס״ד, איבערלאָזנדיק זיין פֿאַמיליע אין סטאַשעוו.

ס׳האָט אים געדויערט זעקס יאָר, ביז ער האָט געהאַט די מעגלעכקייט צו ברענגען אַ טייל פון זיין פֿאַמיליע: זיין פרוי, די צדיקת רבקה ע״ה און דעם איידעם וועמען ער האָט פֿאַרערט און רעספּעקטירט. זיי זענען אָנגעקומען קיין טאָראָנטאָ דעם 12־טן מאַי, 1910. מיט אַ יאָר און פיר חדשים שפּעטער, דעם 9־טן סעפּטעמבער, 1911, איז איטשע מאיר׳ס פֿאַמיליע אָנגעקומען — שוועסטער און שוויגער, צוזאַמען מיט טאָכטער און איידעם האָבן זייער היים געמאַכט אויף 35 באַלדווין סטריט — צענטראַלע גאַס אין דעמאָלט־ דיקער יידישער טאָראָנטאָ — און דאָרט אויסגעלעבט זייערע יאָרן.

די רעזידענץ פון די קאָראלניקס, אַפֿילו שוין נאָכדעם ווי דער יידישער ישוב האָט זיך אַריבערגעטראָגן צום צפונדיקן טייל פון שטאָט, איז געווארן באַקאַנט פֿאַר יידן אין טאָראָנטאָ און פֿאַר יידן, וועלכע זענען געקומען קיין טאָראָנטאָ אין שליחות פון פֿאַר־ שיידענע צדקה, חסד און חינוך־פֿרײַיקטן.

מיין ערשטער אַדרעס אין קאַנאַדע איז געווען דער קאָראלניק־אַדרעס. די קא־ ראָלניקס האָבן אָנגעהאַלטן די דאָזיקע רעזידענץ אַזוי לאַנג ווי ר׳ איטשע מאיר האָט

געבורט און וואוינאָרט

ר׳ יצחק מאיר איז געבוירן געוואָרן כ״ג אדר, תרמ״ד (1884) אין שידלאָוו, פוילן, צו זיינע עלטערן, ישראל יחיאל און רבקה. דער פאָטער — אַ געראָר חסיד — איז נפטר געוואָרן אין גער, בעת ער איז געווען אויף יום־טוב ביים באָרימטן געראָר רבי׳ן, און דער יונגער איטשע מאיר איז געוואָרן דער פּרנסה־געבער, משפּחה־שפּייזער.

זיין באָשערטע און לעבנס־באַגלייטערין אַלטע טאָבע (פון דער היים גאָלדקינד) איז געבוירן געוואָרן אין קעלץ און אַלס קינד געוואוינט אין שידלאָוו, דאָס געבורט־שטעטל פון איר מוטער רבקה. איר פאָטער איז אַ ילידּ־סטאַשעוו, וואו די גאָלדקינד משפּחה האָט זיך אַריבערגעצויגן מיט יאָרן שפּעטער. דריי שטעטלעך זיינען געווען די וואוין־ערטער פון די קאָראַלניקס און די גאָלדקינדס — און אַלע אין ראַדאָמער גובערניע, פוילן.

איטשע מאיר מיט אַלטע־טאָבע האָבן זיך אַלס קינדער געשפּילט צוזאַמען און די עלטערן האָבן זיך גוט געקענט, אַזוי אַז עס איז לייכט געווען פאַר דעם שדכן דורכצופירן דעם שידוך, וואָס איז מסתמא פערציק טעג פאַר זייער געבוירן וועלן גוטגעהייסן געוואָרן אין די הימלישע הויכן.

פון יונגן פּאָרל איז געוואָרן אַ „זיווג מן השמים״. זיי האָבן חתונה געהאַט י״ט סיון, תרס״ב (1902) אין סטאַשעוו: ער — אין עלטער פון אַכצן — „בן שמונה עשרה לחופּה״, און זי, אַ מיידל פון זיבעצן, כמנין טו״ב, אַ גוט צוגעפּאַסט פּאָרל. דער סטאַשעווער רב, מרן ר׳ יהודה לייב גרויבארט זצ״ל, איז געווען דער מסדר קדושין.

אינטערעסאַנט איז, אַז הרב גרויבאַרט איז געווען דער סנדק ביי זייער זון ישראל יחיאל (דער היינטיקער הערב) אין סטאַשעוו, און דער מסדר־קדושין פון זיין חתונה איז טאָראָנטאָ.

די קאָראלניקס האָבן געהאַט פיר קינדער אין סטאַשעוו און פינף קינדער אין טאָראָנטאָ. ווען ער האָט פאַרלאָזט סטאַשעוו איז ער אַלט געווען 26 יאָר — און איבער־געלאָזט זיין פרוי מיט פיר קינדער. דער געדאַנק איז געווען: „מאַכן״ (אָנזאַמלען) אַביסל געלט און צוריק אַהיימפאָרן. דער גורל האָט אָבער אַנדערש געפירט.

נאָכדעם ווי ער האָט פאַרלאָזט זיין היים, זענען צוויי קינדער קראַנק געוואָרן און זענען געשטאָרבן. די אידעלע יונגע מאַמע האָט נישט געהאַט קיין האַרץ אים אָנצוזאָגן די טרויעריקע בשורה. איטשע מאיר איז תמיד געווען אַ היים־ער טאַטע, נישט געקוקט אויף דער שטרענגקייט צו זיין בני־בית.

ש. נחמני

דאַטעם און פאַקטן אין לעבן פון ר׳ יצחק מאיר קאראלניק ז״ל

(כ״ג אדר, תרמ״ד — ח׳ אייר, תשל״א)

אנשטאט אַ הקדמה

אונדזערע הערצער זענען פול מיט געפילן צום אָנדענק פון ר׳ יצחק מאיר קאראלניק, אָדער ווי מיר זענען געווואוינט אים צו רופן, ר׳ **איטשע מאיר**. מיר ווילן ברענגען צום אויסדרוק די דאָזיקע געפילן.

דער ספר הזכרון, באַזירט אויף אויטענטישע דאָקומענטן, שמועסן מיט זיין פרוי ע״ה און מיט זיינע קינדער, יבדלו לחיים, האָפן מיר וועט ברענגען צום אויסדרוק די דאָזיקע געפילן, דורך שילדערן די פערזאָן, זיין כאַראַקטער, זיינע אויפטוען פאַר דער רעליגיעזער טאָראָנטאָ און דורך ברענגען בכתב ביאָגראַפישע שטריכן.

אין די ווייטערע פרקים פון אַ צוויי מנינים באַטייליקטע שרייבער, אויך פון דעם ציקל בילדער, בריוו און דאָקומענטן, וועט דער לייענער קענען האָבן אַ קלאָר בילד און אַ כאַראַקטעריסטישע אָפשאַצונג פון ר׳ איטשע מאיר׳ן: זיין אָרט אין דער טאָראָנטער אָרטאָדאָקסיע; זיין אָרט אַלס פּיאָנער פון יידיש־רעליגיעזן חנוך און — אַלס אַן עושה ומעשה לכל דבר שבקדושה.

היסטורית מבחינת החינוך המסורתי, אדמת טרשים, ומי מילל אָז שמוסדות תורה יתנוססו לתפארת במדינה זו? אמנם ר׳ יצחק מאיר היה מחולל תנועה חדשה, ממש מהפכנית, יען שהוא אמר, אם אפשר לפרש את הדברים באופן זה, שאם רוצים אין זו אגדה, שאפשר ואפשר ליצור פה יהדות מסורתית מבוססת על אדני התורה והתעודה, ואסור מטעם היסטורי להזניח את הישוב הזה ולמסור אותו לכוחות הטמיעה וההתבוללות. וכה נוצר פה ישוב יהודי שקם לתחייה כמו שנוצרו המרכזים היהודים ההיסטוריים בעבר. מי שחקר את תקומת הישובים בבבל, ספרד ואירופה המזרחית יודע שגם שם הקימו מוסדות תורה אחר מאות בשנים של אי־פעולה בשטחים אלה. גם שם עמדו א י ש י ם מופלאים שיסדו את המרכזים האלה וחוללו גדולות ונצורות. היו מקודם תקופות תוהו ואחריהן באו והגיעו תקופות תורה.

כמוהם, ובמסגרת שבה פעלו אותם ה א י ש י ם ההיסטוריים, עשה הרי״מ קורולניק, וגם הוא הקים מוסדות לתפארת, והודות לתקומתם — ואלה היה התנאים והנסיבות גם באותם המרכזים ההיסטוריים — נוצר הישוב בטורונטו שבקנדה ונהיה למופת לכל קהילות ישראל ביבשת זו. ואם קיימות ישיבות בקנדה — בטורונטו ובמונטריאל — הינן אלה תוצאותיו והשלכותיו של מפעלי הרי״מ ז״ל שהוא היה החלוץ הראשון בשטח

דורות רבים בימים יבואו יהיו אסירי־תודה לו בגלל הישגיו הנמרצים.
יהי זכרו ברוך!

אמרו לי׳ לר׳ יוחנן: איכא סבי בבבל.

תמה ואמר: למען ירבו ימיכם על ה א ד מ ה כתיב אבל בחוץ לארץ לא!

כיון דאמרו לי׳: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו (ברכות, ח׳, ע״א).

ר׳ יצחק מאיר קורולניק – העשיר במעש

מאת הרב ד״ר דוד גרויבארט

מה שאיפיין את האיש הנפלא הזה היו מעשיו ומפעליו בשדה החינוך והחסד. ר׳ יצחק מאיר היה עשיר ב מ ע ש, עתיר המעשה במלוא מובן המונח הזה. היו אחרים שיזמו רעיונות וחשבו מחשבות נעלות ונשגבות; ה ו א הוציא את הדברים מכוח אל הפועל, ובזה יתהלל המתהלל, ותפארתו היא בדרך הזאת שסלל לו בחייו.

לא רבים היו כמותו ביבשת זו, והשאבלונה המפורסמת המדברת על ההיסטוריון של העתיד שיתנה את הקורות אינה סתם שיגרה בשטח זה; כותב דברי ימי הקהילה היהודית בטורונטו יוכרח להקדיש פרקים חשובים למפעליו הכבירים של האי גברא רבה ויקירא, שכל הקאריירה שלו נתונה־נתונה היתה לתורה ולתעודה. הלא הוא היה ממייסדי „תלמוד־תורה עץ חיים״ שכהיום הוא מהווה רשת חינוכית מסורתית של המדרגה הראשונה וכה הנהו חלוץ החינוך התורתי בקנדה!

ברם על־אף התמסרותו לתורה וחינוך לא הצטמצם ר׳ יצחק מאיר בד׳ אמותיו אלה. הוא יצא לרחוב היהודי והתעניין בכל הנעשה שם. וכה היה פעיל בהרבה הסתדרויות וסוכנויות בקהלה היהודית, כגון מחלקת החרדים אצל הקונגרס היהודי הקנדי, הצדקות הגדולות והמאוחדות, הקהילה היהודית, וכדומה. בכל מקום השמיע את קולו כאיש המסורת והאורתודוכסיה ועמד בכל עת על המשמר להגן על אותם העיקרים והעקרונים שלהם היה מסור כל ימי חייו. הוא רצה שהמוסדות החינוכיים לא יקופחו, אלא שיקבלו את התמיכה הרצויה והדרושה מהסוכנויות המרכזיות. ובתקיפות האופיינית שלו עמד על דעתו ונלחם בעקשנות ובחרף נפש עבור כל אותם הערכים הקדושים שאליהם היה מסור בכל נימי נפשו ומאודו.

מה היה ברקע של האדם הנדיר הזה שאיפשר לו לעשות את כל אותם הדברים שעשה ופעל משך כל ימי חייו? אפשר שהיתה זאת ההתלהבות החסידית שפעמה באישיותו ושהיוותה חלק כה חשוב של הרי״מ קורולניק עקב שנותיו הראשונות בפולין שם קלט לתוך־תוכו את עקרי החסידות הגורית שהיתה מזיגה נפלאה של דתיות ותורה. משחר ילדותו חונך ר׳ יצחק מאיר על יסודות אלה ולא שכח אותם מאז הימים הראשונים בתחילת המאה שדרכו רגליו על אדמת קנדה. היתה זאת באותה התקופה, טרום־

וביחוד יעמוד נא על הברכה וההוקרה בנו הדגול איש האצילות וכביר המעש מר ישראל יחיאל (הערב) קארול יחי׳ לאוי״ט, שכל מעייניו וכל הגיגיו וכל מרצו הברוך נתונים נתונים המה לישיבת פוניבז׳ הקדושה ומפעלי׳.

בכל בקור בארה״ב מצא אבי ז״ל במר הערב קארול יחי׳ לאוי״ט את הכתובת הנאמנה להשיח את דאגותיו ולפרוס לפניו את יריעות תוכניותיו לבנין עולם — התורה — והחסד של פוניבז׳. וכאז כן עתה — תמיד לבו פתוח, תמיד ידיו ידי אמונה, לעזור, לסייע, להשתתף, לפעול ולהפעיל, להביא בשורת הרעיון בפני החוגים הרחבים בהם הוא מעורה, ותמיד פותח אפיקים חדשים לפיתוחם ושגשוגם של מפעלי הישיבה.

והנני צופה ומצפה לראות בעז״ה את ה״קארול אדיוקיישנול סנטר״ עומד לתלפיות בקרית פוניבז׳ באשדוד, מאכלס מאות ילדים וילדות, בני ציון יקרים, גדלים ומתפתחים ומתחנכים באוירה הטהורה של ישיבה פוניבז׳ לתורה ולתעודה ולעתיד מזהיר בתוך ארץ האבות, האדיוקיישנול סנטר שיקום בעז״ה לשם ולכבוד, לתפארת ולתהילה להם ולאביהם הגדול ז״ל אשר שמו ינון נצח בעם קודש לברכה.

✡ הרב הגאון ר׳ יוסף שלמה כהנמאן זצ״ל (נ׳ תשכ״ט—1969), דער „פאנעוועזשער רב״, ווי ער איז געווען באַקאַנט, האָט מיט זיינע „בתי אבות״ און „ירחי כלה״ באַוויזן וואונדער. מיט איבערמענטשלעכע כוחות האָט ער אויפגעבויט זיין ישיבה אין בני ברק, געקרעגן אַנהענגער, נדבנים און מיטהעלפער אויף דער גאַנצער וועלט — ר׳ איטשע מאיר איז געווען פון די גרעטרייעסטע און איבערגעגעבנסטע מיטהעלפער.

זיין זון ר׳ אברהם איז ממשיך דעם פאַטער׳ס דרך פון בנין ויצירה פאַר תורה און יהדות און די קאראלניק־קינדער, ווי זייער פאַטער, זענען ממשיך און העלפן אים אַרויס אין זיין הייליקער מיסיע.

איש רב פעלים

הערכה על הידידות שבין הגאון ר׳ יוסף ש. כהנמן ז״ל ובין ר׳ יצחק מאיר קורולניק ע״ה

מאת **הרב אברהם כהנמן**
נשיא ומנהל ישיבת פוניבז׳, בני ברק

במיאמי־ביץ שבפלורידה נפגש אבי מורי, מרן הגאון זצ״ל, לראשונה את האיש הדגול והנפלא ר׳ יצחק מאיר קורולניק ז״ל. עם ההיכרות הראשונה עמד אבי ז״ל על סגולותיו היקרות ואישיותו המזהירה והתוססת של מר קורולניק ז״ל. איש רב פעלים, מסור בלב ונפש לתורה ולחנוך, מייסד ומקים את התלמוד תורה בטורונטו שבקנדה, ולבו פועם באהבה ובדאגה נאמנה לחנוך בני עמנו שבארצנו הקדושה, קשור ודרוך לקראת תפקידי חנוך והצלה.

ומיד נוצר הקשר הנפשי. השפה היתה שפת הלב, שפת ההבנה ההדדית והנכונות, וככה נתרקמה הידידות העמוקה שביניהם, אשר הלכה והתגברה והניבה פרי קודש הלולים. במרוצת הזמן הלך ונתהדק הקשר הנפשי ונוצרה השותפות הגדולה, רוויית־המעש וברוכת המפעל, בין משפחת פוניבז׳ לבין משפחת קורולניק.

זכורני בקורו בישיבת פוניבז׳ יחד עם רעיתו הכבודה והיקרה ע״ה, בת לוייתו הנאמנה והמופלאה שעמדה לימינו בכל מפעליו הצבוריים. קבלת פנים הנלהבות והחגיגית שמר אבי זצ״ל ערך לקראתם בישיבה. עדיין מהדהדים באזני הנגונים שר׳ יצחק מאיר קורולניק ז״ל שר בהתרוממות והתרוננות הנפש, ובהתלהבותו החסידית האופיינית לו.

משפחת קורולניק נהייתה אחד מעמודי התווך של ישיבת פוניבז׳, עוד בחייו, וביחוד לאחר פטירת אביהם הגדול ז״ל, הידיד הנאמן והמופלא, קבלו ממנו בניו היקרים והדגולים יבלח״א את מורשת הנדיבות בעם קדש, נושאים ומוסיפים באהבה ובגאון את המסירות והנאמנות למפעלי התורה. החנוך והחסד של ישיבת פוניבז׳ הקדושה.

א מלוה־מלכה אין 1960 אין פאניעוויזשער ישיבה, בני ברק לכבוד די קאראלניקס

פון רעכטס צו לינקס: רבי יצחק געשטנקאָרן, גרינדער און ערשטער ראש־העיר; רבי איטשע מאיר; הרב הגאון ר׳ יוסף ש. כהנמאן; ישראל מיכל (הערב) קאראָל.

A Melave Malka in honour of the Korolneks in the Ponevezer Yeshiva at B'nai B'rak in 1960. Seated, from left to right: Herb Karoll; Rabbi Joseph S. Kahanman (Rosh Yeshiva); Reb Itshe Meyer; Reb Yitzchak Gershtnkorn (the first settler and first mayor of B'nai B'rak.

וויאַזוי טאָראָנטאָ האָט באַערט די קאָראַליקס

אין יאָר 1962 האָט טאָראָנטאָ געערט און צוגעטיילט כבוד די קאָראַליקס ביי אַ פייערלעכן באַנקעט מיט דער באַטיילונג פון אָננעזעענע געסט און עסקנים. מיר לייענען אין „יידישע נייעס" (אָרגאַן פון פאַראיניקטן יידישן וועלפעיר־פאָנד און פון צענ־טראַלן ראַיאָן קאַנ. ייד. קאָנגרעס, תשרי תשכ״ג — אָקט. 1962)

———::—::———

איבער 800 מענטשן ביי ערן אָוונט

מאָנטיק, דעם 10־טן סעפטעמבער, איז אין דער „נייער מורעי האוז" אויף סטיל עוו., דער לעצטער פונקט אין צפון פון שטאָט, געפייערט געוואָרן אויף אַן אימפּאָזאַנטן אופן, די אויפטוען פון ר׳ איטשע מאיר קאָראַליק פאַר יידישקייט און רעליגיעזן חנוך.

איבער אַכט הונדערט מענטשן האָבן אָנטייל געגומען אינעם גרויסאַרטיקן באַנקעט לכבוד דעם בעל היובל, אייגער פון די פּיאָנערן און קאָלירפולע פערזענלעכקייטן אין דער יידישער טאָראָנטאָ.

דער אָוונט איז דערעפנט געוואָרן דורך ס. פּאַסלאַנס, וועלכער האָט איבערגעגעבן דעם פּאָרזיץ צו מר. סעמיועל י. סייבל, פּרעזידענט פון פאַראייניקטן יידישן וועלפּעיר פּאָנד.

עס האָבן באַגריסט:

מיאָר נייטן פילידפס; הרב דר. דוד אָקס; י. אוירווינג אוילבאום, פאָרזיצער פון נאַציאָנאַלער עקזעקוטיוווע פון קאָנאַדער יידישן קאָנגרעס; הרב מרדכי אָקס; הרב דר. דוד גרויבאַרט פון שיקאָגאָ; מרס. שרה גיטל זאַלצבערג, פּרעזידענט פון הלבשת ערומים סאָסייטי ביי דער ת״ת עץ חיים; הרב דר. וואָלטער ווערצבערגער; הרב דר. נחמן פרימער פון ניו־יאָרק א.אָ. הרב יוסף כהנמאן, פּאניעווועזשער רב, פון בני ברק, ישראל, דער גאָסט־רעדנער, איז פאָרגעשטעלט געוואָרן פון הוירב קאראל, עלטסטער זון פון די קאָראַליקס.

מאיר וו. געסנער, פאָרזיצער פון צענטראַלער דיוויזיע פון קאָנאַדער יידישן קאָנגרעס, האָט פּרעזענטירט ר׳ איטשע מאיר׳ן מיט אַ ספּעציעלער טאָוול, אויף וועל־כער עס איז אויסגעקריצט די פאַרעונג מצד די עסקנים און תלמידים פון די עץ חיים שולן. דער ערן־גאַסט פון אָוונט האָט געענטפערט מיט וואָרט און געזאַנג, אויסדריקנדיק דאַנקבאַרקייט פאַר דעם כבוד וואָס איז אים און זיין פרוי צוגעטיילט געוואָרן.

דעם כבוד וואָס מ׳האָט אים צוגעטיילט, איז געווען כבוד פאַר דער עץ חיים און ישיבת מהרי״ל גרויבאַרט, וואָס ער האָפט אַז זיין באַשייידענער בייטראָג האָט געהאָלפן די עושים ומעשים לטובת די חנוך־אינסטיטוציעס און ער בעט ביים בורא נאָך אַ ביסל כח צו קענען ממשיך זיין מיט דער דאָזיקער אַרבעט.

דער באַוואוסטער חזן שלום כ״ץ האָט זיך באַטייליקט מיט עטלעכע נומערן פון זיין רייכן רעפּערטואַר און דער אָוונט איז געשלאָסן געוואָרן אין אַ פייערלעכער שטימונג.

ווי איר אַרויסצוראַטעווען... ער האָט דעריבער געשווּיגן, וועז זיינע זין האָבן פֿאַר־געשלאָגן מילה פֿאַר די בני שכם... מיט דער כוונה, אַז נאָך דער אָפּעראַציע, וועז זיי וועלן ליגן אין וווייטיק, וועט מען זי קענען אָן אַ קאַמף אַרויסנעמען.

שמעון ולוי האָבן נישט אויפגעפֿאַסט די דאָזיקע כוונה און געטאָן, ווי זייערע עמאָציעס האָבן דיקטירט. יעקב האָט זיך אויסגעדריקט זייער שאַרף קעגן זייער צאָרנדיקייט, קעגן זייער שטאַרקן כעס, אָבער אויך אָנערקענט, אַז די שאַנדע פון זייער שוועסטער האָט זיי מער אָנגעירט ווי די אָנדערע זין. דער יושר געפֿיל איז ביי זיי שטאַרקער. דעריבער האָט ער זיי באַשטימט אַלס די מדריכים, די לערער און דערציער פונעם פֿאָלק, ווייל נאָר אַזעלכע זענען ראוי צו פּירערשאַפֿט.

מיר זענען אויך, אַז משה רבינו וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען פֿאַר אַ ייד, אומגעבראַכט דעם מצרי, וואָס האָט געשלאָגן אַ ייד, האָט ער זוכה געווען צו גאָט׳ס שליחות...

אַ פּירער דאַרף זיין דער, וואָס איז זיך מוסר נפש פֿאַר דעם צבור, וואָס שטעלט זיך איין פֿאַר זיין פֿאָלק און דערוואַרט נישט קיין שום אָפּצאָל, קיין קרעדיט, קיין לויב...

מיט דער דאָזיקער מדה האָט זיך אויסגעצייכנט ר׳ יצחק מאיר. איך האָב קיינמאָל נישט געזען ביי אים, ער זאָל דערוואַרטן פון די וועלכע האָבן געהאַט טובות פון אים, זיי זאָלן אים צוריקדינען, זיי זאָלן זיך פילן בעלי חוב צו אים. ער האָט אויך געטאָן פֿאַר אַנדערע, מיטן זעלביקן פלייס, מיט דער זעלביקער מסירת־נפש, מיט דער זעל־ביקער אָנשטרענגונג, ווי פֿאַר זיך, פֿאַר אייגענע ענינים און געשעפטן.

איך וויל אויך אָנווייזן, אַז מיר געפּינען ביי משה רבינו, וועז ער האָט געזען ווי צוויי ברידער קריגן זיך און איינער איז גרייט אויפצוהייבן אַ האַנט צו שלאָגן דעם אַנדערן, האָט עס געברענט אין אים און זיך אַריינגעמישט... ביידע זענען אים געוואָרן שטענדיקע שונאים, אָנהייבנדיק מיט דער מסירה צו פֿרעה ביז דער קרח־מחלוקת. אין משה רבינו איז געווען פֿאַרפלאַנצט שנאה צו רשעות און אהבה פֿאַר געראַטענקייט און דעריבער האָט ער אַזוי געהאַנדלט, ריזיקירנדיק דערביי מיט זיין לעבן... ער האָט דעריבער זוכה געווען צו ווערן דער מנהיג פון פֿאָלק, צו ווערן דער שליח פון ג־ט אויסצולייזן זיין פֿאָלק.

ר׳ יצחק מאיר איז געווען געבענטשט פון הימל אויך מיט דער דאָזיקער מדה. בדרך כלל, האָט ער פֿאַראַרט מענטשן, וואָס טוען מעשים פֿאַר תורה; ער האָט פֿאַראַרט חכמי תורה, וועלכע טוען מעשים צו פֿאַרשטאַרקן אין יידישן לעבן תורה־פֿרינציפּן, תורה־לעבן. ער האָט זיך דעריבער באַמיט תמיד זיך צו געפּינען אינעם קרייז און אין דער סביבה פון די, וועלכע האָבן געטאָן מעשים פֿאַר תורה.

זאָל זיין אָנדענק זיין געבענטשט צווישן זיינע קינדער און זיינע פֿאַראַרער, צווישן וועלכע ס׳געפּינט זיך דער שרייבער פון די דאָזיקע שורות,

יעקב קאמענצקי

—✡—✡—

דער אָריגינאַל פון הרב קאמענעצקי׳ס ארטיקל

פון רעד.:

מיר גיבן דאָ איבער דעם תמצית פון הרב קאַמענעצקי׳ס מאמר און כאַראַקטער־אָפּשאַצונג.

ביים אַוועקזעצן זיך פאַרצייכענען שטריכן פונעם גיזעלשאַפטלעכן עסקן ר׳ יצחק מאיר קאָראַלניק, האָב איך געמיינט אַז ס׳וועט מיר אָנקומען גאָר לייכט; איך בין דאָך געווען אַרום זיבן יאָר רב אין „תורת אמת״ קהלה און ס׳איז נישט געווען קיין געזעל־שאַפטלעכע אַרבעט, קיין קהלישער פּראָיעקט אין טאָראָנטאָ, אַז ר׳ יצחק מאיר זאָל זיך נישט געווען באַטייליקן. אַ גרויסער צאָל פון אָט די פּראָיעקטן איז געשאַפן געוואָרן דורך זיין איניציאַטיוו.

אויב אַזוי, האָב איך געטראַכט, וועט מיר זיין לייכט און ס׳וועט מיר געלינגען צו געבן אַ פול בילד און אַ ענוויע שילדערונג פון זיין כאַראַקטער...

ווען איך האָב זיך געזומען צו דער דאָזיקער אַרבעט, האָב איך געזען פאַר מיר דאָס געשטאַלט פון ר׳ איטשע מאיר, ווי ער שמייכלט, מאַכט חוזק פונעם הספד... האָב איך זיך איבערגעטראַכט, „דבר שנצטער בו בהיותו בעולמנו אנו״, איז דאָך אַ קל וחומר, אַז ער וואָלט דאָס נישט וועלן, בעת ער געפינט זיך אין דער וועלט פון לויטער אמת, נישטאָ קיין חניפה... און איך? מיין האַרץ איז דאָך איבערפולט מיט דאַנק־באַרקייט־געפילן אויף דעם גוטס וואָס ר׳ יצחק מאיר האָט געטאָן, אַרויסגעראַטעוועט מיין פאַמיליע פונעם אייראָפּאישן גיהנום... אויסדריקן אַ דאַנק, איז די מורא פון מגזם זיין און ווי די חכמים האָבן געלערנט: „אהבה מקלקלת השורה״...

איך האָב דעריבער באַשלאָסן אָנצושרייבן עטלעכע באַמערקונגען וועגן די אייגן־שאַפטן פון אַנשי התורה, וואָס האָבן זוכה געווען צו עסקנות און פירערשאַפט, פאַר־שטייט זיך, לויטן כלל: „אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם״... אַ השקפה וואָס ווייזט, וויאַזוי מ׳קען וועלן ראוי צום באַרוף פון זיין אַן עוסק בצרכי צבור.

אין דער ברכה פון יעקב אָבינו (בראשית, מ״ט, ה׳) ווערט געזאָגט: „שמעון ולוי כלי חמס מכרותיהם... ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל״. רש״י, אין זיין פּירוש גיט צו, אַז די אָרעמעלייט, סופרים און מלמדים וועלן אַרויסקומען פון שבט שמעון און דער שבט לוי וועט דאַרפן זוכן זיין חיונה ביי די שייערן... כדי זיי זאָלן זיין צעשפּרייט צווישן יידן.

לכאורה, איז ניט צו פאַרשטיין, דערפאַר וואָס זייערע כלים זענען רויב־כלים, דערפאַר וואָס זייער צאָרן איז אַזוי שטאַרק, זאָל פון זיי אַרויסקומען מלמדים, די לערער און דערציער, און פון שבט לוי, לויטן רמב״ם (הלכות עכו״ם, א׳, ל״ג) די ראשי ישיבה, די געלערנטע צו ווייזן דעם דרך ה׳?

ווען מיר גיבן אַ טיפערן בליק אין דער מעשה שכם (בראשית, ל״ד) זעט מען, אַז יעקב אבינו האָט געשוויגן די גאַנצע צייט. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז מיט כח וועט מען נישט קענען אַרויסרייסן זיין טאָכטער דינה פון שכמ׳ס פאַלאַץ, פונעם נשיא הארץ; ווי דער איש האמת, „תתן אמת ליעקב״, האָט ער נישט געקענט פאַרשלאָגן קיין ערמה,

דער אָריגינאַל פון הרב קאַמענעצקי'ס אַרטיקל

בישבי לשרטט קוי דמותו של העסקן הצבורי ר' יצחק מאיר קאראלניק, אמרתי בלבי שיעלה לי בנקל שהרי עבדתי בעדת "תורת אמת" כשבע שנים ואין לך פעולה צבורית שלא השתתף בה ר' יצחק מאיר זה והרבה מהן נעשו ע"י יזמתו ממש, וכיון שכן הרי הדבר פשוט שיעלה בידי לצייר אבל זה דמות וצורה שלמה של העסקן החשוב הזה. אבל כאשר נגשתי אל המלאכה עמדה לנגדי דמות דיוקנו של ר' איטשע מאיר כשהוא מחייך חיוך של התול בשעה שהספדן הי' מגזים בשבחו של הנספד, וחזרתי לאחורי ואמרתי דבר שנצטער בו בהיותו בעולמנו אנו, קל וחומר בהיותו בעולמו של אמת לא לפניו חנף יבוא. ואני בידעי כי לבי מלא רגשי תודה על כל הטוב אשר עשה ר' יצחק מאיר זה עם בני ביתי שהוציאם מתוך התופת אשר אירופה הי' נקרא, סמוך למלחמת העולם השני' ואיך יתכן שאוכל להעריך אותו מבלי להגזים והלוא חכמינו אמרו שהאהבה מקלקלת השורה. ולפיכך באתי למסקנא לערוך הערות אחדות בעניני אנשי התורה שרצו להיות אנשים צבוריים ולפי ההשקפה התורנית של אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם נדע מה נדרש מהאדם כדי שיהי' מוכשר להיות עוסק בצרכי צבור.

בברכת יעקב אבינו (בראשית מ"ט ה') שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם גו' ארור. אף כי על ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל. ובפירש"י אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים ושבטו של לוי אחזר על הגרנות כו' נתן לו תפוצתו דרך כבוד עכ"ל רש"י. והדבר לפלא מתמי' דלפי שהם כלי חמס מכרותיהם לפיכך יצאו מהם מלמדי תינוקות ומורי האומה ומדריכי'.?! והרמב"ם בפ"א מהלכות עכו"ם הל"ג כתב בזה הלשון: ויעקב אבינו לימד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' כו' וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה וכו' עיי"ש הרי מפורש שלוי זה שכעס עליו הוא הוא שמינהו ראש ?!

והנה אם נעיין במעשה דשכם (בראשית ל"ד) כתוב שם (פסוק ה') ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחריש יעקב עד בואם עיי"ש והנה גם אחר בואם שתק ורק הבנים דברו כדכתיב (פי"ג) ויענו בני יעקב גו' וידברו וגו' כזה בשעה שיעקב בעצמו ישב באותו משא ומתן שהרי כתוב ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה וגו' וכשאמרו בני יעקב אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמונו להמול לכם כל זכר וגו' היתכן שיסכים יעקב אבינו להתחתן עם החוי שהוא מבני כנען ?! אלא טוב העניין כך הוא: יעקב הבין כי בכח לא יוכל להוציא את בתו מבית נשיא הארץ ויצטרך למעשה מרמה להציל את בתו, והוא בעצמו כעמוד האמת, כמש"כ "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" היינו שאברהם הי' סמל החסד ויעקב סמל האמת, אי אפשר לו שיעשה

אחי׳ וגו׳ וכשאמרו בני יעקב אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמונו להמול לכם כל זכר וגו׳ היתכן שיסכים יעקב אבינו להתחתן עם החוי שהוא מבני כנען?! אלא טיב הענין כך הוא: יעקב הבין כי בזרוע לא יוכל להוציא את בתו מבית נשיא הארץ ויצטרך למעשה ערמה להציל את בתו, והוא בעצמו כעמוד האמת, כמש״ר „תתן אמת ליעקב חסד לאברהם״ והיינו שאברהם הי׳ סמל החסד ויעקב סמל האמת, אי אפשר לו שיעשה הוא בעצמו את הערמה ולפיכך המתין מלבוא בדברים עם שכם עד שבאו בניו והם שהציעו להם שימולו ויעקב כששתק חשב שאחרי שיהיו כואבים יקחו מהם את דינה בתו וילכו מזה, אבל שמעון ולוי לא עמדו על כוונתו ודימו שכוונת אביהם היא ככוונתם ולפיכך עשו מה שעשו. ולפיכך גילה כאן שהוא התנגד למעשיהם וארר אפם אבל זה נתברר לו בודאי שעלבון אחותם נגע ללבם יותר משאר בניו וכיון שכן ראויים הם שמהם יצאו מלמדי העם ומדריכיו כיון שהם נושאים בעול עם חבריהם.

כמו כן מצינו בתורה ספורים אחדים מחייו של משה רבינו קודם שנבחר להיות שלוחו של מקום. הספור הא׳ איש מצרי מכה איש עברי (שמות ב׳ י״א) הרי שמסר נפשו על זה שהרי לבסוף הוכרח להנצל מחרב פרעה ועל כרחך שצרת חבירו נגע עד נפשו וכן כשגרשו הרועים את בנות כהן מדין קם והצילן מידם על כרחך שצרתן נגע ללבו וזוהי המדה הנדרשת לעסקן ציבורי, ולפיכך נבחר משה רבינו למשימתו. עסקן כזה אינו דורש שום תגמול שכר בעד פעולתו שהרי לא עשה זאת כדי להיטיב לחבירו אלא להציל עת עצמו מצרתו שהי׳ מיצר בצרתו של חבירו וה״ז כאם המטפלת בולדה שאינה מרגשת שהבן חייב לה איזה תגמול וכאמרם ז״ל יותר משהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק וכן מצינו בילקוט שמעוני רמז תש״ן על הפסוק לא חמור אחד מהם נשאתי כשירדתי בשבילם למצרים לצרכיהם לא נטלתי מהם החמור והיינו שלא ירד בשבילם אלא בשביל עצמו מפני שהי׳ מיצר בצרתם של ישראל.

במדה זו הצטיין ר׳ יצחק מאיר ז״ל מעולם לא מצאתי בו שום הרגשה שמקבלי טובתו יהיו חייבים לו איזה שעבוד של תגמול, וכשהי׳ מתעסק בענין הנוגע לחבירו הי׳ מתעסק באותו המרץ ובאותה המסירות כמו בעניני ועסקי עצמו.

עוד ראיתי להעיר שמצינו במשה כשראה שני אחים נצים והאחד מתכונן להכות את השני סלדה נפשו בקרבו והתערב בריב אחים עד שנשארו שניהם בשנאתם כל ימי חייהם, החל מדלטוריא לפרעה וכלה במחלוקת קרח והטעם כי אהבת הצדיק ושנאת הרשע היו נטועות בנפשו, וספר הכתוב כי הנן מהמדות הנדרשות לעוסק בצרכי צבור. וגם במדה זו הי׳ ר׳ יצחק מאיר מחונן מן השמים. בדרך כלל העריץ מאד כשרון המעשה ולפיכך הי׳ מעריץ ומרומם את החכמים כל ימיו ומשתדל להמצא בחוג פעולותיהם.

ויהי זכרו ברוך בין יוצאי חלציו ובין מעריציו שבתוכם גם אני הכותב

יעקב קמנצקי

———::—::———

הרב הגאון ר׳ יעקב קאַמענעצקי וועגן כאַראַקטער פון ר׳ איטשע מאיר קאַראַליניק

בישבי לשרטט קוי דמותו של העסקן הצבורי ר׳ יצחק מאיר קאראליניק, אמרתי בלבי שיעלה לי בנקל. שהרי עבדתי בעדת „תורת אמת" כשבע שנים ואין לך פעולה צבורית שלא השתתף בה ר׳ יצחק מאיר זה והרבה מהן נעשו ע״י יזמתו ממש, וכיון שכן הרי הדבר פשוט שיעלה בידי ליצור מכל זה דמות וצורה שלמה של העסקן החשוב הזה. אבל כאשר נגשתי אל המלאכה עמדה לנגדי דמות דיוקנו של ר׳ איטשע מאיר כשהוא מחייך חיוך של התול בשעה שהספדן הי׳ מגזם בשבחו של הנספד, וחזרתי לאחורי ואמרתי דבר שנצטער בו בהיותו בעולמנו אנו, קל וחומר בהיותו בעולמו של אשר לא לפניו חנף יבוא. ואני בידעי כי לבי מלא רגשי תודה על כל הטוב אשר עשה ר׳ יצחק מאיר זה עם בני ביתי שהוציאם מתוך התפת אשר אירופה הי׳ נקרא, סמוך למלחמת העולם השניי׳ ואיך יתכן שאוכל להעריך אותו מבלי לגזם והלוא חכמינו אמרו שהאהבה מקלקלת השורה. ולפיכך באתי למסקנא לערוך הערות אחדות בעניני אנשי התורה שזכו להיות אנשים ציבוריים ולפי ההשקפה התורנית של אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם נדע מה נדרש מהאדם כדי שיהי׳ מוכשר להיות עוסק בצרכי צבור.

בברכת יעקב אבינו (בראשית מ״ט ה׳) שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם גו׳ ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל. ובפירש״י אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים ושבטו של לוי מחזר על הגרנות כו׳ נתן לו תפוצתו דרך כבוד עכ״ל רש״י. והדבר לכאורה מתמי׳ דלפי שהם כלי חמס מכרותיהם לפיכך יצאו מהם מלמדי תינוקות ומורי האומה ומדריכי׳?! והרמב״ם בפ״א מהלכות עכו״ם הל״ג כתב בזה הלשון: ויעקב אבינו לימד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ד׳ כו׳ וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה וכו׳ עיי״ש הרי מפורש שלוי זה שכעס עליו הוא הוא שמינהו ראש?!

והנה עם נעיין במעשה דשכם (בראשית ל״ד) כתוב שם (פסוק ה׳) ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחריש יעקב עד בואם עיי״ש והנה גם אחר בואם שתק ורק הבנים דברו כדכתיב (פי״ג) ויענו בני יעקב גו׳ וידברו וגו׳ בה בשעה שיעקב בעצמו ישב באותו משא ומתן שהרי כתוב ויאמר שכם אל אבי׳ ואל

CERTIFICATE FROM THE DISKIN ORPHAN ASYLUM IN JERUSALEM, ISRAEL

סערטיפיקאַט פון דעם דיסקין „בית מחסה ליתומים" אין ירושלים

הישיבה הגדולה "שפת אמת"

ישיבת "גור" — YESHIVAH OF GUR

YESHIVAH "SFATH EMETH"

נוסדה ע"י כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל, בשנת תרפ"ה

בעיה"ק ירושלים ת"ו, ת.ד. 1059 - JERUSALEM, P.O.B. 1059, ISRAEL

טל. 87595 Tel.

ב"ה ירושלם, י"א שבט תשל"ג

לכבוד

מע"כ מנהלי ההוצאה לאור לזכר המנוח
ר' יצחק מאיר קארולניק ז"ל
טאראנטא.

Reb Itche Meyer Korolnik
Memorial Publication

הרינו כאן להעלות כמה קוים לדמותו האצילה של המנוח הדגול ר' יצחק מאיר קארולניק ז"ל.

במשך זמן רב הכרנו את המנוח כאדם יקר רוח ובעל מידות. אזנו היתה קשובה תמיד לעזור לזולת, וימינו פשוטה למעשי צדקה וחסד.

שנים רבות כיהן בתור גבאי קודש של ישיבת שפת אמת בירושלים, ושקד על איסוף כספים עבור הישיבה במחנה טאראנטא.

אין לתאר את השמחה הרבה שאפפה אותו כל פעם שהי' מצליח לאסוף סכום נכבד ולשלוח לישיבה, והוא הי' מלא סיפוק על אשר בפעולותיו הברוכות הוא נעשה שותף במצוה גדולה של החזקת הישיבה.

בפעולות צדקה וחסד אלו עמדה לימינו זוגתו המנוחה ע"ה, אשת חיל אשר חגרה בעוז מתניה לעזור לבעלה בעבודת הקודש שלו.

גם לעת זקנתו, כאשר חש כוחו, המשיך ללא ליאות בעבודת הקודש. ומה רב היה צערו, כאשר עקב התמעטות הישוב היהודי במרכז טאראנטא, חלה ירידה בהכנסות הישיבה שם.

הוא ביקר כמה פעמים בארץ הקודש, ובכל ביקור התעניין עמוקות בכל הנעשה בישיבה, שוחח עם התלמידים באהבה רבה, והתעניין במצבו הפרטי של כל בחור, כאב דואג ומסור.

בביקורו האחרון, לאחר מלחמת ששת הימים, שמח לראות את ההתרחבות הרבה של הישיבה, עם בניית קומות נוספות בבנין הפנימיה, בביקורו זה השתטח במקומות הקדושים שנגאלו מיד צר, ותוך דביקות רבה התייחד בתפילה עם קונו.

המנוח הדגול התבלט בין זקני וחשובי חסידי גור, אשר הוא ספוג יראת שמים וחסידות תוססת כאשר הורגל בה מנעוריו. תוך התלהבות רבה הי' רגיל לצטט מאמרי חסידות חריפים ונוקבים, בנוסח קוצק-גור, שנשתמרו עמו, בבחינת בור סיד שאינו מאבד טיפה.

עם פטירתו איבדה חסידות גור דמות מקורית ומעניינת. חבל על דאבדין ולא משתכחין. ת.נ.צ.ב.ה.

הנהלת הישיבה הגדולה "שפת אמת" בירושלם

אינהאַלט

הישיבה הגדולה „שפת אמת", ירושלים VII

דיסקין בית מחסה, ירושלים VIII

הרב הגאון ר' יעקב קאַמענעצקי
ווענן באַראַקטער פון ר' איטשע מאיר קאָראַלניק 1

הרב אברהם כהנמאן: **איש רב פּעלים** 9

הרב דר. דוד גרויבארט: **העשיר במעש** 11

ש. נחמני: **דאַטעס און פּאַקטן** 13

יוסף לעווין שרייבט 31

ש. א. אבעלא: **ר' איטשע מאיר קאראלניק** 35

הרב דר. דוד גרויבאַרט: **דער רב און דער פּרנס** 40

נ. שמן: **אָפּשלוס פון אַ תקופה** 45

לזכרון עולם 55

וואָס מ'האָט געשריבן 56

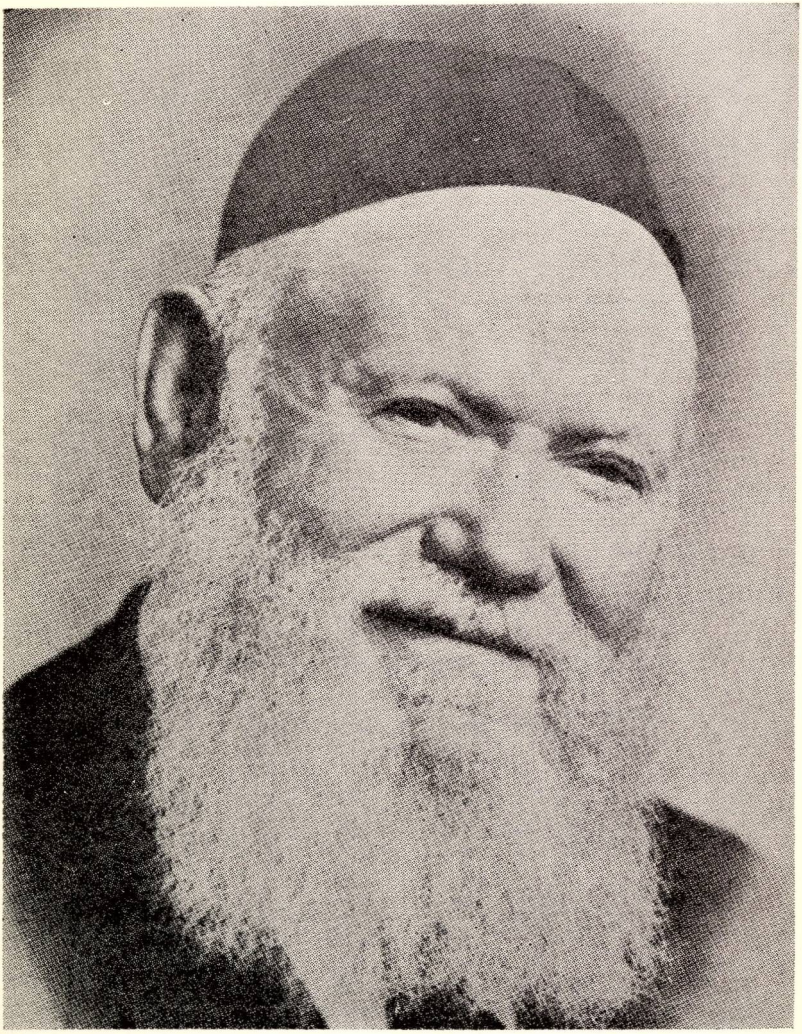
אַ מוסר־השכלדיקע צוואה 60

קינדער פּאַראייביקן 62

רבי זעליג קאָראלניק: **אַ שמועס מיט אַלטע טאָבע ע"ה** 67

בילדער, בריוו, דאָקומענטן — און צוגאָב:

פּסוקים פון תנ"ך און מאמרים פון תלמוד

ר׳ יצחק מאיר קאראליניק

איבערזעצונגען פון העברייאיש און

יידיש זענען געמאַכט געוואָרן פון

הרב דר. דוד גרויבאַרט.

ר׳ יצחק מאיר קאראלניק

זכרון בספר — אָנדענק־בוך

רעדאַקטירט פון:

נ. שמן

אַרויסגעגעבן פון:

קאָמיטעט לזכר ר׳ יצחק מאיר

טאָראָנטאָ—שיקאַגאָ

תשל״ה — 1975